

Aydın kimdir?

*Muhafaza'nın ve
Değişim'in kimyası*

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Önsöz.....	7
Aydınlanamayan Aydınlar Ülkesi (Suzan Başarslan).....	8
Hangi kesimin okuru ve yazarısınız? (Suzan Başarslan).....	13
Değişim ya da 'okudukça sapıtmak'(T.Suat Demren).....	17
'Düşünmek' üzerine.. (T.Suat Demren)	19
Bir Soru, bir cevap. "Çağdaşlaşmak" ne demektir? (Cemil Meriç)	22
Tarihi Doğru Okumak(T.Suat Demren)	24
Aydınlanma (Cengiz Cebi).....	29
Belleklerimizde göçmeniz biz...(Ferhat Kentel)	31
Ben Neden Buradayım Waldo? (Cemile Bayraktar)	33
Siyasetin Açmazı - İlke mi Fayda mı? (Berrin Sönmez)	36
elmalar, armutlar ve ayvalara dair (İbrahim Becer)	40
Descartes felsefesi ve Nietzsche (Erhan Kanişlı)	42
Tepeden inme "çağdaşlığın" teyakkuz hali (Ferhat Kentel).....	48
Müslüman Aydın, kadın projeleri, sosyal inşa denemeleri üzerine(Aliye Özkul)	51
Sartre Fransa'dır (İbrahim Becer)	59
Bunalım ve Değişim (Erhan Kanişlı)	62
İthal kavramlar sözlüğü 1: Laiklik (Faruk Saim Akhan)	65
İki Tarz-ı Siyaset (Okan Arslan)	68
T.C. ve Burjuvazi (Faruk Saim Akhan)	71
Şamaroğlanı (Cemile Bayraktar).....	75
Yakın zaman münevveri: Cemil Meriç (Faruk Saim Akhan).....	78
Sivil Toplum (Alperen Gürbüz)	82
Batılılaşma Sınavı (M. İkbal TUNA)	86
Çağdaşlık ve T.C (Faruk Saim Akhan).....	88
Statükonun sadık bekçileri (Faruk Saim Akhan)	91

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bir kurtuluş reçetesi: MODERNLEŞME (M. İkbal TUNA).....	94
Bilim ve Teknoloji Neden Avrupa'da Gelişti?(Mehmet Bahadır).....	99
Keşifler Çağı ve Uyuyan Osmanlı?(Mehmet Bahadır).....	106
Toplum, Bir Kurtarıcılar Cehennemidir (Sever Işık).....	112
Aydınlanmanın Şantajı ve Foucault (Sever Işık).....	114
Kendine Oryantalist Bakmak (Suzan Başarslan).....	117
Sanatçı Tercih Etmek Zorunda...(Suzan Başarslan).....	120
BDP... Sivil itaatsizlikten sivil serseriliğe doğru (Mehmet Yılmaz).....	122

Önsöz

*"Aydın konusu gerçekten sorunlu görülüyor. Her ideoloji, her grup kendi liderini, kahramanını aydını ilan ediyor çünkü. Tam da bu sebeple tanımından önce başka bir sığata daha ihtiyaç duyuluyor: Reformist **aydın**, muhafazakar **aydın**, Kürt **aydını**, Türk **aydını**, vs.. [...] Kısacası "aydın olmak" hem toprak(toplum) hem de tohum(aydın) gibi üzerinde durulup incelenmesi yazılıp çizilmesi gereken bir kavram. Değişimin adresi kabul edilen Aydın'ın tanımını konusunda muhafazakar olunabilir mi?"*

Böyle diyordu kıymetli bir yorumcumuz. Gerçekten de TARAFSIZ bir aydın tarifi yapmak zor. Karanlık cahilliğin ve Kötü'nün, ışık ise aklın, bilginin ve İyi'nin rumuzu. Yani akıl ve ilim ile **İyi, Güzel ve Doğru**'ya yaklaşılacağını herkes kabul ediyor. Ama her grubun kendi "**ışığı**" ile AYDIN-laNmayı ve AYDIN-laŞmayı tercih ettiği bir dünyada yaşıyoruz. "**Ötekilerin**" ışıkları ya gözümüzü kamaştırıyor ya da yeterince AYDIN-laTmıyor, uymuyor "**bize**"...

Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet Türkiye'sinde ithal ışıklarla aydınlandıkça halkından uzaklaşan bir aydın(?) grubu çıktı ortaya. Aydın sendromu diyebileceğimiz müzmin bir depresyona girdi bu insanlar ve hâlâ da oradalar. [Suzannur Başarslan](#)'ın tabiriyle "**kendi insanına, giderek kendi'ne 'ne tuhaf insanlar bunlar- ne garip ülke burası!' diye bakmak; -kendi'ni öteki olarak görmek!**"

Okuyacağınız 130 sayfalık bu kitapta modernleşme sürecinde Aydın'ı ve Aydınlanma'yı sorgulayan bakış açıları bulacaksınız. Ama teori ile yetinmeyen, fikrin eyleme dönüşmesini, Cumhuriyet'i, demokrasiyi ve sivil itaatsizlik olgusunu da sorgulayan yazılar bunlar.

Aydınlanamayan Aydınlar Ülkesi(Suzan Başarslan)

*Korkudan yediğim lokma boğazımdan gitmeyecekse,
Her gece korkunç rüyalar saracaksa uykularımı
Varsın her şey çığrından çıksın,
Bu dünya da yıkılsın öteki dünya da,
İnsana rahat nefes aldirmayan kuruntularla
Beynimizi bir işkence masasına çevirmektense
Ölüp rahat etmek daha iyi,
Rahat etmek için öldürdüklerimizle. [1]*

Korkuların ve tragediyaların ülkesi Türkiye. Gündemi doludizgin ilerleyen ama korkularını döndürüp dolaştırarak, ısıtıp ısıtıp yeniden gündeme getirerek - Mustafa Akyol'un; Peyami Safa'dan İrtica Dersi, adlı yazısında değindiği gibi- fikri anlamda köşelere saplanıp kalmış bir ülke ve onun, korkuları ısıtıp ısıtıp servis etmeyi görev edinmiş aydın'lanamayan aydınları. Dünle bugün arasında hâlâ aynı şeyleri konuşan ve bir sentez üretmeyen, fildişi kulesinde, kendisini toplumsal sorunlardan yalıtarak, üstten alta kuşbakışı bir projektör tutarak, kendi iç dünyası ve çevresinin dışına çıkmayan, çıkamayan, çözüm getiremeyen aydın(?) tipolojisi.

Aydın kimdir?

Bu sorunun cevabı içinde bulunduğumuz düşünce dünyasının kalıplarına göre çeşitlilik arz eden bir cevaba dönüşmüş durumda. Her kesim sadece kendi aydınını kabul edip diğerini küçük görme yarışına girmişken, bu soruna Selim İleri'nin romanında değinilir:

“Aydınlar diyorsun... Aydınlardan anladığımız, her birimize göre değişiyor. Gelenekçi, kurtuluşu manevi değerlere sarılmakta buluyor. Çoğu sosyalist için Lenin yeterli, Stalin'i pek karıştırmamak gerek. Kimileri Mao diyor. Sen, batının değerleriyle yetiniyorsun, şairler, ressamlar ordusunu önüne katmışsın, gelgelelim Tanpınar'ı okumadığını söylüyorsun, hâlâ okumadığını...”

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bu durumun sebebini çözümlenmeye çalıştığımızdaysa, oryantalizmi anlamadan cevap veremeyeceğimizi bilmek gerekiyor:

“Oryantalizm, Bryan S. Turner’in deyişiyle, ‘Batı’nın tanımladığı ve kontrol ettiği kavramlar, tablolar ve kategorilerin içinde anlamlandırılabilir garip, erotik, farklı ama anlaşılabilir’ bir söylem. Doğu’ya (ya da kendine) ait ne varsa onu bütünüyle olumsuzlamaktan geçen bir söylem... Bu, aslında Oryantalizmin bir yüzü. Kendi insanına, giderek kendi’ne ‘ne tuhaf insanlar bunlar- ne garip ülke burası!’ diye bakmak; -kendi’ni öteki olarak görmek! ... Said, Orientalism’de Foucault’un kuramsal analizini uygular. Buna göre ‘bütün egemen kültürler, kendilerine uygun bir hakimiyet söylemi yaratırlar ve bu söylem içerisinde kendilerinden başka kültürleri istedikleri gibi yansıtır. Bu çarpık yansıtma gerçekte bir kültürün diğer bir kültüre egemen olma yollarından biridir.’ Oryantalizm, alafanga züppeler üreten bir söylem. Bir yüzüyle Doğu’yu, Doğu’ya ilişkin ne varsa tümünü olumsuzlayıp Batı’yı olumlularken; öteki yüzüyle de Doğu’ya aidiyeti gösteren im’lerin tavsiyesini ister. Hakimiyet Söylemi’nin kuralları şöyle işletilir: Doğulu önce kendini garip ve farklı görecekt; kendi’ne, kendi insanına öteki’ymiş gibi bakacak, sonra da bu öteki’nin defterini dürecekt... Öteki’ne, kendine ait ne varsa, geçmişten kalma ne varsa tümünü zihinsel hamule’sinden tavsiye edecek. İşte şimdi Türkiye’de bu ikinci yüz, bu öteki yaşanıyor!”[2]

Aydınların oryantalizm tuzağına gönüllü düşmeleri ve tek-dil geliştirerek diğerlerini öteki’leştirmeleri, dilde anlam sorununa neden olmaktadır; aydın dediğimiz insanların ortak bir dil geliştirememeleri, diğerini öteki yaptığı için öteki’nin diline bigâne kalmaları ise, -kavram karmaşasının yaşandığı ve hangi kavramın hangi anlamda kullanıldığı tırnak içinde verilmek zorunda bırakıldığı yazıların tavan yaptığı ülkemizde- bir senteze ulaşamama sorununu da ortaya çıkartmaktadır. Selim İleri’nin Bir Akşam Alacası adlı romanında belirttiği “sömürge tipi aydın”, Emre Taran adlı kahramanın ağzından şöyle açıklanır: “Ama tüm bu konuşmalarda, tartışmalarda, herhangi bir seçenekte birleşemeyişlerinde -çünkü ayrıca kendi aralarında değişik savlar ileri sürüyorlardı- sanki birer sömürge aydını gibiydiler; kılıkları, o kılıktı; tıpkı öyleydiler... Birer sömürge aydını kimliğinde benliklerini öne çıkararak, salt kendi görüşlerine açık, ortaklaşa hiçbir aşamaya varamayıp kendi kişisel yollarında yürüyeceklerdi.”[3]

Peki tüm bu tartışmaların içinde, sahiden bir muhalefet geleneğine sahip olabildi mi aydınımız? Bunun cevabını da Ali Bulaç verir:

“Oysa bizim aydın ile karşılaşmamız sancılı bir ilişkiye koşut olarak gelişti. Bu anlamda bizim aydınımızın bir muhalefet geleneğinden söz edemeyiz. Aşağıdan gelen toplumsal, kültürel, ekonomik basıncın önünü açacak söylemler inşa eden bir aydın profilimiz olmadı ne yazık ki. Tam tersi, bizde aydın ancak devlet sayesinde var oldu. Devlet tarafından beslendi ve bu yüzden artistik muhalif birkaç çıkışı dışında bir gelenek devredemedi ardından gelenlere. Statükonun üretmiş olduğu oryantalist formel yapıyı halka tepeden inerek giydirmeye çalışan ekibin katalizörüdür bizde aydın. Batı’daki gibi sivil bir alandan gelmiyor, bizatihi sivil alanın karşısında yer alıyor. Dolayısıyla içinden geldiği medeniyetin kodları ile irtibatı kopuk, gelenek karşısında yabancı ve halkını ötekileştiren bir mevzide yer alıyor.”[4]

Selçuk Küpçü, bu durumu değerlendirerek, şunları ilave eder Bulaç’ın yorumlarına:

“Ali Bulaç’ın kitabında bahsettiği gibi, bizim aydınımız birinci elden yerli kaynakları okuyamaz, Osmanlıca bilmez ve kendisini Batılı-Oryantalist merkezlerin tercüme ile tanır, bununla yetinir. Bu hâl halk ile aydın arasındaki mesafeyi her geçen gün çoğaltmıştır. Türkiye’de aydın, halkın sivil, demokratik tercihlerine yönelik yapılan darbelerde ya darbecilerden yana olmak ya da sesiz kalmak

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

gibi trajik bir tavrı üstlenmiştir bu yüzden. Bulaç, “Türk aydınının köklü bir cuntacılık geleneğinden beslendiğini biliyoruz.” diyerek bir bakıma güncel olaylara da göndermede bulunuyor. Cumhuriyet döneminin başından beri aslında aydın ile halk arasında görünür kılınmayan ama simgeler ve tercihler üzerinden gelişen bir çatışma var oldu.”[5] Mazi ve tarihin unutturulması tespitini Meriç de yapar: “Dünyanın bütün tımarhaneleri bizim entelijansiyanın kafatası yanında yanında birer akliselim mihrakı...imparatorluğun birbirine düşman etnik unsurlarından mürekkep yamalı bohçası dikiş yerlerinden ayrılalı beri biz kendine düşman insanlar haline geldik. Mazi yok, tarihimizi tanımıyoruz. Din ölüm yatağında. İnsanları bir araya getiren hiçbir ideoloji doğmadı... Bu millet on senede bir değişen hafızasız nesiller amalgamı.”[6]

Mazi ve tarihin boş bıraktığı alan doldurulmak zorundadır elbette ve bu boşluğu aydınımız Avrupa kültürü ile doldurmaya çalışır hatta aydınımız çoğunlukla kendisini Avrupalı sayar, Hilmi Yavuz, “Türk aydını ne kertede Avrupalıdır?” sorusunu sorar ve “Türk aydını Avrupalı olmaya, Avrupa entelijansiyasına entegre olmaya hazır değildir.” cevabı verdikten sonra sebepleri açıklar:

” Bizim aydınımız, inanılmaz bir safdillikle Türkiye'nin, dolayısıyla kendisinin sorunlarını Avrupalı aydınların da sorunu sanmak gafletinden tam 200 yıldır kurtulamamıştır da ondan. Bu gaflet, Türk aydınlarının Avrupalı aydınlara kendi ülkelerinden yakınmayı gelenekselleştirmelerinden kaynaklanıyor... Türk aydını sanıyor ki, bütün bunlar anlatılınca her şey çözümlenecektir. Daha vahimi Türk aydını sanıyor ki, bütün bunlar Avrupalı aydına anlatıldığında, Avrupalı aydın, bu demokrat, liberal ve progresist kimliğiyle onu, yani Türk aydını Avrupalı sayacaktır. Ama hiç de öyle olmuyor... Avrupalı aydından kendi sorunlarını anlamasını bekleyen Türk aydını, acaba, Avrupalı aydının sorunlarını, anlamak şöyle dursun, bilmekte midir? Hiç sanmıyorum, çünkü Türk aydını Avrupa entelijansiyasını anlamayı değil, kendini ona anlatmayı misyon bellemiştir... Türk aydınının Batı kültürü ile ilişkisi, sürekli bir tekyanlıktan geçmektedir: Ya Batı'yı olduğu gibi, hiçbir eleştirel düşünceden geçirmeksizin aktarmaktadır; ya da ona kendi düşüncelerini aktarmaya çalışmaktadır. Bu iki aktarım düzeyi, asla örtüşmediği için de Türk aydınının Batı'dan aktardığı başka, Batı'ya aktardığı da büsbütün başka olmaktadır.”[7]

Aydınlara bakarken bir de onların zaaflarına göz attığımızda şu tespitlerle karşılaşırız. Bu noktada Selim İleri, Sabahattin Ali, romanları üzerinden aydın tipini irdelemişler ve onun zaaflarını karakterleri üzerinden ortaya koymuşlardır. Sabahattin Ali, İçimizdeki Şeytan adlı romanında Ömer karakteri üzerinden dönemin aydınlarını eleştirirken onların kıskançlıklarını, kibirlerini, birbirlerine üstünlük taslama telaşlarını, sözün ne olduğu değil de kimin sözü en çok etkili söylediğini, övgü beklentilerini... ortaya döker ve aydın olmaya çalışan ve gidişatı değiştirmeye çalışan aydının büyük bir zaafından da söz eder:

“Bu kafa büsbütün başka işler becerebilir... Madem ki herkes gibi değilsin... onlardan daha akıllı, daha üstünsün, onlara hükmetmek hakkını hatta vazifendir. Yalnız bunu istemen lazım. Her şeyi feda edebilecek kadar şiddetle istemen ve bütün arzularını tek bir gayeye: İnsanlara hükmetmek, onların başına geçmek gayesine hasretmen lazım... Dünyaya bizim gibi insanlar kendi kafalarında tasavvur ettikleri şekli vermeli ve koyun sürüsünden farkı olmayan halk ise sadece tabi olmalıdır.”[8] Yani aydın kimliğinden jakobenizme kayış. Bu; aydını, Suç ve Ceza'nın, -içinde deha taşıdığına inanan- meşhur karakteri Raskolnikov'a yaklaştırır; insanları sıradan ve sıra dışı olarak ayırma, sıradan insanları edilgen, güdülmesi gereken ve cahil olarak algılama yönleriyle.

Aslında Tolstoy'un İtirafnaması adlı eseri, aydın kimliği giydirilen insanların psikolojisini ortaya koyan ipuçları sunar bizlere:

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

“Bizim en temel arzumuz, emelimiz, mümkün olduğu kadar çok para ve üne kavuşmaktı. Bu amaca ulaşmak için bildiğimiz tek şey, kitap yazmak ve gazete çıkarmaktı. Bunu yapıyorduk işte. Ama hem böyle değersiz işi yapıp, hem de son derece önemli kişiler olduğumuza kanaat getirebilmek için bu faaliyetlerimizi savunabilecek bir teoriye ihtiyacımız vardı. Bu problemi de şöyle çözdük: Var olan her şey devamlı olarak gelişir. Fakat, bütün bunlar eğitim ile gerçekleşir. Eğitim ise gazetenin, kitapların ve dergilerin dağılım ölçüsüyle orantılıdır. Bize ise kitap, gazete ve dergi yayımlayalım diye para ve şöhret verilmektedir. Şu halde biz, en yararlı ve en iyi insanlarız.”[9]

Sadece aydın mı suçlanmalı bu noktada, elbette hayır. Toplum da farklılığa, aykırı bir sese, kendisinden farklı bir renge ilk başta -genellikle- karşı çıkmaktadır. Hatta farklılığı ilk dillendiren daima bunun cezasını çekmek, hatta ve hatta kimisi hayatından vazgeçmek zorunda bırakılmıştır. Meriç : “ Cemiyet kendisine benzemeyen bir çocuk doğurduğu zaman onu beşiğinde boğmaya kalkar. Boğarsa mesele yok. Boğmazsa ya diz çöken bir isyankâr, bir Beaudelaire, bir Rimbaud, bir Breton çıkar, ya da cemiyete diz çöktüren bir cebbar gelir, Sezar, Napolyon, Hitler. Cemiyet çok defa gübre. Zambakla o ufunet arasında karabet kurabilir miyiz? Her büyük adam kucığında yaşadığı cemiyetin üvey evladıdır. Zira o yarınki veya dünkü veya ötelerdeki bir cemiyetin çocuğu, kendi cemiyetinin değil. Marx, avukat Marx'ın oğlu olmaktan çok, Saint-Simon'un, Rousseau'nun, Hegel'in çocuğu. Rousseau'yu Rousseau yapan, yüzünü görmediği annesiyle ayyaş babası mı?... Şahsiyet, görünen cemiyet içinde görünmeyen cemiyeti seçip onun bağrında kurmak suretiyle fethedilir. Her şahsiyet bir kopuş, bir olmayana, olacağı bağlantıdır. İnsan, tabiatı değiştirirken kendini de değiştirir, diyor Marx. Yalnız tabiatı değiştirirken mi? Büyük adam devlerin sırtına tırmanan cüceymiş. İnanmıyorum. Daha doğrusu dev Goliat, yani yürüyen bir dağ parçası; sırtındaki cüce Davut, yani zeka. Büyük adam bataklığı baraj haline getiren yaratıcı. Kalabalığı tekme ile uykusundan uyandıran kılavuz. Ama çok defa tekme ile uykusundan uyanan Caliban, efendisini parçalar.”[10]

Gerçek aydınını parçalayan toplum ve sahte aydınını yücelten bir mekanizma ve bu mekanizmayı aşmaya çalışanı öğütme makinesinden geçiren son yüz yıllık geleneğin kendisiyle hesaplaşması hayâl kabul edilen künt fikirliliği... Kendi rahatı için, kurduğu düzenin bekası için sürülen, hapislerde yatırılan, öldürülen “gerçek” aydınlar... Oysa Macbeth'in kral olmasının yetmemesinin ve tüm vicdani sorgulamasının -koruk, güvensizlik, yükselme hırsına yenik düşmenin verdiği sabit fikirlilik- öğreteceği bir şeyler olmalı bu öğütme mekanizmasına.

Son olarak bilinmelidir ki, aydınlar üzerine kurgulanan bu makalede, aydın'lanamayan aydınların karakteristik özelliklerinin vurgulandığı ve aydına ait fikri yapının, edimin ne olduğunu, ne olmaması üzerinden bir yolla anlatıldığı; tıpkı Wellek-Varren'in “Edebiyat nedir”i ne değildir üzerinden açıklamaları gibi. Aydın'mış gibi davrananların gösterimi, “gerçek” aydını vurgulamak için tercih edilmiş ve aslında salt aydın'ın vurgulanması gerekirken, kavramların iki-başlılığı sorunuyla yeniden karşılaşarak, tırnak içinde “gerçek” kelimesi kullanılmak zorunda kalınmıştır.

Burada “Gerçek aydın kimdir?”, sorusu devreye girer ki okuyucunun karar vermesi gereken yer de burasıdır:

Kendi aydınını seçmek ya da “gerçek” aydını seçmek...

Öğütücünün dişlilerinden biri olmak ya da seçimiyle öğütücüyü, kendisiyle hesaplaşmaya zorlamak...

[1] William Shakespeare, Macbeth, III. ii. 165-172

- [2] Hilmi Yavuz, Denemeler, s.166-167.
- [3] Selim İleri, Bir Akşam Alacası, Can Yayınları, s:41,54.
- [4] Ali Bulaç, Aydın Sapması'ndan Aydın Ulemâ Profili'ne, Önsöz.
- [5] Selçuk Küpçük, Türk Aydınındaki Standart Sapma.
- [6] Cemil Meriç, Jurnal, s.109.
- [7] Hilmi Yavuz, Denemeler, s.109-110.
- [8] Sabahattin Ali, İçimizdeki Şeytan, s.153.
- [9] Tolstoy, itiraflarım, s.18.
- [10] Cemil Meriç, Jurnal, s.224-225.

Hangi kesimin okuru ve yazarısınız? (Suzan Başarslan)

Frankfurt Kitap Fuarı Ulusal Yürütme Komitesi'nin düzenlediği "Türk edebiyatında kültürel tartışmaların odağında kadın" isimli toplantıya Türkiye'den Ayşe Kulin " ben başörtülülere tanımiyorum hiç karşılaşmadım, bu nedenle kitaplarımda yer almıyor" şeklinde bir cevap vermiş, neden kitap kahramanlarınızdan birisi başörtülü değil sorusuna. Ki bu soru başka bir yazara, tam tersinden de sorulabilirdi, neden inançsız bir kahramanınız yok şeklinde. Değişen bir şey olmazdı soruyu sorma "algı"sı açısından. Hatta öyle bir şey var ki, bırakınız yazarın kahramanını, yazarın kendisine de yönelik bu algı şekli ümit kırıcı sahneleri ortaya çıkartabiliyor. Fatma Karabıyık Barborosoğlu'nun kapalı olduğunu gören bir okurun, onu ters bakış açısıyla olsa da aslında aynı şekilde ve aynı yanlış algıyla eleştirmesi gibi.

Soru kadar verilen cevabın da vehametini, tahmin ettiğinizi sandığınız siyaset ya da din üzerinden değil, tam da konunun bam teli üzerinden yazar ve okur üzerinden ve doğal olarak edebiyat bağlamında değerlendirecek, bu ülke okurlarındaki en büyük sorunlardan birine parmak basarken, yazarların da nasıl bir yol izleyerek ya da izlemeyerek gerçek okurlarını hayal kırıklığına uğrattıklarından bahsedeceğim.

Bir okur; yazarın kahramanlarını seçmek, yazarın kahramanlarının formuna müdahale etmek hakkına sahip midir ve bir yazar yarattığı kahramanlarını tanışıklık üzerine kurguladığını söyleyerek fiction bir yaratı olan roman dünyasını kısırlaştırdığının farkında mıdır?

Okurdan başlayalım soruna. Öncelikle okur, yazma sürecinde ve yaratının hiçbir aşamasında "etken" bir rol oynayamaz -bu rol oynamaz demek değildir- ve bir yazara neden şöyle bir karakter yaratmadın sorusunu soramaz. Yazar, okuyucu kesiminin beklentilerinden etkilenebilir belki ama bu beklenti ona okuyucunun istediği eseri yazmayı değil, yazdığı eseri okuyan okuyucuyu oluşturması için bir kriter oluşturmalıdır. Bunu başaramayan yazarlarda sorun yazdığı değil, yazmak isteyip de yazamadıklarıdır ki, bu da yazma yetisini sınırlandıran bir olgu olduğu için yazarın kendi varlık alanına dair bir sorunu

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

ortaya çıkartacaktır. Burada dikkatten kaçmaması gereken şey, yazarın yazma tutumunda kendisinden yola çıkmasıdır, ancak sosyal bir varlık olduğumuz gerçeği ile yazarın da dışsal etkilere maruz kaldığı gerçeği de elbette gözden kaçırılmamalıdır. Bu yeni bir sorunu ortaya çıkartır. Yazar belli bir ideolojiyi savunmak zorunda mıdır, kimi insanlar bunu bir mecburiyetmiş gibi dayatır, oysa Kundera, “Romancı hiç kimsenin sözcüsü değildir ve bu görüşü kendi düşüncelerinin bile sözcüsü olmadığını söyleyecek kadar ileri götüreceğim.” [1] der. Bu ifadeyle, romancının kendi dünya görüşünden yeri geldiğinde rahatlıkla sıyrılmamasını öngörür. Okuyucu kendi sözcülüğünü yapmasını istediği yazara aslında sınırlar çizer ve yazara, neden şunu yazmadın diye bir dayatmanın içine girerse ya da onun yazdıklarını kendi ideolojisine uymadığı için eleştirirse, bu, okuyucuların roman dünyasını bilmedikleri, daha doğrusu kurmaca yapının nasıl inşa edildiği gerçeğini gözden kaçırdıklarını -bilinçli ya da bilinçsiz- gösterir ki bu tarz okuyucular okumak istemezler, sadece kendi doğrularının tekrarını görmek isterler ve hiçbir yazar bunu yapmakla mükellef değildir. Çünkü mükellef hissettiklerinde, yaptıkları yeni bir yaratı, kurgu, hayal dünyası, gerçekliğin yeni bir gerçeklikle inşası değil, gerçekliğin gösterilmesi beklenen tek taraflı bir taklidi olur.

Bir roman yazarı, kurmaca bir eser meydana getirirken sorumsuz davranabilir mi? Ne kadar özgürdür ya da? Elbette yarattığı karaktere en akla gelmedik şeyler yapabilir, onu aç-susuz bırakabilir, aşktan karakterinin aklını başından aldırabilir, en olmadık trajedileri kahramanına yaşatabilir hatta onu öldürebilir hatta ve hatta Müslüman ama laik bir ülkede de yaşasak başı açık ya da kapalı bir kahramanı tam tersi hallere sokabilir... Yazara sınırı hatırlatan nokta neresidir/kimdir? Bu noktada devreye okuyucu girer. Her yazar okunmak amacıyla yazar. İster belirli bir kesim için, isterse kendisinden sonra gelecek kuşaklar için yazsın. Amacı okunmak ve etkilemektir. Bu amaç, eserini yaratırken yazarın sınırlarını belirler. Heinrich Mann, “yazarlar olarak başkalarına etki etmemizin şartı, tabii ki edebiyat yetimizdir. Çoğu yazarın sorunlara yanıt aramak için iyi niyetli bir biçimde hazırladığı bildirgeleri ya başarısız kalmış, ya da tersine yazar konuyu bizzat kendisi duyarak yaşamış, bu meseleyi kendi içerisinde yeniden yaratmış, kendine özgü sanatın aracılığıyla gözlerinizin önüne sermiştir. Bununla birlikte yazar, yalnızca günümüz okuyucu kitlesini değil, daha sonra gelecek okuyucuları da hesaba katmak isterse, işte o zaman eseri olağanüstü ve güçlü olmak zorundadır.”[2] der. Çünkü yazar, “hayâlinde arzularını ve bunların gerçekleşmesini kurar ve bu hayâlleri edebi araçlarla öylesine işler ki okuyucuyu da burada kendi arzularını bulur ve tatmin olur, hem de utanmayacağı bir tarzda. Yazar gerçekliği, küçültülmüş bir model biçiminde kopyalar ve gerçekliği bize fark ettirir. Başka bir dünya icat eder. Davranış provası yapar ve bizim bununla daha iyi davranmamızı sağlar. Yazar dille oynar ve bu oyundan tat alır, ... o, bilinçli olarak rüya görür, çok katlı anlam taşıyan eserin, aynı bilinçsiz rüya sürecinin rüyayı oluşturması gibi biçimler. Potansiyel okuyucuyla içinden konuşur.”[3] Burada devreye potansiyel okuyucu girer. Eco, “...metinle, daha önce yazılmış bütün öteki metinler arasındaki diyalog (kitaplar yalnızca başka kitaplar üstüne ve onların çevresinde yazılır) ve yazarla örnek okuyucu arasındaki diyalog.”[4] vardır derken, potansiyel okuyucunun üstünde bir okuyucu kitlesinden bahseder ve okuyucuyla ilgili yeni bir kavramı tanımlar: Örnek okuyucu. Yazarın kafasında tasarladığı ve eseriyle biçimlendirmek istediği yeni okuyucu kitlesi olarak tanımlayabiliriz örnek okuyucu kavramını. Yazar ve okuyucu arasındaki ilişkiyi incelerken: “Bir yazar belli bir görgül(ampirik) okuyucu kitlesini düşünerek yazabilir; tüccarlar ve eşleri için yazan, çağdaş romanın kurucuları Richardson, Fielding ya da Defoe'nun yaptıkları gibi. Ama ideal bir uykusuzluktan etkilenen ideal bir okuyucuyu düşünen Joyce da kitleler için yazıyordu. Her iki durumda da, insan ister cebinde parası, kapıdan çıkan bir kitleye seslendiğine inansın, ister gelecekteki bir okuyucu için yazdığını öne sürsün, yazman metin aracılığıyla, uygun okuyucu örneğini oluşturmaktadır.”[5] diyerek uygun okuyucu örneğini oluşturmaktan bahseder.

Bu noktada fark okuyucu arasında değil, metinler arasında çıkar. Örnek okuyucuya yazılan metinle, okuyucuların isteklerine göre biçimlendirilmiş metinle. Biri kendi okuyucusunu yaratır, diğeri kendi

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

yazarını veya eserini. Ama “yazar yeni olanı planladığı, değişik bir okuyucu tasarladığı zaman, dile getirilmiş isteklerin listesini yapan bir pazar araştırmacısı değil, kuşkusuz Zeitgeist kurgularını sezinleyen bir filozof olmak ister. Okuyucu kitlesine, kendisi bilmesede, **istemesi gerekeni** açıklamak ister.”[6] Eco'nun ideal olanı yansıttığı söylenebilir bu görüşünde ancak roman piyasasına baktığımızda örnek okur yaratmaktan çok, **okuyucunun isteklerine göre biçimlendirilmiş eserlerin** daha fazla yer tuttuğunu söyleyebiliriz. “Okuyucu kitlesinin... talebi neticesinde, belki de belki de bütün edebi türler içinde en fazla piyasaya dönük olanı, parayla ilişkisi en sıcak ve ticaret metaı olmaya en yatkın olanı, yani içinde oluşarak geldiği toplumun kriterlerini ve niteliklerini en fazla yüklenen bir edebi tür olanı diye de görebileceğimiz romanın bizde de kısa sürede bir arz-talep mekanizması kurduğunu, teknolojik olarak modernleşen, Batı tarzı bir alt yapı istediğini ve basım, yayım ve dağıtım ağları içerisinde hemencecik bir ticari faaliyet alanını beslemeye başladığını görmemiz zor değildir. Roman okuru etkilemiştir, okur bu etkilenişleri neticesinde talebi büyütmüştür, bu talep ise arzın niteliğini belirlemeye doğru bir yapıyı beslemiştir.”[7]

Artık yazarı etkileyen bir okuyucu kitlesi ile yüz yüzeyiz. Yine de ne kadar etkin olursa olsun okurun durması gereken bir sınır vardır. Bir yazarı yönlendirebilirler, ona müdahale edebilirler hatta metin hakkında yorumda da bulunabilirler ama müdahale edemedikleri bir alan vardır. “Okurlar metinlerden, metinlerin açıkça söylemediği şeyleri çıkarsayabilirler ancak metinlere söylediklerinin tersini söylemezler.[8] Okurla eser arasındaki ilişki yazarla eser arasındaki ilişki bittikten sonra başlar ve söz söyleme sırası okuyucuya geçer. Eserin okunması ile, eseri unutmak veya yaşamak, metni bir defa veya defalarca okumak, örnek okur -Meriç'in ifadesiyle gerçek okur- veya kitle okuyucusu olmak... işte bu, tamamen okuyucunun tercihidir ve Eco'nun dediği gibi yazar artık dışarıdadır ve yapabileceği hiçbir şey yoktur. Buradaki sınırı fark etmek için yinelemek lazım.

Okurla eser arasındaki ilişki ancak eser bittikten ve okuyucuyla yüz yüze geldikten sonra başlar ve bu ilişkide eserin söylemediğini zorla söyleyemezler.

Ancak yazar dışarıda kalacağı ana dek, yazarın sorumluluğu, eseriyle okuru arasındaki sınırı iyi belirlemek ve kendisine yarattığı karakterler üzerinden gelecek sorular soran bir okuyucu kitlesi oluşturmasıdır, yaratmadığı karakter üzerinden sorular soran bir okuyucu kitlesi değil. Oluşturması öngörülen bir kahraman yaratma istemine de cevabı asla, tanışıklığım yok diyerek kurgu ve hayal dünyasını küçülten ve yazarlığı/yazarlığını küçülten bir cevap vermemelidir, ne kadar iyi niyetli olursa olsun. Her yazar tanışıklık üzerinden eser çıkartsaydı sanırım edebiyat dünyamız tanışıklık romanı ya da bir üst dil kullanırsak biyografi-anı roman üzerinde dallanıp budaklanırdı ki bu da edebiyatı sınırlar içine hapsetmek ve onun dayandığı kurgusal dünyayı yok etmek anlamına gelecektir. Bu noktada tanışıklık esas alınsaydı Amerika'yı hiç görmemiş bir yazar olan Kafka'nın Amerika'sı, Selim İleri'nin Hepsi Alev'deki kahramanı İrene'si, Elif Şafak'ın Pinhan'ı, George Orwell'in Winston Smith'i... ve sayamayacağım roman ve karakterler olmazdı.

Bir yazar kendi okuyucusunu yaratamıyorsa, okuyucunun yarattığı yazardır ve eseri de kendinden öte, okuyucunun yarattığı eserdir. Hangi yazar bu konuma düşmek ister?

Sanırım Ayşe Kulin ve ona bu soruyu soran okur veya ülkemizdeki yazarlara kendi düşünce dünyasından değer atfetmeye alışmış olan okurlar ve bu atfı kabul eden yazarlarımız, yazarlarımızın ve yazarlara yönelik tuhaf, siyasi, tek taraflı tutumumuzun bu ülkedeki göstergeleri. Bilinmesi gereken de şu ki, bu göstergeler tamamen edebiyat alanının dışındaki bir alana ait, çünkü asla edebiyata ait bir alanın problemlerini yansıtmıyorlar. Bu algı sürdüğü sürece de, günümüz edebiyat alanının, şu ya da bu kesimlere ait yazarlar ve okurlar düzeyini aşıp, kendisini dünya edebiyatına adapte etmesi ve bugününü aşması çok zor görünüyor.

Bir kesimin yazarı ya da okuru olmak mı, gerçek bir yazar ya da okur olmak mı?

Seçim sizlerin...

[1] Kundera Milan, *Roman Sanatı*, çev.Aysel Bora, Can Yayınları, İstanbul, 2002, s.180.

[2] Mann Heinrich, "Roman Üzerine Düşünceler", 20.yüzyıl Edebiyat Sanatı, Yay.Haz. Hüseyin Salihoğlu, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s.100.

[3] Aytaç Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1999, s.32.

[4] Eco Umberto, "Sonrası" *Alfabeta Dergisi*, 1983, sayı 49, çev. Şadan Karadeniz, Gülün Adı, Can Yayınları, İstanbul, 2002, s.586.

[5] Eco Umberto, "Sonrası" *Alfabeta Dergisi*, 1983, sayı 49, çev. Şadan Karadeniz, Gülün Adı, Can Yayınları, İstanbul, 2002, s.587.

[6] Eco Umberto, "Sonrası" *Alfabeta Dergisi*, 1983, sayı 49, çev. Şadan Karadeniz, Gülün Adı, Can Yayınları, İstanbul, 2002, s.588.

[7] Andı M.Fatih, *Roman ve Hayat*, Kitabevi, İstanbul, 1999, s.70.

[8] Eco Umberto, *Anlatı Ormanında Altı Gezinti*, çev.Kemal Atalay, Can Yayınları, İstanbul, 1995, s.104.

Değişim ya da 'okudukça sapıtmak'(T.Suat Demren)

Önceden savunduğu bir fikri bugün saçma sapan bulduğunu, kendisiyle de alay ederek belirtebilmek, -şayet yersiz bir gurur gösterisi vesilesi değil ise- bir erdem. İnsanlar değişiyor, fikirler değişiyor, bilgi dediğimiz şeyden anladıklarımız ile heybemizdeki bilgilerimiz değişiyor, bakış açılarımız değişiyor.

Bir zaman, hapsoldüğümüz pencereyi yegane bakış açısı olarak görüyoruz belki ve bu ilkyargı ile hayata çeşitli katmanlarda anlamlar veriyoruz. Ancak, ne dünyaya bakabilen yegane pencere bizim penceremiz ne de bizim ikna edici bulup, kabullenerek baktığımız pencere, sırf biz ikna edici bulduk diye doğru açığı yakalamış oluyor.

Kenar'ın [güzel yazısını](#) okuyunca, çok kısaca, benzeri anlamda kendi mahallemde uğradığım durumlardan bir kaçına [değindim](#) yazısının altında. Bugün bazı konulardaki fikrî farklılaşmalarım neticesindeki zihni durumum, tıpkı Kenar'da olduğu gibi, benim de 'kendi' çevremde sıkıntı yaratıyor zaman zaman. Olaylara bakışım ya da mahallemdeki yaygın söylemle 'okudukça sapıtmak' halleri, benim kendimle ilgili en çok gurur duyduğum yönlerimden birisi halbuki.

Nasıl olmasın ki? Ne öğrenmenin sonu var ne de öğrendikçe daha çok farkına varılıp ürkülen cehaletin sonu.

Basmakalıp yargılarla, dar bir bilgi dağarcığı ile çabucak hüküm verdiğimiz meselelerin bambaşka yönlerinin de olduğunun farkına varmak, bunun farkında olmayanların nezdinde sizin belki 'tuhaf' görünmenize neden olabilir ama nihayetinde sizi, karşınızdakinin niçin öyle düşündüğünü de anlayan empati sahibi, kuşatıcı ve açık fikirli bir insan konuma sokar.

Önceki yanılgılarıma burada örnek vermeye kalksam uzun bir paragraf olur. Çok eskiye de gitmeye gerek yok aslında, sadece kayıt altına alarak yazı haline getirdiğim düşüncelerime bile baktığımda, pek çok eski yazı ve yorumumu bugün istihza ile gülümseyerek okuduğumu; veya en iyi ihtimalle üzerlerine bazı şerhler düşme gereği duyduğumu farkediyorum.

Bazılarımız belki inanç noktasındaki temel çekincelerinden belki kendilerince başka sebeplerden, bu tür bir fikrî değişimi sakıncalı bulabilir. Ama sorgulayıcı davranmak ve olaylara farklı yönlerden de bakmayı denemek, bizzat inandığımız değerleri daha da sağlamlaştırır aslen. Çünkü sorgulanmış ve aklın onu kutsamayan ama gözadı da etmeyen dengeli bir testinden geçmiş fikrî pencere çok daha değerli, ayakları yere sağlam basan bir yapı hale geliyor. (Mesela, İslâm özelinde 'tahkîkî iman' denilen şey tam da böyle bir süreç sonucunda yerleşir çoğu kez.)

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Aslına bakarsanız engellenebilir bir şey de değildir bu sorgulama süreci. Bilginin sizi içine çeken büyü, akıl denen mucizevî yetinin de refakatiyle, bilgiye erişim noktasında imkânı olan ve biraz farkındalığı ve merakıyla bunu harmanlayan herkesin kapısını bir gün çalar.

180 derece de olsa fikirlerinin zaman içinde değiştiğini, açık yüreklilikle, ıknıp sıkınmadan söyleyebilen insanları seviyor ve onları değerli buluyorum. Bazılarının tutarlılığı sabit fikirlilik sanma yanılgısı var ya, işte bu yanılgıya düşmeyen insanlar, hakikaten sevmeyi ve önemsenmeyi hak ediyor. Ve çoğu kez en temel felsefi meselelerde fersah fersah farklı düşünsem bile, zaman içinde çok boyutlu düşünebilme yetisi kazanmış, açık fikirli, sorgulayıcı insanlar ile, insanlığın varoluşsal yahut güncel sorunları hakkında, kendi mahalledeki fikirdaşlarıyla olduğundan çok daha fazla ortak nokta ve konuşacak alan görüyorum.

Mutlaka değişmeli miyiz? Tabii ki hayır, söz ettiğim şey bu değil; hele hele arkaik bir modernist tavır olarak, 'ilerleme' hiç değil. 'Kitap yüklü eşek' olmak da olası o anlamda bir 'değişme'/'ilerleme'nin sonunda çünkü.

Modernizm sağolsun, hangi ideolojik temelli düşüncede olursak olalım, 'bir biçimde' zihinlerimiz iğdiş ediliyor. Şu geri döndürülmesi mümkün görünmeyen modernizm sürecinde ve ona eşlik eden 'bilgi çağı'nda, bu iğdişten zihnimizi kurtarmamız ve; bir dağ başında, okuması yazması olmayan ama yaşama kadim bir hikmetle bakabilen yaşlı bir insanın vicdanına ve bilgeliğine, -içinde bulunduğumuz çağın dayatması gereği farklı bir formda da olsa- birazcık bari yaklaşabilmemiz mümkün mü?

Benim baktığım yerden bütün mesele bu.

'Düşünmek' üzerine.. (T.Suat Demren)

"Ben bir solucanım, fakat Tanrı'nın inayetiyle bir insan olacağım."

4 Mayıs 1916'da cephedeyken ve tam da tehlikeli bir görevi üstlenmişken, savaş günlüğüne işte aynen böyle yazmış [Wittgenstein](#). (Ich bin ein Wurm, aber durch Gott werde ich zum Menschen.)

Wittgenstein ilginç bir isim. Tuhaf bir hayat yaşamış. Asker, mühendis, öğretmen, bahçıvan, mimar, sedyeci.

B.Russell hatıratında Wittgenstein için *"Acayip bir delikanlıydı, ve kavramları bana garip görünüyordu, o kadar ki üç aylık öğretim dönemi boyunca kendisinin bir dahi mi yoksa sadece tahtası eksik biri mi olduğunu çözemedim"* der.

Düşünmek ızdırıp verir mi insana? Ve bu ızdırabın dışavurumu, başkalarının gözünde kişiyi deli-dahi sarkacında sallandırabilir mi?

Devam ediyor Russell:

Cambridge'deki ilk sömestrin sonunda yanıma geldi ve bana *"Efendim, lütfen bana benim katıksız bir aptal olup olmadığımı söyler misiniz?"* dedi. Ben de kendisine, *"Azizim, bu konuda hiçbir fikrim yok. Bunu bana neden soruyorsun?"* dedim. *"Çünkü"* dedi, *"eğer dört dörtlük bir aptalsam, balon pilotu olacağım; değilse filozof olacağım"* Kendisine tatilde felsefi bir konuda bir şeyler yazıp getirmesini, katıksız aptal olup olmadığına o zaman karar verebileceğimi söyledim. Müteâkip öğretim yılının başında teklif ettiğim yazıyı bana getirdi. Tek bir cümlesini okuduktan sonra, kendisine *"Hayır, siz balon pilotu olmamalısınız"* dedim. O da olmadı.

Derdim, ne Wittgenstein'in ilginç hayat hikayesini ne de felsefesini -kendim anlayamamış birisi olarak- anlatmaya çalışmak değil.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Düşünmenin; yaşamı anlamlandırmaya ve bunu yaparken kullandığımız araçları anlamaya çalışmanın zorluğuna vurgu yapmaya çalışıyorum.

Dücane Cündioğlu bir söyleşisinde “Felsefe nedir? sorusuna “ızdırıp” diye cevap vermişti. Felsefe; yani hikmeti sevmek. Gerçeği, hakikati aramak...

Wittgenstein “Ben bir solucanım, fakat Tanrı'nın inayetiyle bir insan olacağım.” sözünü neden söylemiş olabilir?

İnsan ol(a)bilmenin şartlarının başında ne gelir?

Yemek, içmek, üremek kısaca biyolojik faaliyetlerimiz; yapıtaşlarımızın pek çok kısmının ortak olduğu diğer canlıların da rutin ve bir hayat kanunu müvacesesinde yapageldiği şeyler.

Ama bizi onlardan ayıran birşey var; o da düşünmek.

Wittgenstein'in kendini solucan gibi görmesini düşünmesinin verdiği ızdıraba ve “insan olma” çabasına yorabilir miyiz?

Düşünmek insanı boğar bazen, elini eteğini herşeyden çektirdiği gibi, üstüne ızdıraplar tattırır. Cemil Meriç'in “*ya inanacaksın ya intihar edeceksin başka yolu yok*” dediği sınırlarda gezindirir, aklın işkence aletine dönüşmüş soruları karşısında çaresizleştirir, adeta iki büklüm eder..

Ve yalnızlaştırır.

Gustave Janouch, Franz Kafka'ya şöyle der:

- [Gerçekten de] o kadar yalnız mısın?

Kafka başıyla tasdik eder.

- Kaspar Hauser kadar mı?

Kafka güler:

- Onunkinden de beter.. Ben Franz Kafka kadar yalnızım.

Kendisi kadar yalnız..

Yaşam heyulası düşünen insanlar için bir ayrıntıdır. O kadar ki en çetin dünyevî sıkıntılar onları varoluşa, yaşama, düşünceyi ifade etme yöntemlerine dair arayışlarından ve bunlara dair düşünmekten alıkoymaz. Wittgenstein dünyaca ünlü Tractatus'unu gönüllü olarak katıldığı Birinci Dünya Savaşı sırasında cepheden cepheye koşarken, makinaların ve top gürültülerinin arasında yazmıştır. Said-i Nursi ünlü eseri İsharat-ul İ'caz'ı Bitlis taraflarında Ruslara karşı savaşırken yazmıştır; savaşın ortasında “bana kağıt bulun kağıt” diyerek..

Düşünen insanlar diğer düşünenleri de ciddiye alır. Aradan asırlar geçse bile. Sövgünün dayanılmaz hafifliğine kaptırmazlar kendilerini. Bugün “*gerçekler acıdır biber de acıdır, o halde biber gerçektir*”

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

diye lise öğrencilerinin klasik mantık kuramlarını çarpıtarak alay ettikleri Aristo için -kendisi de klasik mantığın muhaliflerinden olmasına rağmen- Wittgenstein şunları söyler:

Aristoteles adı, çoğu Mantıkçımız tarafından saygısızca anılıyor. Günümüz Mantıkçılarının çoğunun Mantık hakkında, onun 2000 yıl önce bildiğinden daha fazla bir şey bilmediğinden haberi olsaydı, her halde mezarında ters dönerdi.

Hasılı düşünen insanlar için “düşünmek” ciddiyettir.

Dayanılmaz bir beyin ızdırabıdır ama buna rağmen yaşamının anlamı; hava gibi su gibi bir vazgeçilmezidir.

Merhum Cemil Meriç “her devirde bir kaç düşünür, gerisi düşünenleri düşünür” der..

Keşke düşünceyi ciddiye alsak ve düşünenleri düşünmeyi bari becerebilsek..

Bir Soru, bir cevap. "Çağdaşlaşmak" ne demektir?(Cemil Meriç)

Soru: Buraya kadar gelmişken şu "çağdaşlaşma" kavramı üzerinde de dursak? [...] (*)

Cevap: Bu çağdaşlaşma kadar rezil, âdi ve katil bir kelime yoktur. Bu çağ neden Avrupa'nın çağı olsun? 1976 senesi Türklerin, Hintlilerin, Patagonyalıların, Fransızların, İngilizlerin birlikte yaşadıkları tarihtir. Bu tarihte çağ içi, çağ dışı nasıl olabilir? Yani çağ bir daire midir ki, bir kısım insanlar bunun içinde, bir kısmı da dışında yaşasın? Bu korkunç bir şey. Biz çağdaşlaşmayı kabul ettiğimiz andan itibaren biçâreliğimizi, elimizin kolumuzun bağlı olduğunu, efendimizin Avrupa olduğunu kabul etmiş oluyoruz.

Çağdaşlaşma diye bir şey yok. Herkes çağdaştır. Yalnız bu çağda endüstrileşmiş ülkeler var, endüstrileşmemiş ülkeler var. Zengin ülkeler var, fakir ülkeler var. Bunun çağla alakası yok. Belli bir tarihin sırtımıza yüklediği mirastır. İyi tarafları var, kötü tarafları var.

Çağdaşlık nedir? Atom bombası mı, fuhuş mu, rezillik mi, kapitalizm mi, sosyalizm mi? Çağın imtiyazı olan ve [ayırd edici] vasfını teşkil eden ne var? Sadece endüstrileşmek! Bazı ülkeler endüstrileşmişler, bazıları endüstrileşmemişlerdir. Binaenaleyh çağdaşlaşma tabiri sefil, zavallı ve âdi bir tabirdir ki, bizim komprador burjuvazi ve gecekondu aydınları tarafından bir afyon gibi damarımıza zerk edilmiştir.

Korkunç bir yalan bu. Hepimiz istesek de istemesek de çağdaşız. Aynı çağda yaşayan bu insanlar arasında bir kısmı endüstrilerini halletmiş ülkeler değildir. Sadece birtakım oyuncakları var ve zenginler. Yani bir insanın fakir olması, değersiz olduğunu nasıl ifade etmezse, bir milletin de fakir kalması, değersiz olduğunu ifade etmez. Hele çağın dışına katiyyen çıkarmaz. Sanki bu çağın bütün haysiyeti şerefi Avrupaya'ya aittir de, Avrupa'ya benzemediğimiz için biz çağın dışına çıktık. benim kanaatimce birçok bakımlardan Avrupa çağ dışıdır. Avrupa insanı bencilliği, katilliği istismar zihniyetiyle hem çağ dışı hem de insanlık dışıdır. Batılılaşma mefhumu vardır, kabul ederim. Çünkü hudutları bellidir. Hristiyanlaşmaktır yani. İsterseniz Hristiyanlaşın. Fakat çağdaşlaşma ne oluyor?

Tarihçilerimizin büyük hamakati var. Orta Çağ! Orta Çağ! Batı Orta Çağı yaşarken biz tarihimizin en şevketli zamanlarını yaşıyorduk. Hem nedir, bu namütenahi zamanı balta ile keser gibi çağlara ayırmak? Bu tasnifler çok çocukça ve Batlamyusvârîdir. Haddizatında çağdaşlaşma kelimesi Avrupa'da

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

hiç kullanılmadı. Bunu bizim tatlısu Frenkleri uydurdu. Avrupa çağdaşlaşma değil modernleşme diyor. Çağdaşlaşma mefhumu dünyanın hiçbir dilinde yoktur bizden başka, Biz çağdaşlaşma diye kendimizi idama mahkum ediyoruz.

(*) [Cemil Meriç](#) ile Söyleşi'den. Konuşan: Mehmet Ali Ak. Pınar, Cilt: V sayı: 58, Ekim 1976

Tarihi Doğru Okumak(T.Suat Demren)

Bir zaman İlber Ortaylı kendisine sorulan “Tarihi bilmek çok gerekli mi?” sorusuna şöyle cevap vermişti:

Bu “kaşınmak gerekli mi?” diye sormaya benziyor. İnsan kaşınması gerektiğinde kaşınır. İnsanın kaşınmasını engelleyemezsiniz. Tarihi bilme ihtiyacı, tıpkı kaşınmak ihtiyacı gibidir. Çünkü insan oğlu geçmişini bilmek ister; tarihinde neler olup bittiğini öğrenmek ister. [1]

Tarihi niçin bilmeliyiz?

Geçmişte yaşanan olayların ayrıntıları ve bu olayların yaşanmasında aktif rol alan kişilerin ideallerini/aidiyetlerini/eylemlerini ya da niyetlerini bilmek ya da tahmin etmeye çalışmak, olup bitenleri daha doğru okuyabilmemize yarar.

Bunun niçin gerekli olduğu ise çok açık; tıpkı İ.Haldun’un söylediği gibi “Geçmiş, bugüne suyun suya benzediğinden daha fazla benzer”.

Geçmişte yaşananlar bize “an”ı ve “geleceği” kurarken yol gösterecek en önemli klavuzdur.

Bunlar iyi güzel de tarihi nasıl okuyacağız? Tarihimizi doğru biliyor muyuz? Öğrendiklerimizden ne kadarı ezber, ne kadarı kurgu, ne kadarı “doğru”?

Hiç şüphesiz bu soruya cevap vermek kolay değil.

Tarih için “hakkında en çok spekülasyon yapma imkanı olan ilim dalıdır” desek herhalde yanlış söylemiş olmayız.

Şu bir gerçek ki objektif ya da renksiz tarih olmaz. Tarihciler objektif yani tarafsız bir tarihin olamayacağı konusunda hemen hemen ittifak halindedirler.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bu yalnızca tarihe özgü birşey de değildir, çünkü insanın doğası gereği mutlak anlamda nesnel olması mümkün değildir. Bu da pek tabii ki insanî disiplinlerin hepsine nüfuz eder.

Hele ki söz konusu olan tarih gibi son derece teorik ve ideolojik bir disiplin olursa bu nesnellik iyice buharlaşır.

Bu böyle diye tarih okumaktan ve analizlerimizi mümkün olan en nesnel bir biçimde yapma çabalarından vazgeçecek değiliz.

Şöyle bir tarihe baktığımızda birçok spekülasyonla daha kötüsü bunların ezber haline gelmiş türevleri ile karşılaşırız.

Kendi medeniyetimizden örnek verirsek; Emevilerden Abbasilere, Moğollardan Selçuklulara Osmanlıdan Cumhuriyet tarihine kadar bildiklerimiz arasında acaba ne kadarı gerçeğe, ne kadarı ezbere dayanıyor?

İlginçtir, aynı dünya görüşüne sahip tarihçilerin bile birbirinin aksi biçimde ele aldıkları tarihsel olaylar vardır. Hemen aklıma gelenlerden birkaçını sayayım: “Patrona Halil İsyanı”, “Lale Devri”, “Baltacı Mehmet Paşa”, “Yeniçeriliğin kaldırılması” vs.

Görüşler farklılaştıkça bakışlar daha da bulanıklaşır. Mesela Şeyh Sait isyanı. Bu isyan İngilizlere göre Türkiye Cumhuriyeti, Türklere göre İngilizler çıkartmıştır. Ama bu isyan PKK'lılara göre özgürlük ayaklanması, Müslümanlara göre ise halifeyi geri getirmek için kıyamdır.

Bu olayların herbirerini açmak isterim aslında ama bu bir yazıda mümkün değil. Spesifik bir örnek yerine bir hikaye vasıtası ile anlatmaya çalışayım.

Düccane Cündioğlu'ndan okumuştum; “Philo Sophia Loren” den. Basit bir örnek gibi görülebilir ama meselelere bakılan yerlerin onları yorumlamada nasıl etkili olduğu ironik bir biçimde anlatılıyor. Cündioğlu da Averchenko'dan aktarmış. İşte bir olayın değişik zaviyelerden farklı görünüşleri:

[.....]

Gülümseyerek “Erkekler çok komik” dedi. Bunun kabahat mi, yoksa övme mi belirttiğini anlamadığım için, “Gerçekten doğru” diye cevap verdim.

- Kocam tam bir Othello! Bazen onunla evlendiğime üzülüyorum.

Anlamayarak baktım. “Açıklamandan...” diye söze başlayacak oldum. “Haa, senin duymadığını unutmuşum” diye sözüne devam etti:

- Üç hafta kadar önce kocamla alandan geçip eve yürüyordum. Bana çok yakışan siyah bir şapka vardı ve yürümekten yanaklarım pembeleşmişti. Bir ışığın altından geçerken, esmer bir adam bana baktı ve aniden kocamı kolundan tuttu. “Ateşinizi verebilir misiniz?” dedi. Alexander kolunu çekti, eğildi ve şimşek gibi bir hızla yerden aldığı tuğla ile adamın kafasına vurdu. Adam yere yığıldı. Korkunç bir şey!

- Kocanı ansızın ne gibi bir şey öyle kiskanç yaptı?

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Omuzlarını silkti. "Söyledim ya, erkekler komik."

"Hoşça kal" deyip çıktım, köşede kocasıyla karşılaştım. "Merhaba" dedim; "İnsanların kafalarını kırmaya başladığını duydum."

Gülmeye başladı.

- Anlaşıldı, karımla konuştun. Çok şanslıydım. O tuğla hemen elime geldi. Yoksa bir düşün: Cebimde bin beş yüz ruble vardı ve karım elmas küpelerini takmıştı.

- Seni soymak istediğini mi zannettin?

- Karanlık bir köşede adamın biri sana yanaşiyor. Daha ne beklersin?

Şaşkın şaşkın odadan ayrıldım ve yürümeye devam ettim. "Sana bugün yetişmek imkansız" diye bir ses duyup döndüm baktım ve üç haftadır görmediğim bir arkadaşımı gördüm:

- Aman Tanrım! Senin başına ne geldi?

Hafifçe gülümsedi.

- Birtakım delilerin başıboş dolandığından haberin var mı? Üç hafta önce biri bana saldırdı. Hastaneden bugün çıktım.

Ani bir ilgiyle sordum:

- Üç hafta önce mi? Alanda mı duruyordun?

- Evet. Çok saçma bir şey. Alanda oturuyordum. Canım çok sigara içmek istiyordu. Kibrit yok. On dakika filan sonra bir bey, yanında yaşlı bir kadınla sigara içerek geliyordu. Yanına gittim, koluna dokundum ve en kibar tavrıyla, "Ateşinizi verebilir misiniz?" diye sordum. Sonra ne olduğunu düşünebiliyor musun? Deli yere eğildi, bir şeyi kaptı, bir dakika sonra ben kafam kanar halde, kendinden geçmiş, yerde yatıyordum. Herhalde gazetede okudun?

Ona baktım ve içtenlikle sordum:

- Gerçekten bir deliyle karşılaştığına inanıyor musun?

- Eminim.

Bir saat sonra kent gazetesinin eski sayılarını merakla karıştırıyordum. En sonunda aradığımı buldum, kaza sütununda kısa bir not:

İçkinin etkisi altında

Dün sabah, alanın bekçileri, bir bankın üzerinde kimliğinden iyi bir aileden olduğu anlaşılan bir genç adam bulmuştur. Aşırı içkili olmanın sonucunda, yere düşüp kafasını yakınındaki tuğlaya vurarak yaralandığına inanılmaktadır. Haşarı gencin ana-babasının üzüntüsü derin olmalı.[2]

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Yaşanan “bir” olay, kaç çeşit görüş..

Tarihe bakışımızda ideolojilerimiz devreye giriyor. İdeoloji ve “tarih yorumu” birbirini sürekli besleyen sarmal. İdeolojilerimiz, geçmişte gerçekleşmiş olayları kendi penceresinden yorumlamaya başlıyor, farklı anlatımları görmezden gelerek es geçiyor, takdir hakkının kullanıldığı yerlerde de tabii ki nalıncı keseri muamelesi devreye giriyor.

Böyle yaparak tarihte gezinildiğinde, zaten inandığımız hususların birkez daha ehil kalemlerden teyid edildiğini görüyoruz. Yapılan seçmecelerle ideoloji tarihi, tarih ideolojiyi besliyor.

Ve kafalarda resim oturtulduğunda görünen şey şu: Geçmişe doğru döşenmiş, istenen istasyonlarda durmuş ve nihayet önceden inanılmış ideolojide de “son durak” yapmış rahat, huzurlu bir güzergah..

“Tarihin akışına yön veren temel dinamik nedir?” sorusuna oldukça değişik cevaplar verilmiş.

Materyalist ekole göre tarihin temel dinamiği sınıf mücadelesidir. Dinlerin ortaya çıkışından, diğer sosyal yapılara kadar. Tarihte gerçekleşen tüm olaylar sınıf mücadelesinin eseridir. Bu görüşün en büyük temsilcileri Marks ve Engels'tir. Coğrafi şartları temel dinamik olarak gören ekol de oldukça yaygındır. Buna göre medeniyetlerin kurulmasında ve gelişiminde temel dinamik çevresel şartlardır. İbn Haldun ve Montesquieu bu ekolün önde gelen isimleri olarak bilinir. Temel dinamik olarak “ırk”ı gören görüşe göre de tarihe yön veren üstün vasıflı ırklar vardır ve ancak bu ırkın mensupları medeniyetler üretebilirler. Bugün bu ekolün pek tutarlılığı kalmasa da modern tarih felsefesinin oluşumunda derin etkileri vardır.

Tarihin temel dinamiğini “din” olarak gören tarihçiler de vardır. Tamamen kaderci bir anlayıştır ve insan ve toplum iradesini görmezden gelir. T. Carlyle gibi düşünülere göre de tarihin temel dinamiği kahramanlardır.

Benzeri başka ekoller sayılabilse de belli başlı ekoller bunlar.

Sözü edilen etkenlerin herbirinin içinde bulunulan tarihsel şartlar bakımından “temel dinamik” oldukları dönemler olmuştur ama hiçbirisi “tarihin itici kanunu” olarak görülemez. Her tarihsel devir girift ilişkilerle örülü dinamikler yumağı içerir ve bu dinamikler toplumdaki topluma, coğrafyadan coğrafyaya değişir. Ekonomik, siyasi ve dini/toplumsal/kültürel şartlar farklılaşan oranlarda belirleyici olabilir.

İşte ideolojiler bu tarih ekollerinden “birisini” yekpare olarak alırlar ve tüm tarihi bu temel dinamiğe göre açıklamaya çalışırlar. Tabi ki bu yapıldığında da yanılığ kaçınılmaz olur.

Tarihi kim yazar? Tarihi çoğunlukla “kazananlar” yazar. Mesela Nutuk, kazananın tarihidir.

Bir afrika atasözü şöyle der: “Aslanlar yazana kadar av hikayeleri hep aslan avcılarını övecektir.” E.Renan “Millet nedir?”de “Tarihin yanlış yazılması, millet olmanın ayrılmaz bir parçasıdır” der.

Tarihçilerin saptırmaları, okuyucunun ideolojik bakışının yanlı yorumları bir yana, sistemin de resmi tarih tezleri vardır. Ve bunlar alabildiğine çarpık, gerçeği gizleyen ve oluşum projelerinin yegane destekçisi haline getirilmiş uydurma senaryolardır.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Yani neyin doğru neyin yanlış olduğunu çözmek hiç kolay değildir.

Tarih imkan mertebesinde detaylarla birlikte okunmalı. Farklı görüşler karşılaştırılmalı, ayrıntılar önemsenmeli. Sosyolojik olgular, dönemin siyasi haritası, ekonomik düzen dikkate alınmalı.

Hatıralara bakılmalı. Çoğu kişi tarih okumalarında hatıratları güvenilmez bulur ki bu doğrudur. Çünkü hatıratlar çoğunlukla kişinin kendini temize çıkarma çabasıdır. Ama bazı gözden kaçan küçük ayrıntılarda -aynı dönemin başka hatıratlarından alınacak diğer küçük parçalarla birlikte- bize, hiç tahmin edilemeyecek karanlıklara dair ipuçları verir.

Ana caddelerde gezinmek var olan ideolojik duruşumuza yeniden iman tazelemekten başka bir işe yaramıyor. Her bakış kendine ehil kalemler bulmuş, bu ehilliğe rağmen birbirlerinin tam aksi argümanları “gerçek” diye sunuyor.

Ara sokaklara girmek, çapraz okumalar yapıp kıyaslar yapmak, argümanları dönemin sosyal gerçeklikleri ışığında akıl ve mantığın terazisine vurup öyle değerlendirmek gerekiyor.

Bu kolay birşey mi? Hiç şüphesiz zor.

Ama “tarihi doğru okumak” için başka çare yok.

Notlar:

[1] “İlber Ortaylı ile Tarihin Sınırlarına Yolculuk” Mustafa Armağan - Ufuk Kitaplığı - 2005

[2] “Philo Sophia Loren” Düccane Cündioğlu - Gelenek Yayınları - 2004

Aydınlanma(Cengiz Cebi)

Okullarımızda klasik bir "Aydınlanma Dönemi" söylemi vardır, malum. Her ne kadar bu dönem Avrupa'ya ilişkin ise de herşeye "Avrupa gözüyle" bakmaya alıştırmış olan zihinler bu "aydınlanma"yı evrensel bir düzlemde ele alır, öyle anlar ve öyle de sunarlar. Buna göre sözkonusu aydınlanma insanlığın aydınlanmasıdır ve Avrupa/Batı bunun öncülüğünü yapmış ve yapmaktadır. İnsanlık belli bir dönemde aydınlanmaya başlamış ise bundan önceki dönemde karanlıktadır. Nitekim ortaçağ karanlık bir çağdır. Gerçi bu söylemin hemen ardından "Tabi bu Avrupa için geçerli, İslam dünyasında ortaçağ aydınlıktır" şeklinde ek bilgi ve açıklamalar yapılabilir ve zaman zaman da yapılıyor. Ne var ki ana temayı yukarıdaki şekilde koyduktan sonra bunu söylemenin pek bir anlamı yok.

Burada sorun "aydınlanma" kavramı ile kast edilen şeyin her zaman belirgin olmayışı. Çok naif ve basit ifadesi ile genelde verilmek istenen mesaj "İnsanlık din ve tanrı merkezli dünya görüşünden uzaklaştıkça özgürleşiyor ve aydınlanıyor" şeklinde. Ya da bu ikisinin zaten aynı şey olduğu söylenebilir bu bakış açısından. Din bir esaret, ondan kurtulmak ise bir aydınlanma. Bu değerlendirmeyi "fütursuzca" yapanların kategorik yanılgısı, belli bir dinin sorumluluğu altında olmayışın, diğer bir deyişle kişinin hayat tarzında tümüyle serbest ve sorumsuz olmasının, düşünsel anlamda daha geniş bir dünyaya açılmak anlamına geldiğini sanmaktır. Bu düşünceye göre belli bir dinin gereklerine göre yaşayan bir kimsenin akli da ancak belli kalıplar içerisinde düşünebilir, bunların dışına çıkamaz. Oysa bu ikisi arasında bu tür bir bağıntı bulunmuyor.

"Aydınlanma" önemli ölçüde tarafsızlık içeren bir kavram. Dine göre değil de akla göre yaşıyor iseniz aydınlanmış oluyorsunuz. Şayet ılımlı bir aydınlanma sözkonusu ise dini akli bir forma çevirip öyle yaşıyorsunuz. Bu şekilde "dinsiz" olmaksızın "aydın" oluyorsunuz. Oysa gerek aydınlanma gerekse akılcılık vb. kavramlar bugün "epistemik" değil "etik/moral/sosyal" bir anlam taşırlar. Bunu "doğruluk" kavramının birbiriyle tamamen farklı iki anlamı ile açmaya çalışayım. Doğruluğun birinci anlamı bir düşüncenin, yargının, önermenin, sözün vb. gerçekliğe uygun olması, onu yansıtıyor olmasıdır. İkinci anlamı ise bireyin seçimlerinin ve hayat tarzının olması gerektiği gibi olmasıdır. İşte bu farklılık o denli görmezden gelinip kafalar o denli karışır ki, bilim ve teknolojiye tutulmuş olan doğru yolun, ahlaki/dini anlamdaki doğruluğu gereksiz/geçersiz kıldığı, bunun yerine herhangi nesnel bir dayanağı ve içeriği olmayan "çağdaş/modern ahlak"ın yaşanmasının gerekli olduğu vb. söylenilmeye çalışılır.

Bu yanılgı, bilimin materyalist olduğu şeklindeki oldukça yerleşik kabulden besleniyor. Burada üç alandan söz etmeliyiz : Bilim, metafizik/din, ahlak. Materyalizm metafizik bir öğretilerdir. Bilim ile materyalizmi ilişkilendirdiğinizde materyalizmin öngördüğü "ahlak"ı da bir anlamda bilim yoluyla haklılandırmış oluyorsunuz. Formül oldukça basit. Bilimden yanaysanız materyalizmden ve onun izin verdiği "ahlaktan/yaşam biçiminden" yana olmanız gerekiyor. Şayet bu "çağdaş yaşam"ı benimsememiş iseniz demek ki henüz yeterince aydınlanmamışsınız.

Aydınlanma demişken bir de Antik Yunanlı idealist filozof Platon'un bu kavramdan ne anladığına bakmakta yarar var. İlginç olan, Platon için aydınlanma tam da materyalizmin karşısında yer alan bir şey iken materyalizm bizzat düşüncenin karanlığı. Platon'un ünlü [mağara benzetmesi](#) şöyle :

Bazı insanlar karanlık bir mağarada, doğdukları günden beri mağaranın kapısına arkaları dönük olarak oturmaya mahkumdurlar. Başlarını da arkaya çeviremeyen bu insanlar, mağaranın kapısından içeri giren ışığın aydınlattığı karşı duvarda, kapının önünden geçen başka insanların ve taşıdıkları şeylerin

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

gölgelerini izlemektedirler. İçlerinden biri kurtulur ve dışarı çıkıp gölgelerin asıl kaynağını görür ve tekrar içeri girip gördüklerini anlatmaya başlar ama içerdekileri, duvarda gördüklerinin gölgeler olduğuna ve gerçeğin mağaranın dışında cereyan etmekte olduğuna inandırması imkansızdır.

“Aydınlanma” ile, bilimsel ve düşünsel gelişmeyi engelleyen dogmatik anlayışlardan kurtulmayı anlamak yeterli. Bunun anlamını genişletip “insanlığın din yerine aklın yolunu seçmesi” gibi anlamsız söylemler üretmek, yanıltıcı bir yöntem ile “bizim dinimiz sizinkinden iyi” demektir.

Belleklerimizde göçmeniz biz...(Ferhat Kentel)

Sınırlarda dolaşanlar huzursuz ederler, tehlike yaratırlar.

Bir ülkenin sınırlarında dolaşanlar tekin değildir. Onların “yerlerinin” neresi olduğu belli değildir. Sınırların iki tarafındakiler için de güvensizlik duygusu yaratırlar. Zihin haritalarımızda ezberlediğimiz “bize ait” yeri kırılğanlaştırırlar.

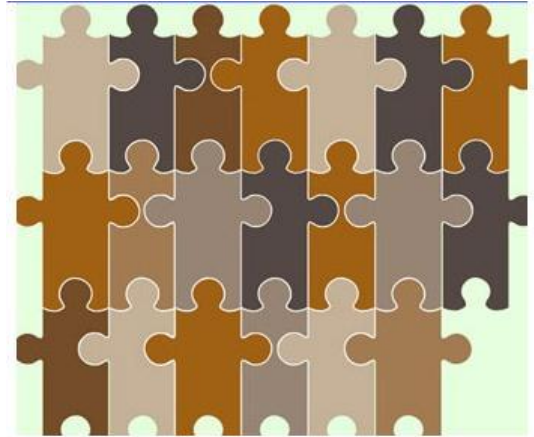
Sınır ihlal edenlerin binbir türlü niyeti olabilir. “Öbür taraftaki” tehlikeli bir şeyden kaçıyor olabilirler, hayatta kalmak için tam da bu sınır ihlaline ihtiyaç duyabilirler, kaçakçılık yapabilirler ya da düpedüz savaş açmış olabilirler, vurmak için bir kere aştıkları sınırı sonra tekrar kaçmak için kullanabilirler.

Bu sınır “fiziksel” olarak adlandırılan bir sınırdır ve bazan derelerle, nehirlerle bazan gözetleme kuleleriyle, tel örgülerle, mayınlarla çizilir.

Bu sınır böler, ayırır. Bazan köyleri, akrabaları, kültürleri birbirinden ayırır. Yaptırımı, cezası vardır. Aşmaya kalkanı cezalandırmak üzere kanunları, kuralları vardır. Bütün devletler kendi içlerinde ve birbirlerine yaslanarak bu meşruiyetlerini kururlar.

Ancak başka türlü sınırlar da vardır. Bu sınırlar görülmez. Ve bu sınırlarda da dolaşanlar ve onları ihlal edenler vardır. Göçmenler böyledir. Resmi-fiziksel sınırları aştıktan sonra, girdikleri yerde insanların zihinlerindeki sınırları ihlal etmeye başlarlar. Bagajlarında taşıdıkları kültürel sermaye ile girdikleri ülkenin “saflığını”, zihinsel konforunu bozarlar. Onlar artık sınırın ne bu tarafından ne öbür tarafındadır. Hem bu taraf hem öbür taraftadırlar. Kendileri bizzat sınırsızlıktır.

Onlar varolan fiziksel sınırların içinde sınırsız biçimde dolaştıkça kurallar kanunlar pek işe yaramaz.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Kanunlar işe yaramadığı ölçüde, fiziksel sınır çizme otoritesine sahip olanlar, göçmenlerin verdiği rahatsızlıkla başa çıkmak için onları görünmez yapmaya çalışırlar.

Her yıl ortalama 20 bin yasadışı göçmeni sınırdışı eden Hollanda, geçtiğimiz günlerde, göçmenleri “görünmez” kılmak için oldukça “orijinal” bir yöntemle başvurdu. Adalet Bakanlığı, yasal ve meşru yollar dışında fiziksel sınırları aşan göçmenleri açık deniz üzerine inşa ettikleri “hapishane platformları”ndaki zoraki konaklama merkezlerine taşıdı. Gerekçeleri de oldukça “rasyonel”di: ana kara üzerinde artık inşaat yapılacak alan yok ve kent yönetimleri, arazileri üzerinde tutukevi istemiyorlar... Ayrıca bu deniz manzaralı hapishanelerin maliyeti de çok yüksek değil... Ve istendiği zaman yerini değiştirmek de mümkün... Öyle anlaşılıyor ki, fikir İngilizlerin de çok hoşuna gitmiş, aynı sistemi uygulamaya hazırlanıyorlarmış...

Bu göçmenlerin “rahatsız” ettiği Hollanda haletmiş meseleyi yani... Göçmenleri gözün görebildiği yerden uzaklaştırıp, onlarla “yüzyüze” gelmemenin yani huzursuzluk yaşamamanın yolunu bulmuş...

Ancak yasadışı göçmenler, açıkta da dursalar, oradalar... Hemen az ötede... Yasal yollarla gelenler ise hemen yanıbaşlarında ve farklı kokuları, renkleri, tarihleri, kültürleriyle “huzursuzluk” yaratmaya devam ediyorlar.

Göçmenlik böyle bir şey... Akıl karıştıran bir şey... Kendi göçmenliklerini reddedenler için özellikle... Çünkü göçmenlik karşılaşmak, “yüzleşmek” demek... Sadece fiziksel sınırların iki tarafı arasında değil, fiziksel sınırların içinde kendi geçmişiyile, bugünüyle ve dolayısıyla geleceğiyle yüzleşmek demek...

Biz hepimiz göçmeniz. Kendi içimizde, tarihimizde göç edip duruyoruz. Modern ulus-devletler fiziksel sınırlarını kiskançlıkla korumaya çalıştıkları gibi, zihinlerimizde oluşturdukları sınırları da tel örgülerle korumaya çalışıyorlar. Oluşturdukları kimlik, tarih, kültür kurgularının, resmi ideolojilerinin, devlet aklının ötesine, öncesine geçmeyi yasaklıyorlar.

Ama biz göçmeniz. Zihinlerimizde, belleklerimizde de göçmeniz. Aklımız, hatıralarımız, kültür dairelerimiz göçmen... Bir eskiye gidiyor, bir bugüne geliyor. İnşa ettikleri tarih anlayışının, ezberin gözetleme kulelerinde birileri çizdikleri sınırları aşmamamız için sürekli uyarsa, yasaklar koysa da, hatırladıklarımızı gözden irak açık denizlere hapsedmeleri mümkün değil.

Biz insanız; içimiz bir göçmen diyarı... Çocukluğumuz ve olgunluğumuz, geride bıraktığımız topraklar ve geldiğimiz topraklar, geçmiş ve şimdiki acılarımız, darbelerimiz, işkencelerimiz, idamlarımız, katliamlarımız ve özgürlüğümüz arasında; sınırlarla çizilen tarih ve kendi tarihimiz arasında gidip geliyoruz.

Bu göçmenliğimiz sayesinde ki, hem geçmişimizle hem de bugünümüzle yüzleşme yeteneğine sahibiz. En taze örnek: serbest bırakılan esir askerler ölmediği için sevinemeyen bakanlara rağmen, biz zihnimizin içinde göçmen olduğumuz için, sınırları aşıp o askerlerin insan olduğunu hatırlayacağız; hatırladıkça bakanın temsil ettiği “sınır”lı insanlıkla da yüzleşeceğiz.

Bize yasaklarla sınırlar dayattıkları için, hasta ettikleri ruh halimizden kurtulmak için, göçmenliğimizi özgürce yaşamak için o sınırları aşıp yüzleşeceğiz... Ve iyileşeceğiz...

Ben Neden Buradayım Waldo? (Cemile Bayraktar)

Sözler vardır,söz olsun için söylenen.Sözler vardır,kendi için söylenen.Sözler vardır,herkes için söylenen.Sözler vardır,söz gibi söylenen,öz gibi kükreyen.Sözler vardır,vura vura söylenen sözden gürleyen,sözden inleyen.

İnsanlar vardır,kendi içinde kendi için var olan.Yalnızca 'ben',yalnızca 'ben'...İnsan vardır,kendi için var eden,kendi için kendi var eden.İnsan vardır,kendi için 'yok' eden kendi dışında kendi için 'yok' eden.Yalnızca 'ben',yalnızca 'ben'.İnsan vardır,herkes için kendince 'var' eden,herkes için 'var' eden.Yalnızca 'biz',yalnızca 'biz'.

İnsan vardır,söz ile birleşen.Söz vardır,insan için birleşen.İnsanlığını ve sözlerini 'bir' eden,insandan insan da vardır.İnsan vardır,sözü kul eden,söz ile kul eden,söz için kul edilen.İnsan vardır. Sokrates vardır,insan için ölüme giden.

Gandhi vardır,yalnızca 'ben' demeyen.Ben'liğini biz'ler için hiç eden.Sınırlardan sınırsız geçen,Güney Afrika hükümetinin sınırlarını sınırsız biz'liği ilen geçen.Yığınları sınırsız alanlara kavuşturmak için sınırlı hapisanelere giren.Gandhi vardır,bir Gandhi...İngiliz Hükümetini bir avuç tuz ile bir avuç insan için 'hiç' eden.Bir Gandhi vardır,yalnızca 'biz',yalnızca 'biz'...Bir Gandhi vardır,bir deri bir kemik edinceye kadar,yalnızca 'biz',yalnızca 'biz'...

Danimarka Halkı vardır,yalnızca biz değil,yalnızca hepimiz diyen.Yahudileri seçip ayırt etmek isteyen Nazileri dize getiren bir Danimarka Halkı.Yahudiler için biçilmiş,sırtı damgalı giysiyi kendi için biçen,'hepimiz Yahudiyiz' diyebilen bir Danimarka Halkı vardır,sözü en iyi söyleyen.Hasta denilen hükümdarlarını kurtarmanın yolunu ülkeyi sarsacak kadar 'çiçek' göndererek bulan.İnsan için insanlığından var olan.

Thoreau vardır,vicdanına sığmadığı için savaş ganimetine kullanılacağı için vergi ödemeyen.Sınırların

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

dışındaki insanlar için sınırların olduğu hapisaneye kendini hapseden.Bir Waldo'da vardır,dünyanın Waldosu.Gelip o hapisaneye 'sen burada ne arıyorsun Thoreau' diyen.Bir Thoreau vardır,'sen neden burada değilsin Waldo' diyen.İnsan için insanlığından var olan.

Bir Martin Luther King,vardır.Yine insan için insanlığından,öz için sözünden var olan...

Bahsi geçen isimlerin hepsi 'sivil itaatsizlik' kavramının oluşumunda,gelişiminde katkıda bulunan 'mevcut kanunun yeterli olmadığı zamanlar da ya da insancıl olmadığı zamanlarda kendilerine,nefsen insanlıklarına rağmen kendi vicdanlarının kanunlarını tercih eden' insanlardır.En kutsal yolun yolcusu,zor tercihlerin insanları.Onlar var olmalarının mümkünatını ancak ve ancak diğer insanların varlığına bağlarlar.Ezilen,sömürülen,hakları ihlal edilen insanların hakları için kendi haklarından vazgeçer bunu yaparken de yine en kutsal tercih ile üçüncü şahıslara zarar verme(me) tercihi ile yaparlar.

Bir de 'içsel itaatsizlik' vardır.Dahili olduğunuz bütünü yöntemleri,terchileri vicdanınızı sızlatırsa onlara karşı giriştiğiniz,yanlış anlaşılıp bütün dışına itilmeniz pek mümkün olduğu bu tercihte ne yaparsanız yapın 'ben yapmak için söylüyorum,yıkmak için değil' samimiyetinizi anlatamazsınız.Bu guruplar içinde 'yalnız' kalmak,kalabalıklar içinde yalnız kalmaktan çok daha zordur.Bu topluluğun içinizi sızlatan tercihleri ve yöntemlerine pek söz ile de cevap veremezsiniz.Zira onların bu tutumu söz ile cevap verebileceğiniz sözsel bir eylem değil de daha çok içiniz yana yana hissedebileceğiniz bir hÂldir.O hÂlin karşısında siz bir hal olursunuz.Söz söylemek şöyle dursun en ufak ima hakkınız dahi olmadığı gurubun yöntemleri,kuralsız kuralları,üslubu,gidişatı,halleri,halden hale geçişleri sizi tüketir,tüketir.Giriştiğiniz herhangi bir 'içsel itaatsizlik' yöntemi anında sonuç verir.Ama bu sonuç beklediğiniz sonuç değildir.Sizi tam da 'itaatsizlik' ettiğiniz yöntem ile vurular.Sonuç tam ters istikamete düşer.

Dahili olduğunuz bu bütün öyle bir bütündür ki.Tek olarak sizi kapsamayacağı gibi siz olmadan da bütünü oluşturamaz.Sonu olmayan bir yolculukta birlikte yürümek zorunda olduğunuz bu bütün ile ilişkiniz birbirinden asla ve asla kopmayacak,kopamayacak birbirine sıkıca bağlı bir sistematiğe bağlıdır.Bir(tek) olmak mümkün değilse,bir(bütün) olunmalı gibi kuralsız kuralları olan bu bütünden kopacak her parça(birey),kendi içinde kendi insanlığından var olmak için kendi içinde kendinden olanlar tarafından yok edilir.

Bir gün insan olmaya,'vicdanınız' en yüksek tondan söz söylemeye gücünüz yeterse o gün o bütün içerisinde her yazıda,her kitapta,her tepkide,çoğu kez görmezden gelen tepkisizlikte size ses çıkartmadan bağıra bağıra 'sen burada ne arıyorsun' diyenlerin,halleri 'vicdanınızı' iki taş arasında öğütmeye başlarsa onlara dönün ve tüm insanca sözlerinizle 'sen neden burada değilsin' deyin ve daha tek soluk cümleler arasına girmeden ekleyin,'bu yol birlik(bütünlük) yolu ise ve sen,siz yanımda değilseniz ben burada ne arıyorum'deyin.

Söz vardır,Sözler vardır,söz gibi söylenen,öz gibi kükreyen.Sözler vardır,vura vura söylenen sözden gürleyen,sözden inleyen,özden söyleten.

" Ey bürünüp örtünen,Kalk (ve) bundan böyle uyar,Rabbini tekbir et "Müddesir/1,2,3

"Oku,Yaratan Rabbin adıyla oku,Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir"Alak/1,2,3

"Sarıp-örttüğü zaman geceye andolsun,Parıldayıp-aydınlandığı zaman gündüze,Erkeği ve dişiği yaratana,Gerçekten sizin çabalarınız (çelişkili, parça parça) darmadağınaktır."Leyl/1,2,3,4

"Asra andolsun;Gerçekten insan, ziyandadır.Ancak iman edip salih amellerde bulunanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka."Asr/1,2,3

ALLAH'ın sözü doğrudur.

Siyasetin Açmazı - İlke mi Fayda mı? (Berrin Sönmez)

Çok kişi şimdi bu da sorulur mu, diyecektir. Öyle ya lafta herkes ilkeyi savunur. Faydacı, çıkarıcı siyasetten nefret eder. Samimidir de insanlar, bunları söylerken. Hatta çoğunluk gerçekten çıkar ilişkilerinden uzak durmaya özen gösterir. Fakat gelin

görün ki hayat bize daima yeni oyunlarla tanışma fırsatları sunmakta. Bu oyunların içinde ilkeyi savunduğumuzu zannederken, çeşitli çıkar hesaplarının göbeğine kurulmuş olduğumuzu fark etmeyiz bile... Komplolardan söz etmiyorum. Bu tip tuzaklar yaşanmadığı için değil. Sadece pusuya düşmek ihtimalinden daha yaygın yanılgılara dikkat çekmek amacıyla bu yazıya başladığım için. Ayrıca, gerçekten faydacı siyaset yapmanın yerleşik bir alışkanlık olduğunu da görmezden geldiğim sanılmasın. Önemli de bulmuyorum fakat benim derdim başka. Halisane niyetle üstelik canını dişine takarak siyaset yapanların veya dolaylı olarak siyasi hayata dair çalışmalarda bulunanların çoğunlukla neyi niçin savunduğunu, neye niçin karşı olduğunu sorgulamadığını: uğruna savaştığı politikaları doğru kriterlerle test etmediğini sıklıkla görüyoruz. Hepimiz biliyoruz hayatının heder olup gittiğini, çabalarının insanları / toplumu, iflah etmeye yetmediğini düşünen, bezgin ve bedbin insanları... Nerede hata yaptığını düşünmektense kusuru toplumun cehaletine atfedenleri...

FAYDA her zaman KÖTÜ mü / İLKE her zaman İYİ mi?

Görelî kavramlar olduğundan böyle bir sorunun cevabı tartışmalı ve tartışmalar da şüphesiz sonsuz ve sonuçsuz olacaktır. Valiliklerin kömür yardımlarında olduğu gibi... Yardım edenler toplum yararını işaret ettikleri gibi aynı zamanda anayasanın sosyal devlet ilkesi ile gerekçelendiriyorlar. İktidar cenahından verilen bu cevapta ilke ve faydanın birbirini beslediğini görüyoruz. Kömür ve sair yardımları eleştirenler ise sadaka verir tarzda yardımlarla halktan çok yöneticilerin kendi partilerine

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Fayda sağladığını söyleyerek, rüşvetle oy toplandığını ve bunun ilkeli siyaset olmadığını söylüyorlar. Sadece bu örnekte bile ilke / faydanın iç içe geçmiş manalar aldığını ve çelişkilerle dolu bu söylemlerin karmaşa ürettiğini görüyoruz.

Doğruyu yanlıştan ayırmak için bir ölçüye ihtiyacımız var.

Ölçüler aransa bile ancak parti tüzüklerinde, seçim beyannamelerinde, hükümet programlarında aranıyor. En kabadayısından aranmaların referansları ise büyük düşünürlerin ideoloji kuramlarına, bu ideolojileri hayata yansıtmayı amaç edinen tarihi örneklere dair... ***İdeolojiler ve bunlara dayanan siyasi sistemler ise faydayı ilke edinmiştir.*** Karmaşa buradan doğuyor. Çünkü her düşünce sistemi, dünyayı kendi penceresi ile çerçeveler ve ortaya çıkan bir kapalı kutu, literatürde paradigma. Bu kutuya verilen biçim birey, toplum, devlet ve dünya için faydalı olmalıdır. Teoride kurgulanan o biçimi gerçekleştirmek de temel ilke olduğundan ilke faydanın aracı; fayda, ilkeli duruşla ulaşılabilecek, bir nevi Nirvana. Nirvanaya ulaşmak kötü bir şey olmadığından o yolda çekilen cefalar önemsenmez. Verilen rahatsızlıktan özür dilemek bile akledilmez. Kapalı devre siyaset yapılırken insan nesneleşir çünkü bireyin mutluluğu daima ötelenmiş, gelecek kuşaklara, hedefe feda edilmiştir. Gel gör ki insan, insanlığı ile yani zaaflarıyla o mükemmel (!) çerçeveyi bir türlü layıkıyla gerçekleştiremediğinden ideoloji kuramları hep iflas etmiştir. Dönekler, iç ve dış düşmanlar, bazı mihraklar gibi sayısız isimlerle suçlanan sıradan insan ve insanı görmezden geldiği için değişimi yadsıdığı için çaresiz dogmalaşan sistemler... Elbette bu süreçte ideolojilerin bir biriyle savaştığını, partilerin biteviye rekabet ettiğini de hatırladığımızda anlamsız çekişmelerin bir anlam kazandığını görürüz. Her kes kendi penceresiyle çerçevelediği kendi dünyasında haklı. Çatışma bitimsiz... Ölçüsü kendisinden ibaret sistemler anlamsız çekişmelerle kendini ve insanı tüketirken insan zihni görelî değil kesin ölçülere muhtaç...

Siyasetin Ahlakı

Değişen dünyada değişmeyen gerçekleri bulabilmek ve ölçü edinmek yönetim felsefesi haline getirilebilse sorunların çözümü kolaylaşır belki. Fakat bilgisayarımıza paket programlar satın alır gibi bizim dışımızda ve geçmişte üretilmiş anlayışları hayatımıza uyarlamaya çalışıyoruz. Modern batıyı üretmiş olan bir siyaset felsefesiyle şekillenmeye çalışıyoruz. İktidar uğruna, devletin zengin ve güçlü olması yolunda her şeyi mubah gören bir anlayışla... Hak kavramını daima uzun çatışmalardan sonra sistemine dâhil etmiş olan batılı anlayışın ürettiği demokrasiyi de bir uzlaşma rejimi olarak adlandırıyoruz. Oysa demokrasi çatışmaların, dayatmaların sonucunda bin bir zahmet ve emekle ulaşılmış bir dengedir ki sıklet merkezini hukuk oluşturur. İlginçtir, ülkemizde yönetim erkleri arasında en tartışmalı alan hukuk ve biz de bu zaafı dolu güç tarafından toplumda bir denge oluşturulabileceğini ve bunun da hoşgörülle, sabırla uzlaşılarak gerçekleşeceğini sanıyoruz. Bu bekleyişte de ülke çıkarlarını temel kanıt ediniyoruz kendimize. Hak talep edenlere ülke çıkarı için sabır telkin eden bir siyaset anlayışı, bu anlayışa destek verip sesini kısmayı ilkeli siyaset olarak isimlendiren bir seçmen kitlesi... Hiç fark etmeden ahlaklı duruşu yani siyasette olması gereken gerçek ilkeyi faydaya feda ediyoruz. Bunu ilkenin yani tuttuğu partinin programının gereği olduğu için en namuslu tavır olarak kabul ediyor insanlar. Düşünüldüğünde ülke çıkarı anlayışı ile yürünen yolun hangi çıkmazlara ulaşacağı kolaylıkla anlaşılır. Tüm hükümet darbeleri ve darbe teşebbüsleri de darbeciler tarafından ülke çıkarları gerekçesiyle yapılmıştı. Başörtüsü yasaklarını kaldırmakta, toplum yararını ileri sürerek ayak sürüyenler bilmiyorlar mı vaktiyle o yasakların da toplum yararı gerekçesiyle getirildiğini? Şimdi yasak kaldırılırsa siyasi istikrarsızlık olabilir endişesi taşıyor, geçmişte yasak uygulanırken de aynı korkular dayatılmıştı. Her kesim kendi dogmalarına hapsolmuş halde ülkeyi yönetmek durumunda. Dışarıdan ithal edilen siyaset felsefesiyle, güçlü olanın kendini haklı gösterdiği bir sistemde adeta orman kanunlarıyla yaşıyoruz. Taşıma suyla değirmen bu kadar

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

dönüyor. Ve... Filmi daima başa sararak seyrediyoruz. Her seferinde ülke çıkarı, toplum yararı diyerek faydayı ilke edinen siyasetten faydalanan, çıkarlarını gözeten yeni politik aktörler üreterek...

Mihenk Taşı

Gerçek ilkeleri kadim kültürümüzde aramak ve bulmak zorundayız. Ancak gündelik siyasetin pratikleriyle de uyumlu işler bir sistem geliştirmek üzerine ciddi çaba sarf etmek gerekiyor. Yönetim felsefesi ve pratikleri, kadim kültürümüzü, günün gereklerine uyarlayarak; eskiyi, eskitmeden yaşatarak, birey, devlet ve toplum ilişkilerini düzenlemeli. İrfan -iktidarla bir arada olamayacağı yaygın kanaatine rağmen- insan haysiyetini, yönetim erklerinin üstünde konumlandırılan bir siyaset felsefesi geliştirmemiz için bize yol gösterici olacaktır. Geleneği, geleceğe aktarmak için tek sermayemiz olan bu günde insanı mutlu etmek hedefiyle, iş görmeli siyaset ve siyasetçi. Ama insan hırsını gözden uzak tutmaksızın, nefsinin esiri olanları, toplumun başında çöreklenme fırsatı vermeden, iktidardan uzaklaştıracak bir siyasi sistem. Bilge demokrasi veya demokratik bilgelik... Kulağa çok tuhaf gelse de...

Devlet aygıtını ve egemenliği neredeyse kutsallaştırmış, iktidar uğruna her nevi insan hırsını baş tacı eden; modern batının ürettiği veya modern batıyı üretmiş olan, siyaset felsefesi yerine; erdemi amaç edinen bir siyaset ve adaleti temel erdem kabulüyle ahlakı taçlandırarak bir hukuk felsefesi; doğu medeniyetlerinin kadim kültürüne sırt çevirmemekle gerçekleştirilebilir. İmkânsız istemiş gibi görünsek de hayal etmeye değer. Üstelik İbn Rüşd'e göre bu hayal yeryüzünde en az iki kere gerçekleşmiş. Birisi Asr-ı Saadet, diğeri Endülüs Emevi Devleti'nin kuruluş süreci... Biz bunlara kısmen benzerlik taşıyan başka örnekler de getirebiliriz. Osmanlı'nın kuruluş ve Anadolu Selçuklu Devletinin parlak dönemleri gibi... Tarih şahittir ki faziletin egemenliği imkânsız değil...

Kadem-i Sabit Üzre Bir Örnek Çalışma Olarak İnsan Hakları Kavramı

İbn Haldun, kısa adı el-İber olan dev eserinin Mukaddime'sinde bilinen ilk tarih felsefesi çalışmasını yapmış insanlığın gelişmesini, medeniyetlerin yükselmesini ve tabii çöküşlerini irdelemiştir. Büyük alim bu meyanda özellikle "adl" kavramı üzerinde durmuş; toplumların etnik, dini, kültürel, coğrafi özelliklerinden ziyade oluşturdukları siyasi yapının hakkaniyete uygunluğu halinde yüksek medeniyet vasfını kazandığı hükmüne varmıştır. Hukukun önemi Farabî tarafından da vurgulanır. Bilimlerin tasnifi, hiyerarşisi ve bilgi alanlarının sınırları yanı sıra bilim dallarının birbirleriyle ilişkilerini izah eden ilk filozof olan Aristo'nun sınıflandırması batı medeniyetinin temel yapı taşlarından birisini oluşturmuştur. O'nun felsefeyi temel alan tasnifine mukabil Farabî, hukuk ilmini bilim dallarının temeli kabul etmiş ve O'nun tasnifi İslam düşüncesine şekil verip, batı medeniyeti ile arasındaki temel farkı teşkil etmiştir. Bu çerçeveden baktığımızda günümüz demokrasi anlayışının da bir gereği olan hukukun üstünlüğü, bağımsızlığı ve tarafsızlığı, İslam düşüncesinin de olmazsa olmazıdır. Esasen yukarıda verilen tarihi örnekler de bu anlayış çerçevesinde gerçekleştirilen yönetim dönemlerini işaret etmekte. Adaletli, feraset sahibi yöneticilerin iş başında olduğu ve onların ömürleri, iktidar süreleri ile sınırlı kalmış saadetli dönemler. Bize düşen, toplumu yöneticinin vicdanına daha doğrusu keyfine emanet etmeksizin, hukukun üstünlüğünü kurumsallaştıran, kalıcı bir yapı, oluşturabilmek...

İnsan hakları kavramı, evrensel değer olarak bize dışarıdan gelmiş olmasına rağmen düşünürsek Kur'anî ve imanî bir gerekliliktir. Eşref-i mahlûk olduğundan tüm insanlar, keyfiyetine bakılmaksızın haysiyetine yaraşır muameleyi hak eder. Kur'an'a dayandırılarak icat edilmemiş olmasına rağmen insan hakları kavramı insan haysiyetini yüceltmeyi hedeflediğinden, bir Müslüman toplumun olmazsa olmazı kabul edilmeli. Günümüzde İslam ülkelerinin içinde bocaladığı karmaşayı anlamak istediğimizde de eşref-i mahlûka zulmedilmesinin bir sonucu olduğunu görebiliriz. Kim ve nasıl insan

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

olduğu, iyiliği ya da kötülüğüne hükmetmek bizim haddimiz ve hakkımız değil. Allah tarafından şerefendirilmiş, insan olarak yaratılmış kişilere ait hükmü verecek olan da yaratandır. Bize düşen, yaratılışının gereği olan haysiyetine yaraşır hayat sürmesine imkân verecek bir düzen oluşturmak. Ne yazık ki Müslüman toplumlar tarih boyunca ve günümüzde de İslam'a yaraşır yaşantı dendiğinde sadece dini ritüelleri anlamış ve din zabiti gibi görev yaparken insanın onurunu çiğnemiştir. Allah tarafından insana verilen iradeyi görmezden gelerek, Allah tarafından bahşedilmiş olan hürriyeti kısıtlayarak, dine yararlı iş yaptığını zannederken Allah'a karşı haddini aşmıştır, İslam ülkelerinin yöneticileri. Keza kadınlar, toplum dışına itilirken de toplumun faydası işaret edilmiş ve bedeninin yarısı felçli bir insanın kısıtlı yaşantısına mahkûm edilmiştir, ülkeler. Toplumun kadın yarısı ekonomik, sosyal ve siyasi yapının üretkenleri arasına alınmayarak, itaatten başka hak(!) tanınmamıştır. Bu durumda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, dini gereklilikler arkasına saklanıp sözüm ona toplum yararına insan hürriyetini kısıtlayanların esas gayesi kendi otoritelerini tesis etmektir. Hak ve hürriyetlerin sınırlanması, insan iradesini zayıflattığından kolay yönetilir, korkularla yönetilebilir kılmakta, insanları. Düşünen, akleden, konuşan ve iradi davranan kişiler Kur'an'a uygun davranıyor olsalar da otoriteye kolaylıkla teslim olmazlar. Dini ilke olarak gösterip faydacı siyasete yönelen diktatörler böyle türedi. Haksızlık etmemek için bu cümledeki din kelimesinin yerine laik kelimesini koyduğumuzda da değişen bir şey olmadığını söylemek lazım. Evet bazen de hukuk adına, modern laik yönetim adına insan hakları çiğneniyor. Oysa sadece insanın insanca yaşamasını amaç edinen bir yönetim sistemi oluştursak ve ondan gelecek yarar veya zararı hiç hesap etmeden Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya kulak vererek sonucu Allah'a havale etsek: "Hak şerleri hayreyle/ Zannetme ki gayreyle/ Ârif anı seyreyle/ Mevlâ görelim neyle/Neylerse güzel eyler".

Romantik hatta ütöpik beklentiler olarak görünebilir çok kişiye. Ama ben neden olmasın diyorum. Kim bilir belki de kendi Rönesansımızı yaşarız böylece...

[elmalar, armutlar ve ayvalara dair \(İbrahim Becer\)](#)

Doğrusu bu yazı hesapta yoktu.

Gecenin bir vakti Özlem Kumrular'ın "Türk Korkusu" ve Nişanyan'ın "Yanlış Cumhuriyet" kitapları arasında gidip gelirken, rafta melul, mahsun bakan bir kitaba takıldı gözlerim: "Antidemokratik Düşünce Şekilleri" .

Kapağını açıp biraz kurcalayınca zamanında okuduğumu, sağını solunu çiziktirdiğimden anladım. Faruk Nafiz'in "Han Duvarları" adlı ölmez eserinde dediği gibi: "*Fani bir iz bırakmış, burada yatmışsa kimler/ Aygın baygın maniler, açık saçık resimler...*" Ahlaka mugayir bir şeyler çiziktirmemişiz ama kendimizce önemli gördüğümüz satırların altını çizmişiz 96 yılının bahar aylarında. Rousseau'nun bir sözünü çizmeye üşenmişiz, komple çerçeve içine almışız. Gelin okuyalım: "***Bana, siyaset üzerine yazdığımı göre, bir hükümdar veya kanun koyucu musun diye soracaklardır. Cevabım şudur; hiçbiri değilim ve onun için yazıyorum. Hükümdar veya kanun koyucu olsaydım, yapılması gerekeni söylemekle vakit kaybetmezdim; onu yapar veya susardım.***"

Bu söz gündemle örtüşünce yazmak da farz oldu bu Fakire. Devlet, gerçekten Devlet olduğunu hatırladı ve üç tane üst düzey komutanı görevinden aldı. Dikkatinizi bir noktaya çekmek istiyorum; "hükümet" değil, "Devlet". Hani şu "ya Devlet başa, ya kuzgun leşe" sözündeki birinci özne konumundaki "Devlet".

"Devlet" kendine yapılanı affetti ama kamuya yapılanı göz yummadı. Başkomutanı, onları Cumhuriyet bayramında ağırlamak istedi ama onlar gelmedi. Sebep, malum; bir daha üzerinden geçmeye gerek yok. Olay zaten tam bir kara mizah şaheseri olmaya aday. ***Doksan senedir, tarihinde hiç ama hiç işgal edilmeyen Mardin'in kurtuluş şenliklerine katılmayı bir sefere mahsus bile pas geçmeyen Asker, Başkomutanının davetine icabet etmeyi nefesine zul addediyor.***

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Aslında bu yeni bir şey değil Türkiye için. Uzun süredir Askeri kanatta bir şeylerin yolunda gitmediği aşikar. Özellikle Aktütün baskını, Dağlıca baskınıyla başlayan ve ardı arkası kesilmeyen skandalları ya görmezden geldi ya da örtbas etme gayretkeşliği içinde bir görüntü verdi Asker. Hemen hemen tüm bu gizleme çabalarını da bizzat iştirakçilerinin sesinden internet ortamında dinleme bedbahtlığına erişti bu Millet.

“Bedbahtlığına erişti” diyorum çünkü “Asker” hakkında yazdığınız zaman, Sizi en hafif tabiriyle ihanet-i vataniye kanunu uyarınca çarpmıha germek isteyen bir kitle beklemekte. Elmalarla armutları karıştırdığı yetmezmiş gibi bizatihi kendisi armut olan bu kitlenin bir fenomen olma yolunda emin adımlarla ilerleyişine de şahit olmaktayız. En azından şundan emin olsun bu kitle, gülen gözlerle yazmıyoruz bu yazıları.

Eğer yedi askerimiz kendi döşediğimiz mayınla şehit olduğunda gereken yapılsaydı, pimi çekilmiş el bombası askerin eline verildiğinde gereken yapılmış olsaydı, “Darbe iddiaları” bu kadar ayyuka çıktığında gereken yapılmış olsaydı ne gerek vardı bunları yazmaya.

“Gerekenin yapılması” konusunun ne kadar elzem olduğunu daha açık ifade edeyim Size: Ben, çiftçilikle geçimi sağlayan bir babanın evladıyım. Bir ayva bahçemiz var ve her sene “Akdeniz Sineği” denen bir hastalık ayvaya musallat olur. İyi bakım yapamazsınız, ya da sizin dışınızdaki etmenler daha baskın çıkarsa bütün bir yılın mahsulü boşa gider. Ola ki şansınız yaver gitti; iklim, nem, yağmur miktarı vs. her şey lehinize gelişti ve mahsulü kaldırdınız diyelim, yine de işiniz bitmedi. Mahsulün kasalanması esnasında bir kasa ayvanın içine tek bir Akdeniz Sineği larvası isabet etmiş ayva kaçırırsanız yine yandığının resmidir. Başladığınız yere geri dönersiniz ve bir tek bozuk ayva koca bir kasa ayvayı birkaç hafta içinde çürütmeye yeter de artar bile.

Benim babam belki Toyota gibi adam değil ama akıllı adam. Bir kuyumcu titizliğiyle davranır kasalama esnasında. Ancak ehlinin anlayacağı hastalık sahibi ayvayı asla kasalamaz ve diğerlerini bozmaması için atar. Bunu yapmasına sebep ayva bahçesine duyduğu düşmanlık değildir. Buna mukabil, ayvalar da bize karşı mesafeli davranmaz. Türkiye’deki “Ordu Cumhuriyetin bekçisidir” algısının aksine biz de ayva bahçemize böyle değerler atfetmeyiz. Ortada çalınacak bir şey yoksa, üstüne üstlük hırsız da yoksa bekçiye de gerek yoktur.

Başkomutan babamdır ve sağlamların yaşaması için çürüklerini ayırır o kadar.

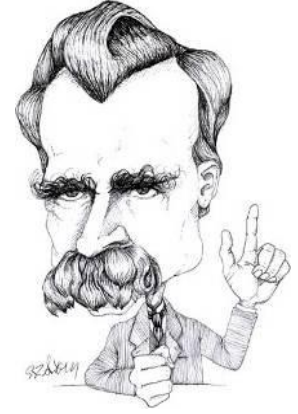
“Türkiye’de bir ilk” diye pazarlanan bu olayı garipsemeyin, aksine ***“bunca zamandır neden yapılmadı”*** diye hayıflanın...

“Şüphesiz” kötü bir şey değildir. Eskiler “güven ama kontrol et” derler ki doğrudur. Mesela şuradan başlayabiliriz: Bornova’da Büyük Park’ın altında tarihi bir ev vardır. Kapısında da “Gazi Hazretleri İzmir’e geldiğinde, İzmir Valisi Kazım Dirik tarafından bu evde ağırlandı” yazar. Şeytanın avukatı olalım ve soralım: ***İkibinlerin Türkiyesine Dağlıca acısını yaşattığını bizzat kendi sesinden itiraf eden Yarbay Onur Dirik ve Gazi Hazretlerine evinde kahve ikram eden o yılların İzmir Belediye Başkanı Kazım Dirik arasındaki bir soy isim benzerliği midir, yoksa hısımlık bağı mevcut mu?***

Bir fincan kahvenin hatrının kırk yıl olduğunu işaret eder Eskiler de ondan merak ettim...

Descartes felsefesi ve Nietzsche (Erhan Kanışlı)

Rene Descartes felsefe tarihinde ilk sistem kurucu filozof ve modern felsefenin kurucusu olarak yer alır. Rasyonalizme verilecek en büyük değeri verme göreviyle, bütün felsefi uğraşında “mutlak”ı bulmayı amaçlamıştır. Öyle ki, nefes alan ve düşünen bir canlı olan insanın, bu evrende yolunu, aklını kullanarak ve kesin bilgiye ulaşarak bulması gerekir. Bu bağlamda, Descartes, kendi bilgi kuramını oluştururken “düşünce”den yola çıkacak, “varlık” a zihinde temsil edilmenin sonucunda nesnellik atfedecek, “gerçek” e ise zihinde temsil edilenin kesinliğini bağışlayacaktır. Diğer bir deyişle, Descartes’e kadar “bilgi”ye ulaşılmaya çalışılırken, varlıktan özneye doğru gidilmişti, yani nesneyi araştırmak ve onun özünü (onu o yapanı) bulmak ve onu anlamak bilgiyi oluşturmaya yetiyordu. Zira kuşkucuların argümanları da nesnenin, kesin bir bilgiye ulaşılacak kadar bilenemeyeceği yönündeydi. Descartes ise bu tehlikeyi savuşturma saikiyle ve de devrim niteliğindeki bir projeyle, düşünen şey (res cogitans)’den başlayarak bilginin nesnesinin (res extensa) bilgisine ulaşmayı göze aldı. Bu kesin bilgiye ulaşma amacında ise kendisine yöntemler belirledi ve onlara sıkı sıkıya uyarak hakikate ulaşacağını düşünmüştü. Bilgilerin kesinliklerine ulaştığını doğruladığında ise, bütün bilimlerin üstüne kurmayı hedeflediği evrensel bilimini icat edecekti. Zira ona göre, bütün bilimler temellerinde birbirleriyle ilişkiliydi fakat insanlık bu ilişkiyi çözemiyordu. Burada yapılacak şey, düşüncenin etkinliğiyle çıkarsamalar yapmak ve bütün bilimleri matematik çatısı altında birleştirmektir.

Ortaçağ felsefesi, bilimle dinin uzlaşmazlığının genel görüntüsü içine hapsolmuş izlenimini vermektedir. Descartes ise, bu anlaşmazlığa bir son vermek adına, çalışmalara başlamış ve çareyi, tanrısal bir öncülden maddesel bir sona uzanan yolu betimlemekte bulmuştur. Bunu yaparken de tıpkı tanrı'nın evreni 6 günde yaratışı gibi, o da 6 günlük bir uzlette yaptığı meditasyonlarından faydalanmıştır.

Descartes felsefesinde, ilk olarak kuşku yöntemi kullanılır. [1] “Yöntem Üzerine Konuşma” da da belirttiği gibi bu yöntem; zihne belirsiz (obscure) ve kuşkulu (doubtful) görünen her şeyi, daha önce öğrendiklerini, önyargılarını, maddi dünyayı, hatta kendisini bile ilk önce yadsımayla başlar. Tabii ki her şeyi yanlışlarken, yaşaması ve kendi deyimiyle, yeni bir ev yapmak için eskisini yıkarken, geçici olarak kalacak bir yer bulması gerekir. Bu yer de yine “Yöntem Üzerine Konuşma” da belirttiği gibi

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

ahlak kuralları ve dindir. Kafasını kuşkularla doldururken de rüya örneğinden yararlanır ilk önce. Rüya örneğine göre; uyanırken neler hissedebiliyorsak, neler duyumsayabiliyorsak, rüyamızda da aynı şeylere maruz kalabilmemiz nedeniyle, şu anda uyku da mı rüyada mı olduğumuzdan şüphelenmemiz gerekir. Bu örneğin ardından yine 1.meditasyonunda tanrı'nın kendisini aldatıp aldatmadığı sorusunu atar. Neyse ki bu sorudan kolayca sıyrılıp, onun yüce iyiliği nedeniyle böyle bir şey yapmayacağına, aldatılabilecek olanın olsa olsa kötü bir cin olduğuna kanaat getirir.

2.meditasyonunda, kötü cinin kendisini kandırmasından, bütün düşüncelerin bile kötü cine ait olması ihtimalinden yola çıkarak en azından düşündürüldüğünün gerçekliğine varır. Yani kandırılma ortamının varlığı kesindir, her ne kadar kandırılma bile. O halde yanlış da düşünse, ortada bir düşünce mevcuttur ve bu da bir düşüneni gerektirir. Bunun sonucunda, "düşünüyorum öyleyse varım" diyerek "Ben"i oluşturmuştur. Buradan devam ederek düşünen bir şeyin ayrıntılarına girer. Zihninin bir edimi olan düşüncenin türlerini belirlemek için düşüncüyü düşünceye yöneltten bir yol izler (reflexive turn).

Düşünen bir şey, kuşku duyan, anlayan, tasarlayan, olumlayan, yadsıyan, isteyen, istemeyen, imgeler oluşturan ve hisseden (2.meditasyon)

Düşünen şeyi inceledikten sonra, bilgiye ulaşmaya muktedir olan aygıtı bulur; anlık (intellect). Anlık, zihinde beliren ideaları tasarlayarak, çıkarsamalar yaparak yargılamaya (judgement) yönelir. Anlık, ruhun özü olan düşünme yetisinin doğal ışıkla aydınlanmış, bilgiye yönelen aktörüdür. Yine Descartes'e göre varlığın doğru bilgisine duyu deneyimiyle ulaşamaz. Çünkü onlar, rüya örneğinde de belirtildiği gibi, bizi aldatır ve yanıltır. Hatta Descartes, kendinden önceki döneme yönelik eleştirilerinde, Aristo düşüncesini ve skolastik felsefeyi hedef alarak, nesnelere duyularla algılanan özellikleri, onların doğası olarak telakki etmek, apaçık bir yanılgıdır, demiştir. Bu yanılgıyı göstermek için de 2. meditasyonda balmumu örneğine başvurur. Yanılgının nedenleri ise; nesnelere imgelerinin insan doğası tarafından öğretilmiş gibi kabul edilmesi ve ideaların insanın rızası dışında onun zihnine dahil olmasıdır. Örneğin, sobanın yanında oturan birisinin hissettiği sıcaklık, o istemese de etkisini üzerine bırakır. Biz de bu etkiyi, yargılama sürecinden geçirmediğimizden, öylece doğru kabul ederiz ve nesnenin doğasında bulunduğu kani oluruz.

3.meditasyonda ise düşünme biçimlerini, idea'ların çeşitlerini ve bilmeye yönelirken kuşku duyulmaması gereken açık ve seçik (clear and distinct) kavranılan idea'ları sayar. Saf anlığının işe başlaması için ilk önce açık ve seçik kavradıklarını toplar ve onlardan doğru yargılar yapmak üzere zihnini zorlar. Descartes'e göre açık seçik bildiklerim, doğal ışığın aydınlığında doğruya ulaşacaktır. Ayrıca bir cismin açık ve seçik ideası, o cisimde kesin olarak vardır. Kısacası, Descartes ayağını sağlam basmak adına, açık ve seçik idealardan başlamayı tercih eder. Zira onlar, zihne apaçık görünenlerdir, kuşkuya mahal bırakmayanlardır. Yine 3.meditasyonda, yokluktan bir şeyin gelemeyeceğini, daha az yetkin olandan daha çok yetkin olanın neşet etmeyeceğini söyler. Bu sözleri tanrı'nın habercisi gibidir. Nitekim zihninde eksiksiz sıfatlardan bir ideal oluşturur ve oradan tanrı'nın kesinliğine ulaşır. 3.meditasyonun sonlarına doğru ise, bu doğuştan kendinde olan (innate) idea'nın bizzat tanrı tarafından konulduğu sonucuna ulaşacaktır.

3.meditasyonda doruk noktasına ulaşan münzevi Descartes için, matematiksel yöntemle oluşturacağı fiziği adına sağlam bir nirengi noktası oluşmuştur. Ben'den tanrı'ya varmış ve buradan da kilise'nin de gözüne hoş görünerek, maddesel şeylerin ilkelerini bulmaya yeltenecektir.

4.meditasyonda, Descartes, epistemolojisinde yargı (judgement)'tan sonra devreye girecek olan seçme yetisini (irade, will) açımlar ve anlık (intellect) tanrı'ya ait olup insanda sınırlıyken, irade sınırsızdır. Bir yargıyı olumlayan yahut olumlamayan iradedir. İradenin onayıyla (assent) oluşan inanç

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

(belief), “Yöntem Üzerine Konuşma”da zikrettiği gibi, doğruluğundan emin olunca bilgi (knowledge)’ye dönüşür.

Descartes, burada metafizik alanına dahil edeceği bir kavramı daha açıklar; “yanılgı”. İnsan neden yanılır, diye sorar. Cevap iki unsuru ihtiva eder; “anlık” ve “irade”. Anlık sınırlıdır, irade sınırsızdır. İşte iradenin sınırsızlığı, insanın başına büyük dertler açar. Çünkü irade dizginsiz ve başıboştur. Her başıboş ve dizginsiz şeyin bir otoriteye, bir kural koyana ihtiyacı olduğu gibi, irade de anlık’ın doğal ışığında oluşturulmuş doğru yargıların kapsamında kaldığı müddetçe dizginlenmiş, kayıtsızlığından kurtulmuş olur. Bu kurtulmanın diğer adı özgürlüktür. İnsan tanrının verdiği akli, onun zihne koyduğu, varlığı şüphesiz olan açık-seçik malzemelerle çalıştıracak ve yargılarını bu düzene riayet ederek oluşturacaktır. İşte böyle bir insan doğal ışığın etkisi altında olduğundan özgürdür. Özgür olmayan ve belirsiz, bulanık idealardan yola çıkarak yanılgılar yapan insan yanılgıdadır. Günahlar da, başlı başına yanılgılardan oluşur. Bunun üzerine, yanılgılardaki eksikliğin sorumluluğunu da insana atfeder. Başka deyişle, tanrının dediklerine uyulmasının insanın akıbeti için iyi sonuçlar doğuracağını ima eder. Kısacası, hatalar içinde yıpranan ve kıvranan insan ancak tanrının inayetiyle kurtuluşa erecektir.

5. meditasyonda Descartes, metafiziğinden fiziğine doğru bir köprü kurar ve maddesel töze ait cisimlere ilişkin ideaları tasnif eder; açık-seçik olanlar, olmayanlar. Aynı şekilde “Yöntem Üzerine Konuşma”nın 2. bölümü olan “*maddi şeylerin ilkeleri*”nde de belirtilen açık-seçik nitelikler; uzunluk, genişlik, derinlik, sayı, büyüklük, şekil, cisimlerin konumu ve hareketidir. Bunlar dışında kalan ve duyuların algılarına hizmet eden; renk, koku, tat vs. gibi nitelikler ise hor görülür, küçümsenir. Zira balmumu yahut yıldızların uzaktan küçük görüldüğü örneklerinde de vurgulandığı gibi, bu özellikler, yanıltıcıdır. Doğruya ulaşmaya muktedir düşünce, matematiksel yöntemiyle zaten maddi tözün nesnelere anlayabilmekte ve kavrayabilmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması için de üçgen örneğini verir; doğruluğun varlıkla özdeş olduğunu söyler. 6. meditasyonda ise, duyulardan gelenlere düşünce aleyhine bir darbe daha indirir ve nesnelere duyumsal imgelemleri olmasa da durumun değişmeyeceğini söyler. Buna ek olarak, düalizminden müşteki bir şekilde, “beni ben yapan ruh, beden olmadan da var olabilir” der. Maddesel töze ait bedeniyle, ruhsal töze ait düşüncesi birbiriyle birlikte bir bütün oluşturur ve sürekli etkileşim halindedir. Fakat bu gerçek, bedenin ruh karşısındaki acizliğinin görünmesine mani olmaz. Beden, içinde bulunduğu cisimlerin etkileriyle duygulanışlar gösterir ve bu duygulanışlardan tutkular, istekler ve duygular zuhur eder. Bedene gelen bu izlenimlerin (impressions) ruhu etkilemesi ise, vücutta yayılan sinirler aracılığıyla beyinde bulunan “corpus pineal”in uyarılması ve onun da ruhu devindirmesiyle olur. Böylece bir düşünme tarzı olan duygular, dış dünyanın ruha dayattığı olumsuzluklar gibi algılanır.

Descartes, kendi amacına uygun olarak oluşturduğu felsefesiyle, bilgiye giden, tanrı’ya giden ve ilk başta kendisine giden bir yol çizdi. Bu yol bir zaman sonra modernite olarak anıldı ve insanların hakikate olan inancı körüklendi ve aklın egemenliği de aydınlanmaya giden düşünce dizgesinin momenti oldu. Ruhu ölümsüzleştiren, insanları ruh kıstasıyla eşitlemeye çalışan, hakikati en tepeye koyan ve dini bilimle barıştıran modernite, bu özelliklerinin insanı değersizleştirdiği ve herkesi eşitlik adı altında “tek-tip”leştirmeye çalıştığı iddiasıyla daha sonraları çok eleştirildi. Bu eleştirilerin en keskinini ve en ateşlilerinden birisi şüphesiz Nietzsche’ye aitti.

Nietzsche’nin sistemli bir felsefi düşünceye karşı çıkmasıyla başlayan eleştirisi, modernite üzerinden devam eder ve bulunduğu çağa bulaştığını iddia ettiği nihilizmin başat nedenlerini de yine “ratio”dan temellenen felsefelerde ve Hıristiyan ahlakında arar. Sokrates’in akli yüceleştirmesi ve erdem (wisdom) çekici tanrısallığını muştulamasıyla başlayan “düşünce otoritesi” Hegel’i de içine alarak son bulur. Fakat Nietzsche’nin tabiriyle, batı felsefesinin insana ve tarihe bulaştırdığı hastalık, bütün güçlülere güçsüz kılmış, bütün zayıfları da iktidara getirmiştir. İnsan, yaşamın değersizliğinde yorgun

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

ve bitkin düşmüştür. Avrupa bunalımdadır. Bu bunalım da ilk olarak nihilizmin kabul edilmesi ardından da olumsuzluklu güç istencinin devreye girip yaşamı yaşatan değerler üretmesiyle aşılabacaktır.

Hakikatin olmadığı yerde insan kendi kendisini yaratmaya mecburdur. İnsan aşılması gereken bir şeydir.^[2]

Nietzsche bu bunalımı, evrensel değerlerin değersizleşmesi olarak anar ve nihilizmin karanlık bir gölge gibi “oluş”un üstünde olduğunu söyler. Onun anlatışıyla;

“Nihilizm psikolojik ruh hali olarak ortaya çıkmak mecburiyetindedir, ilkin şayet bütün olayda onun içinde olmayan bir “anlamı” ararsak: Öyle ki arayıcı sonunda cesaretini yitirir. Nihilizm bu takdirde gücün uzun süre boşa harcanmasının bilincidir, “boşnalığın” kahrıdır, güvensizliktir, insanın kendini her hangi bir şekilde dinlendirmesi için kendini her hangi bir şeyle yatıştırırmaya fırsat bulamamasıdır. Sanki insanın çok uzun süre kendini aldatmış gibi kendinden utanmasıdır. (Güç İstenci)”

Nietzsche, nihilizm aşılmadığı sürece, insanlığın artık hiçbir şeyi anlamlı bulamayacağını, ümitsizlik içinde boşluğa düşeceğini ve bu durumun da onları kaygı ve sıkıntıya sürükleyeceğini söyler.^[3] Nietzsche bu çıkarsamalarını yapmadan önce “soybilimsel” bir yöntem izlemiştir. Ona göre bilgi ve hakikat değerlerle oluşturulmuştur. Zira bir şeyi yargılamak, onun deyimleriyle, “şu ya da bu doğrudur demekle aynı zamanda şu ya da bu biçimde doğru olsun istiyorum” demektedir. Böylece oluşturulan kavramlarda, kavramı oluşturanların, nesneyi inceleyenlerin arzuları, çıkarları yahut duyguları sezilir. Ona göre, görülür dünya değerler açısından, belli bir hayvan türünün gücünün korunması ve artırılması yönündeki değerlere göre teşekkül etmiştir. Bu nitelikte değerlerin faydacılık bakış açısıyla yakından ilgisi vardır. ^[4]Öyleyse önümüzdeki sorunu yahut inceleyeceğimiz her neyse onu, tarihsel sürecini gözden geçirerek, süregelen değerlerini saptayarak bir sonuca ulaşılır. O da söz konusu “değer”i oluşturan yaşam tarzının, güç istencini etkin kılp, yaşamı olumsuzlayan yaşam tarzı mı yahut yaşamı değersizleştirmek adına güç istencini, olumsuzlamaya tabi kılan yaşam tarzı mı olduğu ortaya çıkar. Aynı konuda Deleuze şöyle bir yorum yapar:

Her yorumlama bir fenomenin anlamının belirlenmesidir. Anlam tam olarak, karmaşık ve hiyerarşik bir toplam içinde, bazılarının ona göre etkin olduğu, bazılarının tepkide bulunduğu bir kuvvetler ilişkisine dayanır. Bir fenomen ne kadar karmaşık olursa olsun, onda, etkin olan birincil kuvvetleri, fethetme ve tabi kılma kuvvetlerini; tepkisel olan ikincil kuvvetlerden, uyarılma ve düzenleme kuvvetlerinden ayırt edebiliriz.^[5]

Nietzsche, yukarıda belirttiğim iki değer verme tarzını ortaya çıkararak hakikatin, mutlak bilginin ve yine bu doğrultuda “varlık”ın olamayacağını söyler. Zira hissettiği gerçeklik oluş ve oluşa içkin bir güç istencidir. Her şey gücün değişimlerinden ve alış-verişlerinden ibarettir. Her var olan güç istencine katılır ve sürekli olarak kendini aşmaya çalışır. Fakat bu yönelişin tarzı edilgin olup olumsuzlamaya gidebileceği gibi, etkin olup olumsuzlamaya da gidebilir. Bunu da sonsuz bir oluş destekler. Daha yalın anlatımla, Nietzsche, sabit duran ve değişmemiş gibi görünen bütün anlamları reddeder. Zira metafizik düşüncenin yarattığı “hakikat, apaçıklık, töz, birlik” gibi kategoriler, görünür ve elde olan dünyanın karşısına, değerlerden oluşmuş, nihai bir amaç olan “öbür dünya”yı yaratır. Böylece görünür olan, duyuların mekanı bu dünya değersizleşir ve sönükleşir^[6]. Aynı doğrultuda “öbür dünya” övülür ve tanrısallaşır. O dünyaya ise sadece akılla ve aklın nasıl hakikate yöneleceğini söyleyen kurallara riayetle layık olunabilir. Bu durumda aklın sultanının altında kalmış bedeninin ceremesini ise, bastırılmış duygular ve içgüdüler çekecektir.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

“Doğru olan bir şey yoktur, doğru kabul edilmesi gerekenler vardır” diyerek de yine metafizik anlayışın bilgi kuramını eleştirmeye devam eder. Ona göre, kesin bilgi yoktur, çünkü “bilgiye ulaştığını varsayanların hepsi metafizik dayanaklarla yol almıştır. Eğer bilginin kesinliği yoksa kişiye ve yoruma göre değişmesi söz konusudur. Ve Nietzsche “gerçekler yoktur, yorumlar vardır” diyerek, ne kadar bakış açısı varsa o kadar da doğru olduğunu göstermeye çalışır. [7] Ve devam ederek bir filozofun yapması gerekenin, olabildiğince çok bakış açısıyla, arzularına ve isteklerine kulak asmayarak hareket etmesi olduğunu söyler.

“Filozof deneme insanı olmalıdır, arzularına ve isteklerine göre davranmamalı, bakış açılarının çoğalmasıyla ve değişimiyle hareket eden biri olmalıdır. Dünyadaki tek gerçek oluş olduğundan; “şeyleri oldukları gibi görme buyruğu ancak bunları yüzlerce gözle, çeşitli kişiler aracılığıyla görme yetisi içinde edimselleşir.” (Güç İstenci)

Ayrıca, batı felsefesinin düstur edindiği, görünmeyeni, özü ve aşkın bir dünyayı, görünen hali hazırdaki dünyaya üstün tutan ve ne kadar rasyonel adımlar atılırsa o kadar hakikate yaklaşılaacağı düşüncesinin insanı insan olmaktan çıkardığını ileri sürer. Şöyle ki, insan evrenin bir parçası olarak, duygularıyla, içgüdüleriyle ve düşüncesiyle bir bütün olarak insandır. Düalizm yahut metafizik, bu bütünlüğü parçalayıp, bir parçayı yükseltmiş ve hakikate hasretmiş, diğer parçayı ise bu dünyada bırakıp küçümsemiştir. İşte bu anlayış, şu anki insanı doğurdu. Nedir şu andaki (Nietzsche, Sokrates’le birlikte başlattığı felsefenin bu yönde yozlaşmasının 19.yy’da meyvelerini verdiğini söyler) insan? İçgüdülerini, üstün bir dünyanın değerleri uğruna dizginlemiş, aklına duyduğu sonsuz güvenle kendisini kuralların kölesi yaparak, yaşamını çekilmez kılan ağırlıkları yüklenmiş ve yaşamı onaylamaktan aciz olduğu için sürekli acılarının içinde intikam isteğiyle didinmiş insan. Nietzsche buna “decadant” diyerek, yozlaşmış bir çağın tipik insanını tarif eder. [8]

“Yozlaşmanın kendi kendisiyle mücadele edilecek olan bir şey değildir. o salt olarak zorunludur ve her çağa ulusa özgüdür. Bütün bir güçle mücadele edilmesi gerekli olan şey bu sari hastalığın organizmanın sağlıklı kısımlarına kanla sürüklenmemesidir.” (Güç İstenci)

“Yozlaşmanın sonuçları: erdemsizlik, sefahat; hastalık-hastalıklık, cürüm, bekarlık-kısırlık, histeriklik-irade zayıflığı, alkol düşkünlüğü, kötümserlik: anarşizm...” (Güç İstenci)

Decadant insan, eyleme geçmek yerine, diğerlere atfettiği yaşamı olumlar. Ama bu olumlama sahte bir olumlama değildir. Zira decadant insan, kendisine güvensiz, içinde hissettiği sıkıntıyı ve kaygıyı hep bir kurala sadık kalarak ya da bir ilkenin peşinden giderek susturmaya çalışır. O, değişime ve oluşa karşı yoğun bir korku içindedir. Kendisinden daha güçlülere ve sürüden ayrı duranlara duyduğu intikam duygusu, onun içgüdüdür. O intikam isteğiyle birlikte, bu intikamı almak için kendi peşinden gittiği kurallara dayanır (ahlak, din, akıl, yararlılık vs.). tanrı öldüğünde ise, bütün üstün değerler kaynağını kaybeder ve bu durumda afallamış insan, tanrının yerine kendisini koyarak başka yüklenecek değerler bulmaya çalışır. Nietzsche bunları, ahlak, akıl, yararlılık ve mutluluk diye sıralar. İşte bu noktada nihilizm kapıdadır. Karamsar olan ve eski değerleri gibi kendisine yol çizen kuralları olmayan insan, bir süre değer bulmak için uğraşacaktır. Zira o, inandığı aşkın, ideal değerler yüzünden bu dünyasını hiç saymış, ardından uzun zamandır peşinden gittiği değerlerin değersizleşmesini gördüğünde, hakiki dünyasını da kaybedince, anlamsızlığın derin boşluğuna düşmemek için çırpınacaktır.

Nietzsche bu evreye eksik nihilizm diyecektir ve bu durumdaki insan, tanrının yerine putlara tapmaya başlar. [9] Örneğin, totalitarizm, fanatizm vs. kısaca, eksik nihilizm, nihilizmden kaçma teşebbüslerini içerir.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bunun ardından nihilizm, edilgin (pasif) yahut etkin (aktif) nihilizme dönüşecek ve güç istencinin yaşamı yüceltip yüceltmeyeceği bu ayrıma göre belli olacaktır.

Nihilizm, Nietzsche'ye göre olumsuz bir vaziyet değil, bir kriz halidir. Ve bu krizi aşması için insanın kendisinden bir "üst insan" yaratması gerektiğini söyler. Üst insanın tarifini ve çalışma yöntemini *Böyle Buyurdu Zerdüş'tün "Önsöylev"*inde anlatır. Nietzsche'nin muştuladığı üstinsan, yaşamı yüceltecek ve güç istencini Dionysosçu bir olumlamaya özgüleyecek yegane aktördür. Bu görevini ise, yıllardır yozlaşmış ve sonunda nihilizme bulaşmışlığın ardından ortaya çıkan yönelimsiz, saf gücü kullanarak, çekiciyle yerine getirecektir.

[1] Descartes, **Meditasyonlar**, BilgeSu Y., "1.meditasyon"

[2] Nietzsche, **Böyle Buyurdu Zerdüş't**, Kabalcı Y., "Sevinçler ve Tutkular Üzerine"

[3] Jean Grenier, **Nietzsche**, Dost Y.

[4] Nietzsche, **Güç İstenci**, Birey Y., "567"

[5] Gilles Deleuze, **Nietzsche**, Otonom Y.

[6] Nietzsche, **Güç İstenci**, Birey Y., "12"

[7] *Nietzsche*, gerçeklerin olmadığı ancak farklı değerlerle güdümlenen bakış açıları olduğunu söylerken şu örneği verir; "çeşitli göz vardır. Sfenksin de gözleri var; ve bundan dolayı çok çeşitli gerçekler vardır ve buna binaen hiçbir gerçek yoktur.", Bkz. **Güç İstenci**, "540"

[8] Nietzsche, **Güç İstenci**, Birey Y. "40, 41, 42 vd..."

[9] Nietzsche, **Güç İstenci**, Birey Y."28"

Tepeden inmeçi “çağdaşlığın” teyakkuz hali (Ferhat Kentel)

Seçkinler için “tehlikeler” bitmiyor; hep teyakkuz halindeler. Aynı anda hem dini tezahürler konusunda “şariat tehlikesi” hem de Kürt sorununda “bölücülük tehlikesi” uyarıları yapıyorlar. Şimdiki zamanla barışmayı reddetdikleri gibi, tarihin yeniden düşünülmesine, tarihle yüzleşilip yaraların sarılmasına da tahammül edemiyorlar.

Hep savaş istedikleri için, onların bu teyakkuz ve tahammülsüzlük halleri toplumu da geriyor. Parlamentoda, sokakta, trafikte, ailede insanlar konuşmayı, muhabbeti unutupuyorlar. Gazetelerin bir zamanlar üçüncü sayfalarını işgal eden şiddet haberleri (“Adamı tanımıyordum ama bana güldü, ben de onu vurdum!”, “Ben geldiğimde karım evde yoktu, gelince bıçakladım!”) artık birinci sayfaya terfi ediyor.

“Gerilla” adının ve görünümünün arkasına yerleşmiş katiller minibüsleri durdurup, gözlerini kırpmadan, çoluk çocuk ayırdetmeden cinayet işliyorlar... Seçkinlerin tahammülsüzlüğü ve teyakkuzundan esinlenen çocuklar katilleşiyorlar. İşin traji-komik yanında ise, çocukluklarından katilleşerek çıkanlar 19 Ocak’tan sonra kendi kendilerine atfettikleri ve adına “türkü” dedikleri sayıklamalarda, video kliplerde pek hoşnut oldukları “kahramanlık” mertebesinden vazgeçip, mahkemelerde “suç”u birbirlerine atıyorlar: “Cinayeti işlemem için tehdit edildim. Olay günü ecstasy almıştım.”

Tehlike... Paranoya... Teyakkuz... Tehdit... Kahramanlık... Kurnazlık... Sahtekarlık...

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemiyle birlikte, Türkiye'de "çağdaşlaşma" adı verilen ve "Batı"nın model olarak alındığı modernleşme süreci farklı toplumsal gerilimler üretti. Bu gerilimlerin üremesinde seçkin / seçkinci zümrelerin toplum içindeki dinamikleri ve ilişkileri gözardı eden, yukarıdan aşağıya empoze edilen toplumsal mühendislik yöntemleri temel bir rol oynadı. Modernleşmeci seçkinler ve onların zihniyetinin yönlendirdiği Türk ulus-devleti, kendi meşruiyetini, "ötekiler" üzerinden kurdu. Batı'dan, özellikle Fransa'dan devşirilen, dolayısıyla yabancı olan bir "toplumsal temsil", ötekiliği "geçmiş bir tarih", "eski bir rejim", "eski yazı", "eski milletler", "eski gelenekler" üzerinden kurdu. Bu modernleşme projesi kendi çağdaşlığını kabul ettirmek; "yeni bir ulus", "yeni bir vatandaş", "yeni bir toplum" ve daha da önemlisi "yeni bir insan" yaratmak üzere, Anadolu topraklarında yaşamakta olan insanların sahip olduğu kültürel özellikleri, kodları unutmak ve marjinalleştirmek için büyük çaba harcadı.

Çağdaşlaşma / Batılılaşma projesinin sahiplerine göre, Anadolu topraklarında yaşayan insanların dinleri, etnik kökenleri "kutsallaştırılan" bu yeni insan modelinin önünde engeldi. Bu engelleri ortadan kaldırmak için çok yönlü olarak yürütülen çabaların hedefleri arasında Gayrimüslimlerin (sermayelerinin mümkün olduğunca "millileştirilerek") Türkiye topraklarını terke zorlanmaları (ya da görünmez kılınmaları), en büyük etnik grup olarak Kürtlerin Türkleştirilmesi ve bunların yanısıra, ehlileştirilmiş, devlet kontrolüne alınmış bir din anlayışına bağlı olarak toplumun büyük çoğunluğunun dini olan İslam'ın kamusal hayattan ve kamusal alandan uzaklaştırılması bulunuyordu.

Bunlardan birincisi başarılı oldu. Zaten Osmanlı döneminde büyük ölçüde temizlenmiş olan Gayrimüslimler, Cumhuriyet döneminde de belirli aralıklarla (Varlık Vergisi, 6-7 Eylül olayları, Kıbrıs krizi, Azınlık Vakıfları'na ilişkin yargı kararları) uygulanan sindirme politikalarıyla yok denecek kadar azaldılar.

Bugün, projenin Kürtlerle ilgili olan kısmının çözülemediği biliniyor. Bir yandan asimilasyon politikaları bir ölçüde başarı sağlamış olsa bile, Cumhuriyet tarihi boyunca çıkan isyanlar, yaklaşık 30 yıldır varlığını şiddete dayandırarak sürdüren PKK sorunu düşünüldüğünde, "yeni kutsal insan" projesinin tüm Kürt nüfus üzerinde etkili olamadığı apaçık görülüyor. Üstelik PKK "savaşılacak" bir muhatap olarak seçilip, Kürtler muhatap alınmadıkça sorun daha gangrenleşiyor.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Toplumun dinle yaşadığı ilişkiye yapılan müdahaleler de, Kürt sorununda olduğu gibi, bir ölçüde başarılı oldu. Otoriter laiklik ve yukarıdan aşağıya tasarlanmış olan resmi din yorumu yeni yaratılmış sınıflar içinde karşılığını buldu. Ancak toplumun büyük çoğunluğu murad edilen “temsil” ile mutlak bir uyum içine girmedi. Modernleşmeci devlet “eski” olan dinden utanmayı emrederken, bu büyük çoğunluk yüzyılları aşan bir gelenekle bağlarını verili yeni koşullarda yeniden üretti. Tepkisini önceleri “isyan” gibi sert yollarla gösterirken, zaman içinde “geri çekilme”, “sivil itaatsizlik” gibi yöntemlerle oyunun dışında kalarak gösterdi ya da “uyum” sağlayarak “hayatta kalma” arzusunu öne çıkardı. Fakat bütün bu tepkiler, “yukarıdan aşağıya” da olsa modernleşme dinamiklerinden bağımsız değildi. Dinlerine bağlı olan, toplumsal hayatlarını din vasıtasıyla anlamlandıran kesimler –tam da modernleşmeye bağlı olarak- kendilerini ifade etmek ve “ses”lerini duyurmak, çeşitli siyasal dalgalar altında toplumsal aktör olmak için mücadele verdiler. Dolayısıyla bu mücadele, Batı’dan adapte edilen ve kendinden başka gerçeklik tanımayan seçkin proje için süreklilik taşıyan bir “ötekilik” ve “tehdit” söyleminin meşruiyet aracı oldu. Sonuç olarak, Gayrimüslimlerin ve Kürtlerin de yaşadığı bu ötekileştirilme ve tehdit olarak algılanma, “modernleşen” ancak aynı zamanda “modern toplumda” “dinlerine dayanarak” hayatlarını anlamlandırmaya çalışan insanlar için sürekli bir travmanın kaynağı haline geldi.

Bugüne kadar kamusal alandaki hakim modernleşmeci söylem, ne pahasına olursa olsun, kendi yorumunun dışında başka modernlik pratiklerini içine almamak üzere olağanüstü bir çaba harcadı. Kendi kutsallığını korumak üzere “savunmacı”; farklı pratikler ve hayat tecrübeleri karşısında “dışlayıcı” bir konum aldı. Bu dışlanan kesimlerin konuşma çabaları, hatta bu kesimler üzerine “izin verilen” yorumlar dışında yorum yapmak, “kutsallığın” zarar görmemesi adına gayri meşru sayıldı, yasaklandı, “ihamet”le suçlandı.

Ve artık kabak tadı verdi bu ucuz suçlamalar...

Bu nedenle, otoriter modernleşmenin ürettiği çok çeşitli kutuplaşmalar içinde eşit yurttaş olmak isteyen ancak mağdur olan geniş toplumsal kesimlerin birbirlerini duymaları, anlamaları, birbirleriyle konuşmaları, muhabbet etmeleri, bitmek tükenmek bilmeyen şu teyakkuz halinden kurtulmak için elzem oldu artık...

Müslüman Aydın, kadın projeleri, sosyal inşa denemeleri üzerine(Aliye Özkul)

Sunuş: İslâmcı bir devrim ile devirmek mi yoksa İslâmcı bir muhafazakârlık ile muhafaza etmek mi? İslâmcı / Müslüman / müteyeddin kesimlerdeki siyasî arayışları ve kafa karışıklığını irdeleyen ilginç bir yazı sunuyoruz. Cemile Bayraktar'ın kaleme aldığı "[Qua Vadis Ümmet?](#)" ve [Ümit Aktaş ile yaptığımız söyleşinin](#) de kapsamında olduğu uzun süreli bir sorgulama bu. Modern dünyanın getirdiği değişimlerin, ulus devlet ile, teknoloji ile, para ile, "öteki" ile sağlıklı ilişkiler inşa edebilme süreci. (MY)

Müslüman Aydın, kadın projeleri, sosyal inşa denemeleri üzerine

-Bir proje olarak kadın

Türkiye de diğer devletlerin aksine kadınların toplumsal dönüşümleri erkeklerin teşvikiyle başladı. Osmanlının son döneminden beri muasır medeniyetler seviyesini yakalama "arzusu" tüm benliğini kaplayan aydınlar için, istenen değişim ancak eğitimle gerçekleştirilebilirdi. Batıcısı, Turancısı ve İslamcısı için hep ideal bir insan modeli vardı. Bu insan modeline ulaşmanın yolu ise temelden bir inşayı gerektiriyordu. Ütopik düşüncelere gark olmuş aydınlar için gerekli terbiyenin yolu rahme kadar varıyor. Yani eğitim kurumları kadar çocukları ve dahi toplumu doğuracak kadınların donanımlı olması en yüksek ideal olmuştur.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bu nedenledir ki, hangi idealize düşünce olursa olsun kadınların “olunması gereken” kutsal bir modeli olmuştur önce... kimisi kadınlarını batılılar gibi giyinen ve okuyan olmasını istemiş, kimisi Hz. Meryem Hz. Sümeyye gibi olmasını istemiş, kimisi ise hiç var olmayan Asena denilen mitsel varlığa benzemesini istemişlerdir. Arzu edilen kadın modeli -değişimciler için- hiçbir zaman annesi gibi olmamalıdır. Böylece gelenekten etkilenen değil sadece ideolojiden ve aydınının “talep ettiği/kurguladığı modelden” etkilenecek kadınlar değişimin dinamosu olacaklardır. Kadınlar sadece çocuk yetiştirmekle kalmadıklarından aynı zamanda içinde buldukları toplumun içinde değişimin misyoneri olacaklardır.

-Sınıf atlama

Aydınların değişim arzusu, kadınlara bir proje gözüyle bakmasına neden olmuştur. Bu bir ideal... Birde toplumun değişmesinde kadınların sınıf atlamasının reel sonuçları da olmuştur. Batıda kadınlar çalışma hayatına işçi olarak atılırken, değişim ve dönüşüm arzusunun etkisiyle kadınlar çalışma hayatına öğretmen ve hemşire pozisyonunda başlamışlardır. (Batıdaki örneklerde üst sınıf işler için kadın hakları savunucuları çok büyük mücadeleler vermeleri gerekmiştir). Bizde ise kadınların üst sınıftan çalışma hayatına atılması erkeklerin okuma oranlarının da birden yükselmesine neden olmuştur. Normalde kadının okuması olayına sıcak bakmayan bir toplumda, tek tük de olsa kadınların tahsil görmeye başlaması, (Sosyal denge gereği) evlenmesi muadil olarak görülen erkeklerinde tahsil görme isteğini hızlandırmıştır. Dikkat ediniz; kamusal alan denilen yerde hangi görüşten bayanlar ön plandaysa, o dönemde o siyasal görüşte tartışılan bir konu olmaya başlamıştır.

Kadınlar kamusal alanda kimliği taşımaya/temsil etmeye başladığında ve zorluklarla karşılaştığında kadın erkek tüm grup için mücadele etmeye değer bir sebepte ortaya çıkmış demektir. Bilindiği üzere sağ ve sol köy ensitütüleri ve öğretmen okullarından beslenmişler ve kamusal alana çıktıklarında birbirleriyle çatışmışlardı. O dönemde İslamcılar diye adlandırılacak guruplar sahnede belirsiz duruyordu. Ne zaman kızlar başörtüleriyle tahsil görmeye ve başörtüsünü geleneksel değil, bilinçli bir tercih olarak örtmeye başladı; işte o zamandan sonra sahnede Müslümanlar silik bir aktör olmaktan aktif bir aktör olmaya geçiş yaptılar.

-Geleneksellik ve aydın profilindeki değişme

Anadolu'nun geleneksel yaşantısında yükselmek diye bir şey yoktu. Yüzyıllar boyunca reaya olarak yaşamış insanlara değişmeleri gerektiğini söyleyenler hep okuma şansına erişmiş olanlardı. İşin garibi son yüzyıl okuma imkanına erişenler, daha önce medreselerde yetişen hocalar gibi değildi. Bu yen, aydınlar var olan düzeni beğenmiyor ve değişmesini istiyorlardı. Halkın Medrese sisteminden alışmış oldukları hoca tipi, mevcutu muhafaza etmek isteyen, öğrendiği bilgileri aynen aktaran, rafizi eğilimleri ayıklamaya çalışan, bireylere ben dememeyi öğretmeye çalışan (nefis terbiyesi), adabı muaşeretle bireylere davranış sınırlarını bildiren bir profildi. Bu hocalar/ulemalar için sorgulama, muhakeme yoktu. Sabitlenmiş doğrular silsilesi vardı. Lakin Osmanlı toplum yapısında diğer sınıflarla (askeriye, bürokrasi) kıyaslandığında ulema halkın içinden çıkmaktaydı ve halkın içinde yaşamaya devam etmekteydi. Ve rol olarak devletin sert yüzünü değil topluma örnek olması gereken yumuşak yüzünü temsil etmekteydi. Kısacası diğer sınıflar halka yabancılaşmışken, ulema halkın içindeydi.

Modernizmin etkisiyle toplumun alışa geldiği aydın tipi birden değişti. Çağı yakalamak için zamanın gereklerini okuyan yeni aydınlar, sorgulamayı öğrendiler ve batı toplumları ile kendi toplumları arasındaki devasa farkı fark ettiler. Bizim batıyı yakalama gayreti Fransa'dan başladığı için oranın aydınlarını okuduklarında bambaşka bir aydın tipiyle karşılaştılar. Her şeyi sorgulayan ve alışılmış her şeyi değiştirmeye çalışan ve en önemlisi eskisi gibi topluma örnek olma idealini taşımayan agresif

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

aydın tipi... Aydınlar Fransa dan ve diğer muasır medeniyetlerin fennini almaya çalışırken devrimcilikten de etkilendiler.

Böylece akıllanmak susmayla algılanan (uslu=akıllı) anlayıştan, okudukça içinde fırtınalar kopan, bu fırtınayı çevresiyle de paylaşan (akılın olumsuzlanan terimiyle, ukala)aydın tipine geçildi. Bu aydın tipi var olagelenden huzursuz, okudukça soru işaretleri artan ve mutmain olabileceği sonuç hakkında bir fikri olmayan bir aydın tipi idi.

-Muhakeme, Bunalım ve Ütopya

Şerif Mardin, medrese eğitiminde kitap basımı az olduğu için, taşranın çeşitli merkezlerinden gelen öğrencilerin; müderrislerin tedarik ettiği dersi ve kitabı aynen ezberlediğini, memleketlerine döndüklerinde -kitabı götürme imkanı yakalayamadıkları için- bütün enerjilerini öğrendikleri bilgileri harfiyen uygulama ve uygulatmaya yönelttiklerinden bahseder. Batıyı yakalama gayesiyle, batılı eğitim tarzı devlet eliyle desteklenip, ufuk açıcı olarak görülen kitaplar getirildiğinde, bunları okuyan öğrenciler aynı konu hakkında birden fazla kitap okumak durumunda kaldıklarından bahseder. Bir bilgiyi kulaktan almayla, okuyarak öğrenme arasında bir fark vardır Şerif Mardin'e göre; MUHAKEME...

Muhakeme modernleşmek isteyen gençte fırtınalar doğurmuş, toplumun en kutsal kabulünü (Allah'ın varlığı) bile sorgulama süreci başlamıştır.

Bu muhakeme sürecinde geleneksel din ve toplum anlayışından taban tabana zıt kopmalar gerçekleşmiştir. Birinci kopan gurup içinden çıktığı toplumun tüm unsurlarının topyekün yanlı olduğu düşüncesiyle batıda gördüğü her şeye sahip olma arzusuyla dolmuştur. İbn-i Sina'yı menşei yapmak istemez ama Avesenna'yı batılılar okuduğu için sever. (Avesenna İbni Sinanın batılılarca tanınan ismi) Diğer bir gurup ise toplumun İslam kimliğinin illaki reddedilmesinden yana değildir ancak geri kalmanın hıncını kendisine en yakın guruba atarak kendini güçlü hissetme ihtiyacı içersindedir. Bu nedenle "Türk milletinin faziletleri (!) görmezden gelinmiş olduğuna kızar. Ve ilgisini diğer kavimlerin kötü yönlerini bulup, Türklerin üstün özelliklerini bulmaya) adamıştır. Geleneksel din ve toplum anlayışından en son kopan gurup ise İslam'ı yeniden okuma çabası içersinde olanlardı.

-İslam'ı yeniden okuma çabaları: klasik İslam'dan kopup yeni bir toplum tasarımına gitme.

Türkiye'deki geri kalmanın faturası zamanı yakalayamadığı için ulemaya kesilmişti. Netice olarak klasik İslam tedarisi, okumuşlar cihetinde önce saygınlığını yitirdi, sonrada tamamen ortadan kaldırıldı. Ancak taşra ulemasının sözel kültür üzerindeki yüzlerce yıllık işlevi her şeye rağmen devam ediyordu. Şehirlerdeki itibarları ve öğretme imkanı ellerinden alınmış son medreseliler, tarikatlarla işbirliği içine girip "dini" en minimum düzeyde insanlara öğretmeye devam ettiler. Ancak din eğitiminin birincil eğitim kurumlarında değil yan oluşumlarda öğretilmesinin bir yan etkisi vardı: hızla büyüyen hurafeler...

İşte bu Türkiye içindeki dindar kimliği taşıyan aydınları İslamı batıcı düşüncelere karşı savunma durumundan, halkın ve kesin doğrular silsilesine sahip geleneksel din anlayışının kabullerini sorgular duruma getirdi. Bu durum Şerif Mardin'inin işaret ettiği gibi kulaktan öğrenme ile kitaplardan öğrenme arasındaki farkı dindarlarla tanıştırdı. 80'li yıllara gelindiğinde bu kez mevcut durumdan rahatsız olan, ezber bozmak isteyen Müslümanlardı. İslam'a dair olan tüm birikim ve kalıplaşmış gündelik yaşamla karışmış geleneksel İslam tüm yönleriyle yeniden okunmalıydı.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

-Kritik soru: bizim İslam olarak bildiğimiz şey İslam mı?

Doğrusu bu eğilimlerin çıktığı merkez Türkiye değil... İslam'ın yeniden okuma girişimleri İngiliz sömürgesi altında ezilen Müslümanlardan neşetetti. Doğuda Hindistan Müslümanları, yakında Mısır alimlerinin tabu kırıcı ve İslam'ın ilk kaynaklarına inme gayretleri Türkiye dindarlarından yüzünü birazcık dışarı çıkarabilenleri etkilemişti. Birde İran İslam devrimi sadece kendi toplumunda devrim yapmadı. Dünyanın pek çok yerinde Müslümanların zihinlerinde de devrim yapmıştı. Tevekkül ve itaat kültürü devrimci ve şüpheli İslami canlanmayla karşı karşıyaydı. Yeni Müslüman aydınının hesap sorması gereken iki merci vardı.

1. Müslümanları bizzat ezen kafirler
2. 1400 yıl boyunca dinin içine hurafeler karıştırarak Müslüman kimliğini edilgen hale (zalime/firavuna baş kaldıramayan) getirenler

İslam'ın içindeki hurafeler ayıklanmalı ve 1400 yıl hiç geçmemiş gibi asrı saadeti şirke ait bütün kalıntılar "LA" süpürgesiyle süpürülerek çiğden yeni bir toplum inşa edilmeliydi.

-Suçlu arama

Geride kalan önde olana özenmiştir hep... batıya ilk gidenler batılıların başarısını ve onların yaşantısını, ülkenin bir alt sosyo ekonomik sınıfa mensup olan bir üst sınıfın sosyal ayrıcalıklarını özenmiştir. Tüm toplum olarak psikolojik yapımız domino taşı gibi devamlı birbirini tetikler ve zorlar... Buna mukabil geride kalmanı hıncı, ideal bir modele özenme ile kendi içinden suçlu arama arasında gidip gelmiştir. Suçlamada da böyle bir zincir vardır. İlk modernleşen(!) cumhuriyet elitleri halkın köylülüğünü ve yobazları, ülkenin sol entelijansiyası sağcılar (faşistleri!), sağcılar ve milliyetçiler Arapları ve komünistleri suçlu ve hakir görmüşlerdir. Muhafazakar veya İslamcı diyebileceğimiz kesinde kendi içindeki guruplaşmalarda diğerini benzer bir hakir görme eğilimindedir. Bütün guruplar birbirlerine karşı itici davranmış ve en doğru Müslüman profilinde diğerinin önerdiği modeli, Müslümanların başına gelenleri sebebi olarak görme eğilimindedir. Kimisi diğerini tedbirsiz davrandığı için, kimisi diğerini cesur olmadığı için, kimisi diğer gurubu paraya olan zaafı yüzünden, kimisi diğerini eleştirmekten başka bir şey yapmadığı kitlelere sosyal hizmet sunmadığı için, kimisi diğerini yapılan ibadetleri düşünmeden ve öğrenmeden yaptığı için, kimisi diğerini her şeyi öğrenip sorgulayacağım derken ibadetlerinde feyzi kaybettiği için suçlu bulur ve hakir görür...

-Toplumunu yeniden inşa etme isteği

Eğer bir zaman diliminde bir toplum kendi içinden değil de zamanın rüzgarları etkisiyle savruluyorsa değişmesi gereken zaman gelmiştir. Rüzgarın karşısında yapacağı savunma, ipleri (yönetimi) ele alıncaya kadar rüzgarı hesap ederek tavır almaktır. Dünyadaki batıdan gelen değişim rüzgarı da batılı olmayan tüm toplumları savunmada bırakmış, özellikle de Müslüman toplumlarda travmalara sebep olmuştur.

Eğer dikkat ederseniz dünyada batı hangi kültürel eğilimle güçlü görünmeye başlarsa Türkiye de ve belirgin İslam ülkelerinde, zamanın rüzgarlarına karşı doğru tavrı almaya çalışan müfessir, o dönemin argümanlarıyla İslam'ı savunmaya çalışmıştır. Mesela pozitivist dönemde ortaya çıkan tefsirler ve "yeniden İslam okuması denemeleri" İslam'ın bilimle çelişmediğini ispatlamaya çalışan denemelerdir. (Batı 1930'lu yıllarda doğa'ya ve dine karşı zafer kazanmış olmakla övünmekteydi. O dönemde doğa da din kadar olumsuz bir şeydi batı için). Ama 2. Dünya savaşı batının bilime karşı tapınmasını sona erdirecek sonuçlarla bitti. Sanayi doğayı kirletti. Savaş makineleri kitleler halinde insanları öldürdü. Liberalizm işçiyi ezdi. Ve batı 1940'lardan sonra yavaşça kendini eleştirme sürecine girdi. Komünist

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

hareketler hızlandı ve zalime karşı başkaldırma bastırılmaya çalışıldıkça güçlenen bir fikirler ve eylemler moda haline geldi. İşte böyle bir dönemde İslam dünyasında da tevhid şirk kavramları çokça okunmaya ve tartışılmaya başlandı. Elbette bu süreç bizim ülkemize de yansdı.

Böylece İslam'ı yeniden yorumlama çabaları, onarımcılıktan mühendislik içeren yapıya dönüşmüştür. İslam'ın siyasal-sosyal bir model önerdiği, bu model için cihadı öngördüğü, bunun için uğraşmayan (kendini tamamen değiştirmeyen) Müslümanların münafıklık yaptığı ve geleneği putlaştırdığı yönünde bir anlayış yayılmaya başlamıştır. Bu özelliği ile düzenin tamamen değişmeden insanların mutlu olmayacağını varsayan sosyalizm gibi siyasal İslam'da devrimci bir karaktere bürünmüştür.

-Savunmacı/itaatkar ve cihatçı/şüpheli: ortak özellikleri her ikisi de tevekküle karşı, toplumun tembelliğinden şikayetçi

Savunmacı/itaatkar ve cihatçı/şüpheli İslam'ı okuma biçimleri yöntem olarak ayrı yöntemler benimseyen ama özde toplum için değişimi kodlayamaya çalışan eğilimler... (Burada şu doğru bu yanlış demek benim haddim değil) Bu çabaların; en gelenekseli bile aslında değişim istiyor. Ve bu ideali gerçekleştirmek için bir şekilde Müslümanların bilgi donanımlarını artırmaları gerekmekte... Türkiye de ise eğitim tekelden gerçekleştiği için okumuş gençlerin Müslüman kimliğini diğerleriyle karıştırmadan öğrenmesi çok zor... İşte bu noktada İmam-hatip Okulları bir can simidi oluyor. Hem dünya ilimlerini hem de "dini 32 farzdan ibaret sanma" ezberinden kurtulup ihtiyacı olan bilgiyi kitaplardan araştırmayı öğrenmiştir.

İmam-hatip okulları Türkiye dışındaki yeni İslam okumalarına ulaşabilmek içinde bir kapı olmuştur. Böylece artık elindeki bilgiyle yetinmeyen ve bunun oluşturduğu huzursuzlukla toplumu yeniden inşa etmek isteyen yapı oluşmuştur.

Kadının evden kamusal alana geçişi

Yazının başında kadınların toplumun üst basamaklarına yükselmesinin erkeklerin teşvikiyle gerçekleştiğinden bahsetmiştik. Geleneksel kültür kadınların okumasından yana değildi. Kadınlara kuran tilaveti öğretilir ama erkeklere mektup yazar endişesiyle yazı öğretilmezdi. Batıcılar Türkiye'de bir halk modernleşmesini kurguladıklarında, eski dönemden kalan medreselilerin erkek evlatları ya asimile olmuş (Münir Nurettin Selçuk- Timur Selçuk örneğindeki gibi) yada Kemalistlerin mahalle baskısı altında hiç seslerini çıkarmadan kendi kimliğini (!) muhafaza etmeye çalışmıştır. Bunun sonucu ise özgüveni eksik bir kimlikle yaşamak olmuştur. O dönemde şekillenmiş İslami hareketler yinede sözel kültüre yaslanarak insanlara bir şeyler öğretmeye çalışmış ancak üzerindeki kompleksi atamamışlardır. Cumhuriyetin ilk kuşak muhafazakar erkekleri bu ikilemin ağırlığı altında ezilirken muhafazakar kadınların evin dışına bakan yüzleri olmadığı için bu ağırlıktan münezzeh olmuşlardır. Bu noktada yazı yazmalarına kerhen izin verilen kadınlar eskiden gelen (sözel) hafızayı bir sonraki kuşağa geçirmede erkek kardeşlerine kıyasla daha rahat olmuşlardır.

Geleneksel kadınların erkeklere nazaran bu süreci kolay atlatmasının sebebi, henüz "ben" merkezli düşünmeyi öğrenmemiş olmalarıdır. Modernleşme sürecimizin elindekini beğenmeme ve daha fazlasını istemeye başladığını düşünürsek bunu anlamamız kolaylaşır. Müslüman kadının dönüşümü ise tamda bu noktadan sonra başlamıştır.

Geleneksel kadınlar bütün dünyası evken en sonunda sıralarla tanışmış ve imam hatip okulu öğretmenleri tarafından idealize edilen Hz. Meryem (bilge kadın modeli) ve Hz. Sümeyye (mücahide kadın modeli) gibi olmaya çalışmışlardır. İmam hatiplerde yetişen kız öğrenciler, kuran kursunda

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

yetişenlerden farklı olarak erkek öğretmenler tarafından yetiştirilmişlerdir. Kız Kuran kursları azla yetinmeyi öğreten yapılarını 80'li yıllara kadar korurken, aynı dönemde imam-hatip liselerinde öğretmenler, kendi içlerinde de tartıştıkları meseleleri öğrencileriyle de tartışmış, bilgi konusunda azla yetinmemelerini öğretmişlerdir. İmam hatipli kız öyle biri olmalıdır ki, biri yanlış bir şey söylediğinde kaynakçasını sorabilecek donanımda, çok okumuş, geleneksel kadın gibi eşyaya düşkün olmayan, makyaj gibi suni şeyleri reddeden, gerektiğinde evde oturacağına cihadeden biri olmalıdır. Ki bu kamusal alana/evin dışına çıkması demek...

Sosyal projelerin teorideki halleri pratikteki sonuçları

Muhafazakarlık ve İslamcılık her ikisi de toplum için modeller kurmaya çalışmıştır. İtaatkar kültürden gelen eğilim sistemle direkt çatışmak yerine sınıf atlayıp kültürü artırmayı ve gücü elde etmeyi idealize etmiştir. Bu gurup fen bilimlerine ilgi duymuş, tarihi tamamen reddedenler karşısında aynı ölçüde kutsallaştırarak savunmuşlardır. Hafızayı kaybetmemeye çalışan muhafazakarlar amaçları mevcut kültürü korumak olsa da körükörüne bazı şeylere düşmanlık yaparak amaçlarından uzaklaşmışlardır. Çünkü batının ilmini fennini alalım ama kültürünü almayalım fikriyle, liberalizme ilk intiba eden gurup olmuştur. Cumhuriyet elitlerine olan hınçları onlara karşı hem düşmanlık hemde onların sahip olduğu şeylere özenmeyle sonuçlanmıştır. Ve muhafazakarlar farkında olmadan toplumun bizzat alışveriş alışkanlıklarını değiştirmişlerdir. Muhafazakarlar için çalışkanlık sahip olunamayan yüce bir idealdir. Aydın için karşı tarafa/komünistlere karşı kaybedilen her durumdan muhafazakar gençleri tembelliği etkilidir. Ancak içte yukarıdan aşağıya doğru yönelen “yeteri kadar iyi” olmama ithamı, yine aynı hocalar tarafından “kol kırılınsın yen içinde kalsın” diye örtbas edilmiştir. Aslında bu bütün siyasal eğilimler için geçerli, agresif aydın bir şekilde kendi toplumundan memnun olmadığı için kendince bir yönü beğenmiyor ve kafasında olması gereken insan modeli hayal ediyor, hayatında başına gelen olumsuzlukları da buna yoruyor.

İslamcılar ise muhafazakarların itaatçı kültürünü, halkın geleneksel din kültürüne karşı çıkıp tamamen Kurana göre şekillenmiş bir toplum hayal ediyor. İran İslam devrimi ise bu hayalin uzaktaki somut halini teşkil ediyor. İranın yaptığı devrim ne kadar gerçek olsa da Türkiye’de yaşayan mücahit için flu görünen bir somutluk... Türkiye’deki İslamcı zannediyor ki, devrim olunca tüm sorunlar hop diye çözülecek... sorunlarının kaynağı olarak ta, mevcut işleyen toplumsal yapının bütününe görüyor. Geleneksel olan her şey yanlış ve değişmesi gereken şey, oluyor. Tabi bu devrimciliği idealize ederken bütüncül bir analiz yapmak kimsenin aklına gelmiyor.

-Selamet partisi olgusu

Türkiye’de oluşmuş farklı fikirlerin ve eğilimlerin birbirleriyle travmatik bir biçimde çatışmasında siyasetin bu olguları sorumsuz bir biçimde kullanmasının etkisi çoktur. İslamcılık’ta da Necmettin Erbakan Müslümanların taleplerini devlete taşıyan bir lider olarak, itaatkar/savunmacı ve şüpheli/cihatçı eğilimleri (insan gücü olarak) işine geldiği kullanması belirli bir tutkuyla toplumda rol almak isteyen tüm gençlerin kafa karışıklığını daha da karıştırmaya ve “kol kırılır yen içinde kalır” kabul etmek zorunda bırakması, Müslümanların özgüveninin kazanılmasını geciktirmiştir.

-Yüksek beklentiler, kadın ve aile

80’lerden 98’e kadar olan süreçte (az bilgiyle yetinmeyeceğim diye) farkında olarak veya olmayarak yavaşça sınıf atlayan Müslüman kimliği ön planda olan gençlik, kendisinden önce batıcıların ve Turancıların düştüğü girdabın içine doğru gitmekteydi. Yüksek beklentiler...

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Müslüman erkekler Müslüman kadınlardan çok şey beklerken, evde görmeye alıştığı kadının unvan elde etmiş halini nasıl yorumlayacağını bilememiştir. Okullarda kız öğrencilerin her konuda fikir üretmesi için devamlı konuşmaya sevk eden hocalar, başörtülü kadınların kendilerinin ev içi rolleriyle ilgili kabulleri sorgulamalarından ürkmüşlerdir. Müslüman kadınların ise erkeklerin beklentilerini karşılama, kendi kendinden beklentilerini karşılama konusunda oldukça azimli olmuştur. (bu azim arzu elden bir şeydi hatırlarsanız) Kulaktan dolma bilgilerle yüklü olmayacağımla derken, ayaklarımın üzerinde kendim duracağım derken, kendi değişimi için tasarlanan modelde kendisi için çelişkili olan yönleri de sorgulamışlardır.

Böylece İslamcı kadınlar feminizmle tanıştı. Erkekler kadınların değişimini kıyamet alameti olarak yorumladı. Yüksek idealler taşıyan İslamcılık pratik anlamda ev içinde davranış eğitimi ve pedagoji içermediğinden İslamcı aileyi reel sorunlardan koruyamadı. Kadınlar bütün suçu erkeklerde, erkekler kadınlarda aradı. Başörtüsü sorunu ve 28 şubat tuzu biberi oldu ve İslamcı gençlik buhranlarla /depresyonla tanıştı.

Peki İslamcı/muhafazakar hareketlerin sorunu neydi? Değişmek gerekliliği doğru tespit edip toplum analizi yapmamak.

Değişme zorunluluğu karşısında Müslümanların yaşadığı şaşkınlık, Müslümanların yeniden fikir üretmesi yönünde hayırlı sonuçları oldu. Eğer 1400 yılın İslam sonunda kanıksanmıştı ve ona zamanın sorunlarını çözmek için bakmak gibi bir dertleri yoktu Müslümanların... Eğer fırtınaların ortasına çekilmeseydi Müslüman topluluklar değişme talebi ortaya çıkar mıydı acaba? Geleneksel İslam'ı sorgulamak ve Kuranı araya giren araçlar olmaksızın okuma çabaları, Müslümanların ihtiyacı olan özgüven kazanmada önemli bir adım olmuştur. Batıya karşı İslam'ı savunma girişimlerinden klasik İslamı sorgulamaya varan tüm eğilimler kendi toplumları için ideal bir toplum tasavvuru kurmaya çalışmışlardır. Bu tasavvurları hayata geçirmek bu gurupların hedefleri olmuştur. Bunu sağlamak için tüm eğilimler aynı yöntemlerle olmasada müntesiplerinde okumayı ve çok çalışmayı idealize etmişlerdir. Bunun neticesi ise Türkiye de Müslümanların sınıf atlaması olmuştur. Sınıf atlayan Müslümanlar, Müslümanların hep silik olmasına alışmış kesimleri şaşkınlığa uğratmıştır.

Ancak şöyle bir problem var. Muhafazakar ve İslamcı tüm guruplar doğru yöntemin ancak kendi yöntemlerinde olduğu ve diğerlerinin yanlış olduğu şeklinde, siyah beyaz bir mantığa sahiptiler. Bu gurup merkezli bakış açısı, kendi guruplarının yöntemini herkes benimsediğinde toplumun tüm sorunlarının hop diye değişeceği algısını taşımaktaydı. Birde toplumu yeniden inşa da eskiye dair ne varsa topyekün hepsini yanlış olarak kabul edip yepyeni bir toplum kurulabileceğini düşünmekteydiler.

Halbuki toplumların alıştıkları tüm kurumlarda eskime ve yozlaşma olmasını kabul etme ve bu konuda Kuran'dan feyz alarak çözüm üretme başka şey, eski olan her şeyin topyekün yanlış olduğunu ve alışılmış olan her şeyin tersini yapma başka şey... ihtiyaç olan değişimi gerçekleştirmek için bir binayı tamamen yıkıp yenisini yapmak mı daha kolaydır, yoksa var olan binayı mundar olan şeylerden arındırıp tamir etmek mi daha kolay... aslında her ikisinde de yapılacak şey öncelikle var olan binayı öğrenmektir. Yani yepyeni bir toplum tasarlamak için bile eski yapıyı analiz etmek gerekir. Eski toplum yapısına ait ne varsa anlamadan hepsini reddetmek değil...

Türkiye'deki değişimin aktörü olan tüm eğilimler sadece kendi doğrularını tek doğru kabul etme ve diğerlerini yanlış ve Müslümanları geri bırakan unsur olarak görmeleri toplum içinde oynadıkları olumlu rollerinde görünmez olmasına neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye içinde oluşmuş bu eğilimlerin hiçbirinin toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir çerçeveleri yoktur.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

İşin garibi bu eğilimlerin hangisine gitseniz eleştirdikleri konularda haklılıklarını kabul etmek durumunda kalırsınız. Çünkü hepside toplumun bir kesiminin sorunundan yola çıkmış ve Kuran'a o sorun üzerinden bakmıştır.

Sorun olan şey şudur; eğilimlerin değişme taleplerinde haklıdırlar ancak değiştirmek istedikleri toplumu analiz etmemişlerdir. Bu nedendir ki Müslümanlar filin farklı bacağını tutmuş körler gibi hakikati aramakta ancak bütünlüğü göremedikleri için vahdeti gerçekleştirememektedirler...

😊 mukafazakar/İslamcıların iktidarda olması durumuna şimdilik girmiyoruz...

Sartre Fransa'dır (İbrahim Becer)

Jean Paul Satre ismini duymuşsunuzdur.

Fransız Düşünür ve kuramcısı kendileri. Fransa'nın en büyük devlet nişanı olan "Legion d'honneur" veriliyor elinin tersiyle itiyor, Nobel veriliyor, verdiği cevap müthiş: *"Bu ödülü bana teklif etme fikri Kapitalistlerin benden intikam alma isteğinden başka bir şey değil"*. Nobel de gerisin geri gönderiliyor...

Sartre, öyle böyle tutarlı bir adam değil. Fransa'nın Cezayir'i işgal altında tuttuğu yıllardır ve Sartre sokaklarda Fransa'nın bu haksız işgalini kınayan bildiriler dağıtmaktadır.

Anlaşılmadıysa tekrar edeyim, bir Fransız bunu Fransa'da yapmaktadır. Tabi çok göze batınca o zamanki Devlet Başkanı olan De Gaulle'a baskılar gelir "kulağının çekilmesi" konusunda. De Gaulle kendisi hakkında da atıp tutan ve düşünceleri kendiyile taban tabana zıt olan Sartre'in arkasında durarak şu veciz sözü söyler: "Sartre'a dokundurmam! Çünkü Sartre Fransa'nın ta kendisidir."

Sartre olmak bir hüner kuşkusuz ama De Gaulle olabilmek de yürek ister.

Şimdiki Liselerde okutulan Edebiyat Kitaplarında ya da müfredatlarda var mı bilmiyorum, Bizim zamanımızda Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Necip Fazıl, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet, Cevat Şakir gibi isimler pek anılmazdı. Geri kalanlar da Benim mi ilgimi çekmemişti bilmem kendimi Fransız, Rus klasiklerinin arasında bulmuştum. Hatırlıyorum da o yıllarda, bu isimler Türk Toplumunun kafasından kerpetenle sökülmüş gibiydi.

Sonraki yılların bana "beterin beteri var" dedirteceğini nereden bilebilirdim? Kitap satış listelerini incelerim uzun zamandır. İki yıl kadar önce, "bin bir gece masalları" adlı kitabın listelere girmesi şaşırtmıştı beni. Şehrazat'ın hikâyeleri neden tavan yapsındı ki bir anda? Gerçek sonradan ortaya

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

çıkı; aynı adla televizyonlarda oynayan dizinin sonunu merak edenler kitapçılara hücum etmişler. Ne kadar utanç verici bir Toplum için...

Demek bir toplumun bilincini köreltenler sadece kerpeten değil asit de kullanmışlar.

Mesela Cevat Şakir'i ya da bilinen adıyla Halikarnas Balıkcısını anlayabilirim. Bir Aile kavgası sırasında babasını vurup öldürdüğünü biliyorum.

Fakat diğerlerini araştırınca bu sansürün sebebini anlayabiliyorsunuz. Hadi hiç lafı eğişip bükmeden söyleyelim alenen haksızlık yapılmış bu Edebiyatçılara.

Sabahattin âli mesela; Sinop Cezaevinde yatarken "aldırma gönül kaldırma" şiirini yazan adam. Şu anda oynuyor mu bilmem "Parmaklıklar ardında" adlı bir de dizi çekilmişti yakın zamanda Sinop'ta. Aslında çok da duruşu net adam değil bana göre ama yine de "kim vurduya" gitmemeliydi. Ben, Onu hep "Kürk mantolu Madonna" romanıyla hatırlayacağım.

"Atatürk'e hakaretten" yargılandı bir şiiriyle ve cezasını çekmek üzere Sinop'a gönderilmişti. Çıkınca işsiz kaldı ve iş için bağlılığını göstermesi istendi. Allah için de gösterdi yani! Bir şiir yazdı akıllara zarar...

Meraklısı her iki şiiri de araştırın ve karşılaştırın. Demir Parmaklıklar adamı nasıl yola sokarmış anlarsınız. Ben yazardım yazmasına da, "Veda" daha yeni çıkmış fırından, sırası değil. Hadi onu geçtim bir kalem, Turgut Özakman sökün etmiş gelmekte "Dersimiz Atatürk'le".

Fikret Mualla'nın da başı belaya girmişti yanılmıyorsam "Atatürk'e hakaretten". Büyük Ressamdır kendisi ha! Referansı Picasso desem yeter sanırım. Pek akıllı olduğu söylenemezdi, Mazhar Osman'ın himayesinde Akıl Hastanesine girip çıkmışlığı falan var ama "Deli raporu" alıp kapağı zor attı Paris'e. Aç kaldı, sarhoş gezdi, parklarda yattı ama dönmedi Memleketine. Tövbe, dönmüştü! kemiklerini getirdiler...

Nazım'dan şanslıydı yani. O da "bir çınar ağacı" diye diye gözü açık gitti. Davası, her daim Şairliğinin bir adım önünde gitti. Kurtuluş Savaşı Destanı'nda Atatürk'ü "Sarışın bir kurda benzetmişliği vardır Şairin.

Bizim İstasyon Meydanındaki mermer blokta da o şiir var. Ama üzülererek söylemek zorundayım, o şiirin orijinallığı konusunda da şüpheler var. Haluk Oral'ın "Şiir Hikâyeleri" adında bir kitabından öğrendim Ben de. O şiirdeki bir bölüm(*Akif büyük şair, İnanmış adam; ama Ben Onun inandıklarının hepsine inanmıyorum*) makaslanmış.

Bana kızmayın, Yazarın yalancısıyım...

Gerçi Nazım da ağzına biber sürülecek dizeler döktürmemiş değil hani. Mustafa Suphi, komünistlikten Karadenizin dibini boylayınca celallenip döktürmüş ama pek kurcalamayın orasını...

Ben "Veda" filminiz izlemedim, yorum yapamam da Siz yine de "Kayıkçılar kâhyası Yahya", Topal Osman isimlerini bir araştırın. Livaneli Üstadımız atlamış olabilir...

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Ya da az biraz sıkın dişinizi Turgut Özakman gelmek üzere "Dersimiz Atatürk" adlı son eseriyle. Araştırmadan, sorgulamadan rahle-i tedrisinden geçelim de memleket kurtulsun.

Bu Topraklardan neden bir tane Jean Paul Sartre, De Gaulle çıkmadığını anladınız mı şimdi. Ne Aydını dik durabilmiş, Ne karşısındaki tahammül edebilmiş. Biraz diklenenin de alnına yapıştırmışlar yaftayı: "Atatürk'e Hakaret"...

Kimse kusura bakmasın ama aklıma tek bir şey geliyor bu saatte: *"Tezekten terazinin boktan olur dirhemi"*

Bunalım ve Değişim (Erhan Kanişlı)

Tarih bir ırmağa benzetilir çoğu zaman, bu analogiyi yapanlar şüphesiz Herakleitos'a hakkını vermeliler. Ne demişti anımsayalım; **hepimiz bir ırmaktayız; hayat ve yaşam ezeli bir "oluş"tur**. Sürekli oluş halinde olduğundan ve hiç durmadığından dolayı da bir ırmaktır. Hep akar ve hep kendisine bir şeyler ekler. Zira tabiatın kanunudur bu, olaylar ve düşünceler birbirlerine eklenerek gelişir. Tarih ırmağı yüz binlerce düşünceden teşekküldür. Yüzyıllar sonra Hegel de aynı düsturdan yola çıkacaktır. Ne var ki biz de bu ırmağın içindeyizdir ve biz de değişiriz. Irmak gibi. Akarak can bulan her şey gibi. Bizi biz yapan tekil bir öz asla sabit değildir. Hatta başlangıçta bir özümüz dahi yoktur. Onu biz yaratırız yaşadıklarımızla ve yaşadıklarımıza verdiğimiz anlamlarla. Gün be gün, hatta an be an başka bir insan oluruz. Aynı cümleleri M.Ö 500'lerde bir "Bo" ağacının altında Buddha da söylemiştir. Ne garip ve ne hayran kalınasıdır; Hindistan'ın Ganj kıyılarında yankılanan bir düşüncenin, başka diyarlarda, başka bir medeniyette, İyonya'nın Efes'inde duyulabilmesi. Belki de dünyanın yasasıdır bu... Bir amacı vardır her ilerlemenin, her devininin... Biz sadece figüranlarızdır. Bilemediğimiz bir şey kendi güttüğü amaçları için bizi kullanıyordu. **Sen yahut ben değilimdir konuşan. Bir ses vardır bende, bunun bana ait olduğundan eminimdir ama düşüncelerim sanki başka bir güce aittir. Dünya ruhudur belki bende hüküm süren. Belki de Tanrı'dır bu.**

Her neyse, değişim ve yeniden varoluş diyorduk; her an yaşadıklarımız ve duygulanımlarımız farklı bir "ben"e götürür beni. Ne az öncekiyim, ne de az sonraki...

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Her şey değişir, hatta değişimin kendisi bile değişir o halde. Zorunludur bu. Kalıcı bir karakter, kalıcı bir öz yoktur. Herakleitos, Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche, Sartre ve diğer varoluşçu filozoflar bu hakikati vurgulamışlardır hep. İlerleme denilen şeyi de bu bağlamda düşünmek gerekir. **Dünü yadsımak hatta yadsıyabilmek, beraberinde yarının önermelerini getirir koyar insanlığın önüne. Herkes bir şeyler söyler önce, kısa bir sessizlik hâkim olur meydana, daha sonrasında her kafadan bir ses... İşte budur diyalektik, işte budur değişim ve ilerleme. Hatta biraz daha cüretle sesimi yükseltirsem; budur demokrasi! Yalnız bu kertede iyi ve kötü mevhumunu işin içine dahil etmek fahiş ve geri dönülmez bir hata olacaktır. Zira her devrin iyisi-kötüsü farklıdır. Hatta saltık bir iyi, saltık bir kötü yoktur. Nietzsche oynanan oyunu hepimize göstermiştir bu konuda. Oz büyücüsünü lanetlemiştir kaç kere. Bir şey vardır bizde, iyinin ve kötünün ötesinde... İşte o'dur gerçek olan. İyi ve kötü, zamanı durduramayacağımız gerçeğinin açtığı yaranın merhemidir. Onunla zamanı durduracağımızı sanırız.**

İyi ve kötü olmadan ilerler fikirler, ürer düşünceler. Değişmekte olan insanlık vardır bir tarafta. Ve diğer tarafta da her şeyin zıddıyla var olduğunu gözümüze sokarcasına yaşayan başka insanlar. **Onlar, değişime gözleri kapalı, bazı şeylerin yenilenmesinden korkan ve zaman ilerlemesi karşısında çocukça hezeyanlara gark olanlardır. Yeninin ve ilerlemenin adaptasyonundan kaçarak kendi şimdiliklerinde geçmişlerinden kalan miraslarla tasasız ve rahat hayat sürmeye razı olanlar.** Mutludurlar onlar ve eskiyi kutsarlar. Bir bakıma tabular da böyle oluşmamış mıdır? Ondan yine yüzyıllar sonra Ortaçağ'ın başlarında Aziz Benediktin ve tarikatı, felsefenin üstüne ölü toprağı atıp, Tanrısalı ait olduğunu iddia ettikleri bilgileri halka zerk etmemişler midir? Skolastik düşünce de bu tür devinimlerden ve müdahalelerden neşet etmemiş midir? Ardından tabularla ve dogmalarla oluşan bu çağın panzehiri, geçmişten yani "Antik Yunan"ın değişime kucak açan özelliklerinden alınanlarla "yeniden doğuş" adı altında İtalya'da zuhur etmeyecek midir?

Bir suskunluk aittir böyle toplumlarda ve böyle çağlarda. Baskın ve güçlü zihniyetler yenilenmenin ve değişimin önüne set çekmekle meşguldür. Çünkü bir dalganın kolaylıkla yıkılabileceği kumdan kaleler gibidir onların hayat felsefeleri. Bu yüzden korkarlar yeni düşünce dalgalarından. Güçlerini ve egemenliklerini kaybetmeyi istemezler. Topluma uğraşacağı düşünceler yahut hayat tarzları verilir ve toplum verilenlerle uğraşırken de egemen güçler güçlerine ve varlıklarına varlık katarak devam ederler sultalarına. İşte bu mekanizmadır toplumları körleştiren, sağırlaştıran ve oldukları yere diken. Onların kaderlerini belirleyen gericilik tohumları böyle düşüncelerin etkisiyle filizlenmiştir. İnsanlar buldukları halden daha kötüsüne düşmemek için tutunacak bir şeyler arar. Gelecekte korkar hale gelir. Ve nihayet bunalım olur o toplumda. Eyleme geçmeden önce birçok kez düşünülür. O eylemin kendi değerlerine ve geçmişine ne kadar uyup uymadığı tartışılır. Sonra hafif bir uyuşukluk oluşur ve vazgeçilir iradeyi kullanmaktan. O toplumun sonraki nesilleri hep bu sistemin ve bu karanlığın içine doğar. İdrak kabiliyetleri, nedensel düşünme becerileri daha oluşmadan yüklenir bütün gelenekler, adetler ve eskiye ait değerler. İşte bu çocuklar toplumun kuklalarıdır. Kolektif bilinç adı altında gizlenir bu emeller. Hatta öyledir ki, anlamı değişmiş kelimeler türer bu şiardan; vatan, millet, ulus, Kemalizm ve saire... **İdeolojiler oluştuğu hantallık baş gösterir. İnsanı bedenleriyle saymaya başlar iktidarlar. Düşünceleri önemli değildir çünkü. Ve bireyin iradesinin sadece toplumun çizdiği sınırlar içinde bir anlamı vardır.**

İşte budur bunalım... Eşyanın tabiatına karşı beyhûde ve inatçı bir direnç göstermektir. Gerçeği görmemek için didinirken, elindekileri kaybetmeme uğraşdır geri kalmış çağların hastalığı. Elîm bir sıkışıklık halidir. Olması gerekenle olanın savaşımıdır. İrmak akmak ister hep. Onun doğasıdır bu. Siz onun önüne ancak görece setler çekebilirsiniz. Ama o başka yönden yolunu bulur ve sahip olduğunuz şeyler zamanla engellerden ibaret olmaya başlar. Yeni düşünceler filizlenmek ister, yeni önermeler

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

gereksinir ve bunlar bastırılırsa sanat bu işi üstlenir. Yani demek istediğim, ırmağın tabiatı bir yerlerden size yasayı hatırlatır. Başka toplumlar oluş haline kendilerini bırakmanın, gelişime giden yolda hızlanmak olduğunu anlamışlardır ve siz sadece bir süre yalıtılmış kalabilirsiniz. Irmak güçlenmektedir, suyu keskinleşmektedir ve setleriniz yıkılması kaderin şeffaflığıdır. **Kendi kalıcı değerlerinizi o toplumdakilerin üstüne çatı yaparsanız da, duvarlar yenilenme ihtiyacıyla eskimeye yüz tutacak ve bir gün çatıyı taşıyamayacak hale gelecektir.** İşte dayatılanlar ne kadar çok olursa toplum, yeni şeylere o kadar korkuyla bakacak ama bir yandan da bu hastalığın şifa yollarını başka toplumlarda gördükleriyle arayacaktır. Düşüncelerini ve sabit değerlerini değiştirmeyecektir ama, onun dışında ne varsa kendisine iyi gelmesi için deneyecektir. Güçlü gördüklerine özenecektir, güzel saydıklarına öykünecektir ve diğer toplumların klişelerini kendi inançları ve doğrularıyla bağdaştırmaya çalışacaktır. Görünürde düşünceler ve değerler aynıdır fakat içleri boşaltılmaya başlamıştır. İşte budur sıkıntı veren. Değerler ve kurallar artık eskisi gibi değildir. Irmak, yani “oluş” ve değişimin nihailiği, mutlak yasasını dayatmıştır insanlığa. Dıştan değiştiremese de içten oynamıştır oyununu. Amacına ulaşacağından emindir. İnsan ise ırmağın içinde olduğundan bihaber çatışmıştır sürekli kendisiyle. İşte bunalım budur! Ama şanslı yok hiçbir toplumun ve hiçbir insanın. Çünkü tek hakikat “oluş”tur. Irmak bütün gücüyle akmaktadır...

Öyleyse Türkiye olarak, biz de değişmeliyiz. **Biz durdurmaktan ve yormaktan başka bir işe yaramayan kalıplarımızdan kurtularak ırmağın saf ve doğal gücüne bırakmalıyız kendimizi. Etnik, etik, dini yahut milli tabanlardan konuşmamalıyız sadece, değişim için ve hepimiz için konuşmalı ve herkesin herkes gibi yaşaması adına kaldırılması gereken engellerin kalkması için uğraşmalıyız, destek vermeliyiz. Bunalımı atlatmanın tek yolu budur; insanı ötekileştirmeyen, dilini susturmamayan, dinini yadsımayan bir değişim... “olmuş”tan ve “olan”dan “oluş”a geçebilen bir değişim...**

İthal kavramlar sözlüğü 1: Laiklik (Faruk Saim Akhan)

Fransız ihtilal-i kebirinden sonra ortaya çıkan kavramlardan biri olan Laiklik, TC'nin kuruluşu ve sonrasında en çok kullandığı kavramlardandır.

İhtilal sonrası Fransa'sında ateistleri ve farklı inançtaki insanları, bir devlet gibi hareket eden ve ihtilalle üstünlüğünü kaybeden kilisenin cürmünden muhafaza için oluşturulan bir düstur olan Laiklik, TC'nin ithal etmesi sonrasında yeni bir devlet olan ve henüz kurumsallaşamayan TC'nin her derdine deva olan bir kurtarıcı olabildi. Çünkü o dönem en büyük "tehlike" irtica(gericilik)ydı .

Gericilikten kasıt şudur. Kurulan rejim halkın talepleri doğrultusunda değil darbe yoluyla, tepeden inme kurulmuştu. Dolayısıyla halkın reddetmesi kuvvetle muhtemeldi. Şayet halk olur da geriye (meşruti yönetime) dönmek isterse diye yeni devletin kendine kalkan yaptığı kavramdı Laiklik.

Halbuki ülkenin çoğunluğu Müslümandı ve devlet adamlarının dindar olmasını istiyorlardı. Laiklik ise içinin doldurulmasından sonra tam olarak bunun aksini iktiza ediyordu. Laikliği üreten toplum içinde ateistler ve kilise karşıtları çoğunlukta idi ve onların hakkını muhafaza için böyle bir yola gidilmişti. Üstelik o dönem devlet işleri ve özellikle eğitim kilisenin etkisinde verimsiz yürüyordu. Laiklik buna da son vermiş, işi ehline bırakma yoluna gitmiştir. Bir diğer hikmeti ise, kilisenin toplum üzerindeki etkisini kendi çıkarı için kullanan ruhban sınıfına engel olmaktır.⁽¹⁾ Oysa İslamda ruhban sınıfı yoktur⁽²⁾ ve o dönemde TC Laikliği dindar vatandaşlardan gelen her türlü talebi geri çevirmek için kullanmıştır.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Unutulmaması gereken bir diğer nokta İhtilal sonrası yasalaştırılan Laikliğin şimdiye kadar söylediklerimizi ihtiva eden diğer bir amacıdır: Laiklik temel olarak vicdan hürriyetini amaçlar. Vicdan hürriyeti devletin ödevlerindedir. Devlet her vatandaşının istediği dine inanması ya da ateizmi seçme özgürlüğünü korumak zorundadır. Hiçbir vatandaş bir diğerine inancı dolayısıyla baskı kuramaz, inanç dayatamaz. Bu noktada Laiklik ve İslam çatışmaz. Zira İslam anlayışına göre dinde zorlama yoktur.⁽³⁾ Yani kimse zorla inanç sahibi edilemez. Buna göre Laikliğin Türkiye'de başarılı olarak uygulanması gerekmektedir. Peki neden hala biz laikti değildi tartışması yapabiliyoruz?

Cevap başta da söylediğimiz gibi TC'nin ithal kavramları kullanma politikasıdır. TC, toplumu manipüle etmek için ithal ettiği kavramları kullanmış, onlara işine gelen manaları yüklemiştir. Laiklik vicdan hürriyetini intac ederken, TC kelimenin manasında öyle bir tahrifat yapmıştır ki düpedüz “din karşıtlığı” olarak okunur olmuştur.

Bürokratik elit Laikliği dindeki lakaytlığına, hatta din karşıtlığına perde yapmıştır. Gele gele günümüze devlet geleneği olmuştur bu. Bugün bir general dine karşı tepkili halini, ya da dindarlar hakkındaki faşistçe görüşlerini Laikliğin ardına gizleyebilmektedir. Oysa laiklik Faşizmin aksine dinin kullanılmasını engellemeyi sağlamayı amaçlar.

(...)

Konunun diğer bir boyutu da devletin toplumu şekillendirme isteğidir. Normal koşullarda toplumun devleti şekillendirmesi gerekir. Oysa TC darbe yoluyla kurulan bir “sistem”⁽⁴⁾ olduğundan bu en basit kaideyi bile göz ardı etmiştir. En başından beri toplumu şekillendirmeye çalışmıştır.

Laiklik, devletlülerin zihinlerindeki toplum tahayyülüne ulaşmalarını sağlamak için kullandıkları argümanlardan olagelmıştır. En başından beri dinde lakayt, milliyetçilikte aşırı hassas bir toplum oluşturma hevesi içinde olan TC kurucu kadrosu, halkın bu planlarını akim bırakan direnişi karşısında aşırı güç kullanımından kaçınmamıştır.⁽⁵⁾

Bugüne geldiğimizde Laiklik, bürokratik elitin üzerine titrediği bir mirastır. İmtiyazlarını korumalarının tek yolu bu elitin dışında kalan kitlenin sindirilmesidir. Bu kitlenin çoğunluğu dindar olduğundan taleplerinin geri çevrilmesinde yine Laiklik kullanılmaktadır. Her hak talebi Laiklik makyas alınarak ölçülmekte ve yok sayılmaktadır. Oysa burada asıl ölçü fırsat eşitliği ve özgürlük olmalıdır.

Örneğin, haklı bir talep olan istediği gibi giyinebilme özgürlüğü sırf dindarlar istiyor diye Laiklikle ölçülüp, sistemin kendi işleyişiyle ve bürokrasi marifetiyle reddedilmektedir. Başörtüsü yasağının ortaya çıkma süreci incelendiğinde oluşturulan ruhban sınıfının ne işe yaradığı daha iyi anlaşılacaktır.⁽⁶⁾

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Laikliğin birincil ödevi vicdan hürriyetidir. Dindar olamaynları dindarlardan korumak değil, devletin her bireyi istediğine istediği şekilde inanma özgürlüğü sağlamasıdır.

Ancak devlet elitin elinde oyuncak olduğu sürece Laiklik işlevselliğiyle kullanılacaktır. Sorun Laiklikte değil evrensel hukuk dilinin yerleşmemesidir. Öncelik bu noktada olmalı evrensel bir hukuk dilinin yasalarımıza ve bürokrasimize yerleşmesi için çalışılmalıdır.

Minimum devlet görüşü, Türkiye'de minimum bürokrasi olmak üzere uygulanmalı, bürokratik elitin imtiyazları sonlandırılmalıdır. Ancak o zaman, vicdan hürriyeti üzerine rahatlıkla tartışabileceğiz.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Dipnotlar:

⁽¹⁾ Bu açıdan bakıldığında, Laikliğin bugün bürokratik elitin elindeki imtiyazları sonlandırmak için kullanılması gerekmektedir.

⁽²⁾ TC'nin daha sonraki dönemlerde ürettiği MSP ve türevi partiler Türkiye'de ruhban sınıfı oluşturma gayretlerinin sonucudur.

⁽³⁾ Dinde zorlama yoktur; doğruluk sapıklıktan, îman küfürden iyice ayrılmıştır." Bakara Sûresi: 2:256.

⁽⁴⁾ TC devletin ödevlerini gerçekleştirmekten öylesine uzaktır ki ancak sistem vasfını taşıyabilir. Temel felsefesinde topluma hizmet değil toplumu şekillendirme olduğundan tahripkâr bir sistemdir denilebilir.

⁽⁵⁾ İnkılaplar ve istiklal mahkemeleri en göze batan örneklerdir.

⁽⁶⁾ Bu yazının konusu olmadığından ruhban sınıfı oluşturma meselesine girmeyeceğim fakat bu konuyu mutlaka bir başka yazıda açacağım.

İki Tarz-ı Siyaset (Okan Arslan)

Türkiye’de çok eski zamanlardan bugüne iki tür siyaset anlayışı vardır. Bunlardan ilki, mevcudu, statükoyu, devleti, darbelerle derinleşen askeri vesayeti ve resmi ideolojiyi savunan anlayış iken; diğeri, mevcuda karşı değişimi, askeri vesayete karşı sivil demokrasiyi ve devlete karşı bireyi ve toplumu savunan anlayıştır. Bu iki anlayış ve siyasi ayrımlaşma, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden başlayarak şekillenmiş ve Cumhuriyet döneminde derinleşerek artış göstermiştir. Özellikle Atatürk’ün ölümünden sonraki süreçte, siyaset sahnesinde ön plana çıkan siyaset adamları, bu iki siyaset algılaması çerçevesinde mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Bugün de çok farklı bir dönem yaşanmamaktadır.

Atatürk’ün ölümü ardından başa geçen ve kısa zamanda siyaset üzerinde tek el kuran İsmet İnönü, birinci tarz, statükocu siyasetçilerin en önemlilerinden biri olmuştur. İnönü, topluma karşı devleti ve mevcut sistemi savunmakla kalmamış, Faşizmin ve Nasyonel Sosyalizmin ve türevi otoriter ve totaliter rejimlerin yükselen değerler olduğu 1940’lı yıllarda “*L’etat c’est moi*” (Devlet Ben’im) anlayışını uygulamaya koyarak, kendisini ‘Milli Şef’ ilan etmiştir. İnönü’nün Meclis’te “Ebedi Milli Şef” ilan edilmesi ve bu ilanın da Meclis’in o vakitler en genç milletvekili olan ve sonra İnönü ile siyasi mücadele içine girecek olan Adnan Menderes tarafından okunması ile birlikte Türkiye’de de Avrupa’daki muadillerine öykünen bir Otoriter dikta sistemine geçilmiştir. Ancak, 2nci Dünya Savaşı’nı Faşizan Bloğun kaybetmesi ile birlikte Uluslararası Sistem, Liberal Demokrasilerden yana tavı alınca, Türkiye’de de çok partili sisteme geçilmiş ve bu çerçevede eskiden beri zımni olarak var olan devletçi İnönü-Yenilikçi Bayar çekişmesi şeklindeki iki tarz-ı siyaset, Türkiye’ye yeniden yön vermeye başlamıştır. Bu çekişmeden galip çıkan Yenilikçi ve Sivil kanat, statükocu İnönü yönetiminin yerini almış; ancak 27 Mayıs 1960 Darbesiyle beraber yeniden statüko iktidara taşınmıştır. Nitekim, statükonun temsilcisi İsmet Paşa, 27 Mayıs sürecinde ülkede yaşanan bazı sıkıntıların erken seçimle halledilmesi şeklindeki bir demokratik tercihi dile getirmek yerine; “Şartlar tamam olduğunda İhtilal

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

meşru olur!" diyerek 27 Mayıs darbesini desteklemiştir. 1950 Mayıs'ında demokratik yollardan el değiştiren ve yenilikçi ve anti-statükocu ellere geçen siyaset, darbeyle birlikte yeniden statükoculara geri döndürülmüştür. Statüko, 27 Mayıs sonrası o kadar etkin olmuştur ki, yeniden bir Yenilikçi-Sivil karşı koyuş (rejim tarafından her daim Karşı-Devrim şeklinde değerlendirilmiştir) olmaması için Demokrat Parti kapatılmış; Demokrat Parti'nin devamı olduğunu iddia eden ve Demokrat Parti'nin seçmen kitlesini hedef alan Adalet Partisi'nin başına bile 27 Mayıs Darbesi sonrası Genel Kurmay Başkanlığı'na getirilen Ragıp Gümüşpala geçmiştir. Ancak, 1965'te Demirel ile yeniden başlayan sivil algılama, Demirel'in Ordu ile Siyaset arasında denge kurma politikalarına, hatta Ordu'dan yana tavizler vermesine rağmen, 12 Mart ile birlikte yeniden statükocu yapının eline geçmiştir. Bu dönemde, 27 Mayıs'ta olduğu gibi yeniden sahneye çıkan statükocu İsmet Paşa, 12 Mart sonrası kurulan ve statükonun göz bebeği olan Nihat Erim Hükümeti'ne destek sağlamış ve o dönem statükonun karşısına geçen Bülent Ecevit ile karşı karşıya gelmiştir. Ardından gelen 12 Eylül süreci ve sonrasında yaşananlar, Demirel gibi, Demokrat Parti'nin kredisine bir yere gelebilmiş ve iki darbe görmüş bir şahsın gitgide statükodan yana tavır alması şeklinde cereyan etmiştir. Öte yandan, (Demirel'in rızasıyla) 12 Eylülcülerin kabinesinde yer almakla birlikte statükoyu her zaman eleştiren ve yenilikçi bir yaklaşım sergileyen Özal, Türkiye'de yeni bir sivil ve yenilikçi siyaset tarzının yolunu açmıştır. Ancak, Özal sonrası dönemde Mesut Yılmaz gibi bir statükocunun başa geçmesiyle birlikte, denge yeniden statükoculardan yana dönmüş; Yılmaz'ın Demirel'in inisiyatifleriyle özellikle 28 Şubat sürecinde ara dönem prensi olarak Başbakan koltuğuna oturtulmasıyla beraber statüko bir kez daha anti-demokratik yollarla yenilikçi sivil siyasete karşı zaferini ilan etmiştir. Ancak, statükonun, 2001 ekonomik krizi altında ezilmesi ve ardından Tayyip Erdoğan'ın ve AKP'nin yükselişle beraber, ibre yeniden sivil ve yenilikçi siyasetten yana kaymış ve özellikle belli bir süre de (Avrupa Birliği süreci çerçevesinde) ibre bu yönde kalmıştır. Nitekim, statükonun kendi istediği tarzda (Necdet Sezer gibi) bir Cumhurbaşkanı'nın seçilmesinde ısrar etmesi ile başlayan krizle yaratılan bombanın statükocuların elinde patlamasıyla birlikte 2007 seçimlerinde AKP'nin göreceli ve geçici yükselişi, yeniden statükoya karşı yenilikçi-sivil siyasetin yükselişi şeklinde yorumlanmıştır. Oysa, AKP'nin ve Tayyip Erdoğan'ın bu iki siyaset tarzı içindeki konumu oldukça tartışmalı ve nev-i şahsına münhasırdır. Çünkü, Erdoğan, zaman zaman sivil ve demokrat çıkışlar yapmakta ve yenilikçi bloktan yana tavır almaktadır; ancak zaman zaman da statükodan ve devletçi yaklaşımdan yana saf tutmakta; tabir-i caizse "iki cami arasında bi namaz" vaziyetine düşmektedir. Bu şekliyle, AKP'nin ve Erdoğan'ın görüntüsü aslında ne tam statükocu ne de tam yenilikçi; ama her ikisinden de biraz almış; son derece çirkin ve mutant bir organizmayı andırmaktadır. Dolayısıyla, AKP'nin çizgisi, Türkiye'deki geleneksel ikili siyaset anlayışının dışında değerlendirilmelidir.

Geleneksel olarak statükoyu tensil eden ve bu ezberin dışına sadece 1970'lerde Ecevit'le çıkan CHP ise, Deniz Baykal yönetiminde tam manasıyla statükocu ve devletten çok devletçi bir yapı sergilemektedir. Bu statükocu yapı, özellikle karşısında AKP gibi mutant ve karmaşık bir yapı bulunduğu ve Ergenekon gibi statükocuların ısrarla savunduğu önemli bir adli sürecin yaşandığı ve de özellikle Avrupa Birliği'ne üyelik bağlamında sivil-asker ilişkilerinin hiç de statükonun hoşuna gitmeyecek şekilde düzenlenmesinin gerekli olduğu bir dönemde belli liderler etrafında saflaşmaktadır. Bu liderler, bir tarafta CHP'nin Genel Başkanı Baykal iken; AKP'nin ancak geleneksel ve statükocu bir merkez-sağ ile aşılabileceğini savunan Mesut Yılmaz ve Süleyman Demirel'dir. Bu iki siyasi, artık siyasal ortamın kendileri için müsait olmadığını gördüklerinden midir, nedir; yeniden statükoyu hakim kılmak amacıyla kolları sıvadılar. Hedef olarak da kendilerine sivil-yenilikçi çizginin temsilcisi olan Süleyman Soylu'yu seçtiler. Demokrat Parti Kongresi'nde Yenilikçi-Sivil Demokrat Soylu'yu devirip, kendileri gibi statükocu olan Hüsametdin Cindoruk'u getirdiler. Karşı Devrimci ve anti Statüko ilan ettikleri; halbuki mutant bir yapı olan ve esasında yenilikçi ve sivil olmayan AKP'yi alaşağı etmek için. Şimdilerde televizyon televizyon geziyor Cindoruk. Statükonun taleplerini, Ergenekon karşıtlığını her fırsatta dillendiriyor; daha doğrusu arkasındaki statükocu liderlerin sözcülüğünü

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

yapıyor. Belki de ortamı yeni bir statükocuya hazırlıyorlar. Ama bu sefer işleri zor. Belki çok sağlam bir yenilikçi-sivil blok yok karşılarında; ama AKP gibi çok karmaşık bir yapı var. Bu yapının çözülmesini ve kendilerinden yana dönüşmesini beklemek ya da daha önceleri olduğu gibi gayrı meşru ve anti-demokratik yollarla yaratmak zorundalar. Zira İnönü'den bu yana devlete iyice çöreklenen statüko artık rahat nefes alamıyor; kendisine yeni yaşam alanları açmak ve bekasını sağlamak zorunda. Bugüne kadar bu ülkede siyaset böyle şekillendi ve siyasi seyahat bu yerlere kadar geldi. Yolun bundan sonraki kısmında ne var; bilemiyoruz; ama bu mücadele daha çok sürecek gibi; bir yanda devlet yönetimini elinden bırakmamak için her yolu mubah bilen, devletçi-statükocu-askeri vesayetçi kesim; diğer yanda ise sivil-yenilikçi-demokrat kesim. Ha, bir de ne olduğu tam anlaşılamayan arada kalan; bir o tarafa bir bu tarafa gidip gelenler var. Bir yanda ikili bir tarz-ı siyaset var; diğer yanda ise tahterevallı siyaseti: Bir inen bir çıkan....

T.C. ve Burjuvazi (Faruk Saim Akhan)

Sol çevrelerin TC ile ilgili en önemli eleştirilerinden biri burjuvazinin olmayışı, güdük kalıdır. TC her konuda gösterdiği mahareti burjuvanın oluşturulmasında da göstermiş, yabancı uyruklu vatandaşları milli burjuvazi oluşturma adına ülkeden kaçırmış ya da bu vatandaşların mallarına hukuksuzca el koymuştur. Devlet eliyle, tecrübesiz milli küçük burjuvalara teslim edilen sermayenin büyük kısmı heba edilmiştir.

Dolayısıyla milli burjuvazi oluşturma planı akim kalmış; Osmanlı döneminde ülkedeki nakit akışını sağlayan tüccar sınıf bu yetisinden yoksun bırakılmıştır.

Millileştirmek adına ekonomi, uluslararası rekabete tamamen kapatılmış, devletçilik en katı haliyle uygulanmıştır. 27 yıl sonrasına kadar bu katı politikalar yüzünden toplum ürettiğinin karşılığını alamamış, bu aşamada burjuvanın “sömürü” işlevini devlet bizzat kendisi görmüştür.

Bürokratik oligarşi birimi: Memuriyet

Toplumu şekillendirmek için kullanılan argümanlardan biri olan “memuriyet”, tek parti döneminde yandaşlarına verilen bir rüşvet olarak kullanılmıştır. O dönemde devlet memurlarından imtiyazlı bir sınıf ortaya çıkmış, ortaya çıkan bu yeni sınıf devlet eliyle oluşturulduğundan ve toplum henüz burjuvanın ekonomik özgürlüğü için uygun yapıda olmadığı için sermaye birikimi yerine bir tip maaşlı neo-burjuva oluşmuştur.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bu yeni-burjuvanın mâli kabiliyetleri doğal aşamalar içinde oluşmadığı için kendisine karne ile sağlanan ayrıcalıklar dışında pek bir ekonomik üstünlük sağlayamamış, dolayısıyla sermaye birikimi olmadığından yatırım da yapamamıştır. Yatırımsız sermaye büyüyememiş, yeni-burjuva sınıfı giderek ortadirek'e evrilmiştir.

TC'nin ilk dönem icraatlerinde dikkate alınmayan toplumsal hassasiyetler ve dinamikler ilerki aşamalarda yine TC'nin planlarını sekteye uğratmıştır. Halk göz önünde bulundurulmaksızın hazırlanan toplumu şekillendirme projeleri akim kalmış, hatta çoğu zaman ters tepmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti örnekleri TC açısından pek de parlak tecrübeler olmamıştır.

TC'nin erkini temsil eden Halk Fırkası, her fırsatta halk tarafından reddedilmiştir. Bunun gibi ekonomiyle ilgili kararlar da toplumun ahvaline uygun olarak tasarlanmadığı için tabana yayılamamış, haliyle başarısız olmuştur.

Bunların yanı sıra uluslararası ekonomik düzenin kuralları "biz bize benzeriz" anlayışıyla göz ardı edilmiş, haliyle evrensel terminoloji kullanılmayan bir ekonomi yönetimi palazlanmıştır. Karmaşıklaşan yapı uluslararası düzenin yapılanma taleplerini dayatma olark görmüş, millilik adına reddebilmiştir. Fakat örgütlenen dünyaya dahil olmak kaçınılmaz olduğunda küreselleşmeden nasibini almak durumunda kalmıştır.

Evrensel terminoloji yerleşik olmadığı için kavram karışıklığı artmış, orta sınıf çocukları -genelde üniversite okumuş olurlar- yönetimde yalnız kalmışlardır. Bu da yönetimde çok geniş bir hanedanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. (Bknz: Beyaz Türkler)

Hanedan genişledikçe devletleşmiş, sonraki dönemlerde devletin bölünmez bütünlüğünü koruyan kurumları oluşturmuş, başlarına geçmiştir. Bürokratik elit diyebileceğimiz kitle her ne kadar marjinalleşse de günümüzde 8-9 milyon vatandaşın desteğini bulduğundan (ki bu, %20 gibi bir oy oranına tekabül eder) resmi ideolojinin vazgeçilmezliğini dayatabilmektedir.

Resmi ideoloji ve burjuva

Burjuva oppürtinisttir. İşine yarayan her kurumu, ideolojiyi kullanır ve sonra terk edebilir. Oysa bürokratik elit, tüm pragmatist ilişkilerini tek ideolojiye indirgemiş, bunu kullanma hakkını tekeline almıştır.⁽¹⁾ Daha önceki makalelerde belirttiğimiz üzere müesses nizamın kilit noktalarındaki resmi ideolojinin uygulayıcılığını yapan kamu görevlileri, bürokratik elite mensup olduklarından öncelik demokrasi değil resmi ideolojiye tanınmaktadır. Durum böyle olunca parlamenter rejimimiz resmi ideolojini sınırlarını zorladıkça askıya alınabilmektedir.

Burjuvanın duruşu resmi ideoloji karşısında oppürtinistken⁽²⁾ bürokratik elit kimseye eyvallahı yoktur. Devletin sahibi olduğundan haddi zatında gerektiğinde toplum aleyhinde kararlar verebilmektedir. Seçimler de sadece seçilmişlere yükümlülük getirdiğinden, genellikle babadan oğula geçen elit olma durumu, seçim sonuçlarını şekillendirme teşebbüsleri haricinde demokrasinin kurumlarıyla ilgili değildir.

Küresel barış talebi ve burjuvazi

Son dönemde demokrasinin yükselişinde, küresel sermayenin barış talebinin etkisi azımsanamaz. Sermaye önceleri savaşlarla beslenip büyürken, artık barış halindeki ülkelerin pazarlarını kullanarak

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

büyüyor. Üstelik savaş halinin tanıdığı kısıtlı pazar imkanlarının yanında refah seviyesi yükselen ülkelerin tüketime meyilinin sürekli artması, ister istemez sermayeyi demokratlaştırıyor.

Militaristleştirilen toplumların tüketimde giderek milli eğilimler sergilemesi küresel sermayenin demokrasi yandaşı olmasında etkilidir. Çünkü militarist bir toplum küreselleşmenin gereklerini yerine getiremiyor ve dahası küreel sermayenin toplum üzerindeki etkisini tırpanlıyor. Hal böyle olunca militarist bir toplum yerine barışçıl bir toplum oluşturma projeleri revaç buluyor.

Burada anlatmaya çalıştığımız “burjuva çıkarları için demorasi istiyor, o zaman burjuvanın çıkarlarının tersine biz de demokrasiyi reddedelim” değil. Fakat ortaya konması gereken bir şey var. Burjuva her ne kadar sermaye biriktirmek için halkı, işçi sınıfını sömürse de istihdam sağlayarak bir kısmını topluma iade eder. Sorumluluğudur bu. İstihdam sağlamayan bir burjuvanın devlet karşısında etkisi yoktur.

Doğrusu, TÜSiAD gibi kurumların güçlü olmasının asıl sebebi ellerindeki sermaye değil, istihdam ettikleri işçi sayısıdır.

Basit burjuva mantığıyla bakıldığında fayda sağlanan her şeyden taraf olunurken, bürokratik oligarşi hakim olduğu andan itibaren toplumun doğruları, hassasiyetleri değil, elitin öncelikleri⁽³⁾ ön plana çıkar. Bunlardan herhangi birindeki kayıp, basın yoluyla sanki toplumun kaybıymış gibi gösterilip “krizler” organize edilir.

Bürokratik elit sırtına devlete dayadığından ve toplum devletin kendisine muhtaç olduğunu fark edemediğinden -ki bürokrasi bunu hissettirmemek için her türlü manipilasyonu yapar- toplumu umursamaksızın devleti kullanabilmekte, gerektiğinde şahsi menfaatleri için toplumu krizlerle çok büyük sorunlarla mücadeleyle zorlayabilmektedir.

Burjuva sınıflarının genel manada resmi ideolojilere bakışı önce de dediğimiz üzere son dönem küresel sermaye tavrının tekrarından ibarettir. Demokrasinin revaç bulmasıyla Kemalizmin millici ekonomisi küresel sermayenin gözünden düşmüş, Kemalizm en önemli kalelerinden birini kaybetmiştir. Artık sermaye var olmak için Kemalist bürokrasiye muhtaç değildir. Küreselleşmeyle dengeler daha büyük çapta kurulmuş, her resmi ideoloji gibi Kemalizm de paranın mihenk noktası olduğu sisteme ayak uydurmuştur.⁽⁴⁾

Resmi ideolojinin kendine biat etmeleri karşılığında zengin ettiği kişiler bile gazetelerinde, küreselleşmenin tanıdığı imkanların yanında -bir kaç istisna olmak üzere- put statüsünü baltalayarak Kemalizmin tartışabilmesine çanak tutmuşlardır.

Tüm bunları söyledikten sonra belirtilmelidir ki sermaye birikimini emek sömürüsü üzerine kuran burjuva bile bürokrat elitin yanında oldukça demokrat kalır. Çünkü insanların emeklerinin sömürülebilmesi için çalışması, çalışması için de yaşayabilmesi gerekir. Bu yüzden burjuva insanların yaşama hakkına saygı duyar. Bürokratik elit ise imtiyazlarını kaybetmemek için binlerce insanın ölmesine seyirci kalabilir; dahası ölmelerini sağlayabilir. Devlet terörü bunun en gerçekçi örneğidir.

Sonuç olarak TC'nin ürettiği her şey gibi burjuvazisi de kendine özgüdür ve evrensel normlardan oldukça uzaktır. Müspet özelliklerinin hiç birini taşımayan hilkat garibesi bir sınıf olagelmıştır. Esat Bozkurt'un sözlerini duyanlar beni daha iyi anlayacaktır.⁽⁵⁾

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Emek sermaye çelişmesini bünyesine Hiçbir zaman kabul etmeyen TC, oluşturduğu imtiyazlı sınıfla burjuvazi eksiğini gidermeye çalışmıştır. Fakat oluşan sınıf üretmekten ziyade maaşlı ve biriktirici bir kitle olduğundan üretime katkı sağlamamış, zamanla rejime sadakatini göstererek varlığını devam ettirebilmiştir.

Bugün bürokratik elit dediğimiz, TC'nin ilk memurlarının çocuklarıdır. İmtiyazlı olarak doğduklarından, onları bu imtiyazlarından vazgeçirmek kolay olmayacaktır. Ama onlar da vazgeçmeden demokrasi mücadelemiz ilerleme kaydedemez. Zira her merhalede onarın onaylarını almak durumundayız.

Bunun için ilk tartışmamız gereken bürokratik dokunulmazlıklar ve atanmış-seçilmiş hiyerarşisi olmalıdır.

Dipnotlar:

⁽¹⁾ Bürokratik elite mensup olmayan herhangi biri ne kadar çıkıp Kemalizm için şunu yapıyorum dese de işe yaramaz. Ki yakın tarihte "Atatürk yaşasaydı bizim partiye oy verirdi" hezeyanlarına şahit olduk. Oysa pekala bürokratik elit mensupları çıkıp Kemalizm adına darbe planlayabilirler, yönetime el koyabilirler, seçilmiş meclisi basabilirler. Hatta çıkıp ülkenin seçilmiş başbakanını bile asabilirler. Bu, onların tekelinde bulundurdukları zulüm hakkıdır.

⁽²⁾ Bu yaklaşım etik olarak tartışmalıdır fakat göreceli olarak menfi bir pragmatizme tercih edilebilir. Örneğin demokrasiye işine yaradığı için sahip çıkan bir burjuvanın tavrı, her bireyi kendi ideolojisine göre tekripleştirmeye çalışan ve demokrasiyi ihmal edilebilir bir ayrıntı olarak gören elitin tavrına göre daha etiktir.

⁽³⁾ Sınıfsal menfaatler, yerleşmiş imtiyazlar ve bunların devamı için resmi ideolojinin bekası.

⁽⁴⁾ Özellikle İMKB'nin kurulmasıyla ülke sıcak para trafiğine açılmıştır. Olası bir darbe sonrası borsanın tavrının pek olumlu olmayacağı bilinmektedir. Bu noktada darbe planlayanlar ellerinde nakit para biriktirme yoluna gitmişler, fakat uluslararası dengeler yine de olası bir müdahaleye izin vermemiştir.

⁽⁵⁾ Hatırladığım kadarıyla, "Türkiye'nin sahibi Türklere dir. Sair ırklar Türklere hizmet için vardır", mealinde sözlerdi.

Samaroğlu (Cemile Bayraktar)

Gündem meselelerini zamanın anı içinde yorumlamak, çözücü değil, laf olsun için düşünülen yorumlardır. Sonuç olarak önümüzde duran durum mevcutlarını, nedenleri olmadan kavramamız yahut yorum düşmemiz çok sağlıklı değildir; mutlak nedenlere ihtiyacımız vardır. Bu nedenle olaylara tarihselci yaklaşmak, çözümler için gerekli bir metodolojik uygulamadır.

Türkiye'nin gündemini manen ve madden çikmaza sokan Kürt Meselesini ancak tarihselci bir anlatımla kavrayabiliriz.

Gündemi takip ederken, Kürt Meselesi içerisindeki iki önemli başlığa şahit oluyoruz; **anadil ve özerklik**.

Siyaset Meydanı programında bu duruma çözüm olamayacak ancak kendi durumunu çok iyi özetleyebilen bir yorumda, yorumcu alışık olduğumuz (malesef) öfke ve nefret dili yerine, kendini ifade eden Türk tarafından meseleye bakışını sunabilen bir yoruma şahit oldum. Özetle; **nereden çıktı tüm bunlar?** diyordu.

Burnumuzun dibinde yaşanan bir savaşı ve o savaşın 80 yıllık sürece yayılan dönemlerini bir Türkiye'yi Türk'ün bilme(me)si kadar tuhaf bir şey olabilir mi? Yorum sahibi gibi konudan bihaber insanların çok sayıda olduğuna sıkça şahit oluyoruz.

Bu gün, Kürtlerin bir sonuç olan PKK yahut BDP üzerinden “**iyi Kürt-Kötü Kürt**” olarak ayrılması, bölünmek isteyenler ile bir arada yaşamak isteyenler yahut özerklik konusunda ısrar edenlerce sorunsala dönüşmüş bir mesele karşısında unutulmuş çok daha önemli bir nokta var; Kürtleri ve Kürtlerin yaşadıklarını bilmeyen Türkler... Yukarıdaki yorum bunun bir ispatı.

Bu gün, Türk, Kürt ayırt etmeden belki binlerce insanımızın öldüğü bir savaşı, bir süreci bilmemek yahut bilmediği halde insani değil, ırki nedenlerle taraf olma durumu gibi bir realite karşısında Kürt olmanın ne demek olduğunu hiç düşündünüz mü?

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bu gün, annelerden anne olan Cumartesi Anneleri gözaltında kayıp evlatlarının bir mezar taşına muhtaçlar, yıllardır çok bilinen bir yerde eylem yapmaktalar ve hala birçok Türk bunlardan habersiz, o annelerin ölümlerinin yerlerinin bilinmemesine bir de kendilerinin bilinmemesini eklerseniz, ortaya çıkan durumun vahimliğini anlayabilir misiniz?

Siz, Kürtleri Gülten Kışanak'tan ibaret mi sanıyorsunuz? Ahmet Türk'ün benim şehrimde kırılan burnu sizin burnunuzun direğini sızlatmıyor mu?

Siz Kürtleri, Kardelen öğretmen gibi ' **size mi kaldı benim haklarımı savunmak** ' diye çıkan insanlardan ibaret mi sanıyorsunuz? Yavrusunun ciğerlerini eteğine toplayan Ceylan Önkol'un annesi de o Kürtlerden biri, bu sizi hiç düşündürmüyor mu?

Siz hiç bir akşam, Osman Baydemir'in ' **ne olur Allah rızası için bitsin bu savaş** ' dediğine şahit olmadınız mı? İçinizden bir zerre, Osman Baydemir'in samimiyetine inanmadı mı, sesini duymadı mı?

Tüm bunlar mevcutken, bu insanlar topraklarında yaşarken, topraklarına, mallarına ve hatta canlarına el konulduğu, üstelik bunu devletin meşru kuvvetlerinin eliyle yapıldığı realitesi karşısında, asıl bu duymazlık, görmezlik, bencillik **nereden çıktı?**

Türkiye Türklerin olduğu kadar Kürtlerindir de. Ancak bir farkla; Türkler dillerine, topraklarına ismen ve hükmen sahipken, Kürtler dillerinde ve topraklarında hak iddia edemediler. Bir farkla; Türkler, ' **nereden çıktı bunlar?** ' diye sorarken, tarihten ve gerçeklerden bihaber yaşarken, Kürtler canları boğazlarında bu süreci yaşayarak öğrendiler. Bir farkla; Kürtlerin dilleri yasaklanırken, Türkler her sabah, kendi dillerinde ' **Ne mutlu Türk'üm diyene** ' dedi, bununla kalmadı, dedirtti.

Bunların nereden çıktığı sorusu sonuçtur, neresi ve nedeni araştırma gerekir, internet çağında 15 dakika içerisinde tüm bu acıları yaşayan en az 10 tane Kürt ile iletişime geçip, nereden çıktığını öğrenebilirsiniz. Bu kadar basit, eğer vicdansız yahut ırkçı değilseniz nedenini, neresini öğrenir, tek endişe halinizin kendinize ait olmadığını anlarsınız. Bu da bu kadar basit.

Yoksa size dedeleriniz, ezanın zorla Türkçe okutulduğu, Kuranlarını korkudan toprağın altına gömdüklerini gözyaşlarıyla anlatmadı mı? Benim babaannem anlattı ancak aynı süreci yaşayan anneannem anlatmadı, bilmediğinden değil, işine gelmediğinden. Anladınız, değil mi?

İnsanların dillerini yasaklayamazsınız, 80 yıl yasakladıysanız, 80 yıllık yasakçılığın sona ermesinde rol oynamak zorundasınız. O Kürtçe konuşuyor, bu konuşmuyor yorumları aylıklıdır, gereksizdir ve iş görmezdir. Bu minvalde, iki dil gerekiyorsa iki dil; üç dil gerekiyorsa üç dil, hak ettiği serbestliğe ve tanınırlığa sahip olmak zorundadır.

Hiçbir dil, ırkçılığın, endişeli tiplerin şamaroğlanı değildir, olmamalıdır! Edi Bes e!

İki dil ve özerklik durumu gündeme geldiğinde, Ak Parti içinden isimler neredeyse tehtide varan ' **sonuçlarına katlanırlar** ' cümlesi kurmaktan çekinmediler ancak unuttukları bir şey vardı. Kürtler Allah'ın hikmeti olarak dünyaya Kürt gelmişlerdi ve nedeni olmadıkları bir sürecin, sonuçlarına zaten katlanıyorlardı. Tecavüzdən, işkenceden, ölüme kadar bir hiç uğruna bedel ödeyen Kürtlerin daha ödeyecek neyi kalmıştı ki?

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Burada mesele düğüm düğüm, tam durum bu iken YeniŞafak ' **Tahammül Sınırlarını Zorluyorlar** ' başlığı attı. Okurken acıyla gülümsedim; **ya Kürtlerin tahammül sınırları, orası zorlanmakla kalmadı, tarumar edildi.**

Olaylar bununla bitmedi, başlık dolayısı ile YeniŞafak hemen eleştirildi üstelik İslamcı kimlikleri üzerinden. Nihal Bengisu Karaca, bu duruma güzel cevap veren tespitlerde bulunduğu ' **Kürtçülüğün Hesabını İslamcıdan Sormak** ' başlıklı yazısında bu duruma haklı itiraz etti.

Bu itiraza küllühüm katılıyorum. Zira toplumun laikleştirildiği süreçten bu yana, eğitim ve sosyal hayatta dini kırılmalara, bu dini kırılmalara süreklilik katmak için türlü darbe planları yapanlara ve onların avukatlarına bakınca, mevcut Kürt Meselesini bu çıkmaza getirenlerin; totaliter laik, ırkçı, Ulusalçı, Kemalist yani din ile laik bir anlayıştan öteye geçememiş zihinler olduğunu görüyoruz. Bu meselede İslamcı kesim, zulmü sağlamak değil sadece zulme susmak nedeniyle pay sahibidir ve bu meselenin kesinlikle nedeni değildir ve hatta bahsi geçen sorun yaratıcılar tarafından kısmen hedef alınmıştır. **Bu nedenle, sosyal medyada sık sık rastladığım bu tutuma bakıp; bu ülke de Müslüman dindar yahut İslamcı kesimin, kimsenin şamaroğlanı olmadığını şiddetle hatırlatırım.**

Ancak burada önemli birkaç husus daha var... Bahsi geçen yazı, İslamcı kesimin şiddete başvurmadığını örnekliyor. Bunun nedeni olarak İslamcı kesimi olumlulayamayız zira Kürtlerin sistematik olarak yaşadığı asimile etme, öldürülme, işkence çektirilme, gözaltında kayıp gibi acılarının hiçbirisini kendimi de neredeyse içinde gördüğüm İslamcı kesim yaşamadı. İddia ediyorum ki, aynı zulmü yaşayanlar İslamcılar olsaydı, Kürtlerin reflekslerine benzer tepkiler verirlerdi.

Bir başka açıdan bakınca, İslamcılar da, resmi ideolojinin hedeflerinden, Kürtler kadar yok edilmeye çalışıldıktan sonra yukarıda bahsettiğim nedenlerden dolayı, şiddete başvurmadığı için, demokratik yöntem izledikleri için, bu gün açıkara hükümet oldukları yorumları düşülüyor. Bir nevi bu tutum ile kazandıkları söyleniyor. Sahi nedir kazanç?

Kimse alınmasın, başörtülü kadınlar üzerinden lanetlenen jeep kültüründe, işadami rolündeki Müslüman dindarların, yıllık vergisi yıllık asgari ücretin üzerinde araçlara, cehennem çukuru gibi eğreti, israfın kol gezdiği otellerde tatillere, mini etekli, abartı makyajlı, maddi yahut sosyal ihtiyacı olmadığı halde sırf statü endişesinden başını açıp çalışan kadınlara bakınca; **sahi kazanmak bu mudur?**

Kürt Meselesi burnumuzun dibinde iken, birkaç marjinalin kışkırtması sonucu, çözüm yerine ' **sonuçlarına katlanırsın** ' demek, hükümet olmuş olmak mıdır kazanmak? Öyleyse, vallahi ben kazancın ne olduğunu bilmiyorum!

Siz zengin, otokrat ve hüküm sahibi olmanın sarhoşluğunda kazandık diyorsanız, bence o müsabakada bir hile vardır!

Konuyla direkt alakalı değil ancak yeri gelmişken; sürekli dış borçları, faizlerini ülkece ödediğimizi ballandıra ballandıra anlatan, kazanmış(!) Müslüman dindarlara bakıp, onların bu faizleri icat etmediğini bilsem dahi, faizin ateşten bir haram olduğunu adı gibi bilen bir Müslüman olarak, sevinmemizi bekleyen akıllara şaşıyor, faiz denen bu illetin, kanımıza kadar karıştığını görünce, düzeni değiştiremeyeceğimi bilsem de, euzu besmele çekip, tüm gücümle, bu düzene buğz ediyorum!

Yakın zaman münevveri: Cemil Meriç (Faruk Saim Akhan)

Yüz yıldır fikre susamış bu topraklar. Fikrin nehirleri kurutulmuş, nerede bir pınar fıskırsa bir müstebit dikilmiş başına. İstibdadın en zulümatlı dönemlerinde bu topraklarda parlamış fikir işçileri.

Münevver olmak, 'aydın' mefhumuyla kısırlaştırıldığından beri sesi soluğu kesilmiş mütefekkirlerin. Yeni mütefekkirler yetişmediği ayrı, bir de önceki mütefekkirlerin seslerini kesmiş, fikirlerini yok saymış aydın takımı.

"Yakın tarihimizde insana kıran geldi"⁽¹⁾ diye boşuna mı dedi Cemil Meriç?

Yeni çağın aydın profilinden bahsederken şöyle diyor yakın zaman münevveri:

"Bunlar sahte aydınlardır. Pısırık insanlardır. Hayatlarında hiçbir şeye inanmamışlardır. Sahtekardırlar..."⁽²⁾

Bu sözleri söyleyen kişi yakın tarihimizin belki de tek sosyoloğu olmasa göz ardı edilebilirdi. Fakat söyleyen Cemil Meriç olduğunda bir daha düşünmek gerekiyor.

Sahte aydın, pısırıklık, inanmamışlık... Yakın tarihimizle ne kadar da uyumlu tanımlamalar.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Düşünme yetisi hadım edilmiş bir toplum olmaya nerede başladık?

Hangi noktada bizim yerimize düşünmeye, karar vermeye başladı?

Bir düşünmeli insan ne zaman böyle bir şey için vekalet verebilir?

Çaresizlik olmalı bir kere... Sonra belirsizlik. Osmanlının son dönemi ve Kurtuluş Savaşı öncesi geliyor aklıma hemen. İmparatorluğun son demleri... Anadolu'da bir çaba. İnsanlar gavur hakimiyeti olmasın diye ilk bağırana sarılmış, peşinden gidiyor. O belirsizlik ve olağanüstüm koşullarda birileri halk için karar vermeye başlıyor.

Sonraları bu halk için karar verme işi "halk için halka rağmen" e dönüşüyor. Olağanüstü koşullar değişiyor, yönetimin olağanlaşması 27 yıl alıyor.

İstibdadın hüküm sürdüğü 27 yıl halkı iyice cahilleştiriyor. Dahası düşünemez ediyor. Yeni rejim halkı çağdaşlaştıracığını iddia ediyor ama o çağın çağdaşlığı, bu toprak insanına pek münasip değil. Her yerde istibdat, her yerde dikta. Oysa Osmanlı yönetiminde halk, en azından Halifenin varlığıyla avunuyordu. Şimdi ise halkın yerine düşünenler halifenin sahip olduğu güvenilirlikten ne kadar da uzak...

Okuma yazma bilmeyen halk, alfabe değişikliğiyle iyice cahil oluyor. Üstelik öyle kalması sağlanıyor, yeni nesil Köy Enstitüleri tezgahından geçiriliyor ve nesiller arasındaki bağ, dolayısıyla gençlikle geçmişi arasındaki bağ kopuyor.

Bundan sonraki onar yıllık periyotlarda gençlik hızla politize-apolitize salınımına giriyor. Bir nesil heba ediliyor.

İşte o nesil içinden Hatay'ın sıcağında bir Hüseyin Cemil çıkıyor. Fransa'da bulunuyor.

Hayatının her aşamasında okuyor, okuyor...

Okumaktan görme yetisini kaybediyor. Amâ olduktan sonra da durmuyor, bu sefer sevdikleri seslendiriyor kitaplarını.

Bu haliyle bile topluma bir şeyler söylüyor.

Her şeyi yapan ama okumayan bir toplumda okuyarak, yazarak ve çok az konuşarak derdini anlatıyor. Yok edilen bir neslin içinde münevver olmanın yükünü hissediyor...

"Muhteşem bir maziye muhteşem bir istikbale bağlayan bir köprü olmak isterdim: Kelimeden sevgiden bir köprü..."⁽³⁾ Derken yaşadığı neslin düşünme eksiğini telafi mi etmek istiyor bilmiyoruz. Ama anlattığı çok net bir şey var. Kopukluk. Nesiller kopuk. Devlet eliyle inkılap niyetiyle köklerinden koparılan nesilleri buluşturma emeli...

"Cemil Meriç, dünyadan elini eteğini çekmiş bir dervişin camiye bağlılığı gibi kütüphanesine bağlıdır. Çünkü o da - bozuk olduğunu düşündüğü- dünyadan elini eteğini çekmiş, öte bir dünyaya varışın rehberliğini kitaplarda aramıştır."⁽⁴⁾

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Bu arayış sırasında İbn-i Haldun'dan Balzac'a Ali Şeriatî'den Weber'e geniş bir yelpazede okumalar yapmıştır.

Özellikle görme duyusunu kaybettikten sonra Risale-i Nurlar'ı okumaya başlamış, ölene dek okumaya devam etmiştir.

Risaleler ve Said Nursi hakkında söyledikleri manidârdır.

"Bu büyük fütihat büyük bir imparatorluğun son sözleridir. Bu hareket Osmanlının bir nevi vasiyetidir. Bediüzzaman Hazretleri Osmanlının son temsilcisidir. Risale-i Nurlar Üstadın insanlığa hitabesidir."⁽⁵⁾

Bir hatırasında öğrencileri şöyle bahsediyor Risale okularından.

Risaleler okurken yerinde duramıyor, sürekli ayağa kalkıp oturuyordu. Okuma bittikten sonra sorduk 'neden ayağa kalkıp durdunuz, okurken?' diye. Şöyle cevapladı:

"Eğer benim gördüklerimi görseydiniz siz de yerinizde duramazdınız."

Okumayı hayatının birincil fiili olarak benimsemiş bir münevverdir Cemil Meriç. Okuma yelpazesi o denli geniş ki Batı'nın ciddi eleştirisini yapabilecek ender doğululardan olma imtiyazına sahip. Doğu'ya da bir o kadar hakim. Hind kültürü de tabii..

Cemil Meriç profili bu toplumun son yüz yılında pek alışık olduğu bir profil değil. Sonuna kadar okuyan, tahkik eden, sorgulayan. Hani ehl-i tahkik denecek türden bir insan.

Önceki yüzyılda Namık Kemaller, Mehmed Akifler, Said Nursiler var. Ama cumhuriye Türkiyesinin hadım ettiği kültürde, çorak bıraktığı, çölleştirdiği topraklarda tüm olumsuz şartlara rağmen filizlenen bir tohum O. Batı ve doğunun tüm birikimini özümseyen, tek bilgi kaynağı olarak okumalarını kabuleden bir el-i tahkik münevver. İnanmış, inandıklarını anlatmaktan yorulmayan bir entelektüel.

Entelektüel amel edendir, derken çağımız aydınının en büyük eksiğini yüzüne vuruyor. Çalışmıyorlar diyor. Öğrencilerine mütecessis olmalarını salık veriyor. Merak, hakikate ulaşılan yolda şevk menbaı onda. Araştırıyor, araştırıyor... Öyleki sözlük yazmaya dahi başlıyor. İslam Ansiklopedisi için yazdığı başlıklar Işık Doğudan Gelir adıyla yayınlanıyor.

Bir okyanus Cemil Meriç. Haliyle gelgitlere uğruyor. Zaman zaman dönüşümler yaşıyor. Bir dönem sosyalist oluyor. Sonra Türkçü daha sonraları sağa yakınlaşıyor. Tam bir düşünce seyyahı. Ama öylesine bir seyyahlık değil onunki. Her ideolojinin derinlerine iniyor. Sorguluyor. En derinlerden eleştiriler sunuyor. Komünizm'den bahsederken *"Bir ütopya, hiç bir zaman iktidara gelmedi"*⁽⁶⁾ diyebiliyor. Sağdan bahsederken serzenişli haklı. *"Boşuna bağıriyorum, sağ okumuyor."*

Son dönemlerinde kendisine yöneltilen, kitaplarını sağcı yayınevlerine bastırıldığı eleştirilerine cevabı oldukça acıklı. *"Solcular basmıyor."*

Oysa o, yakın tarihimizin, Cumhuriyetin kurduğu toprakların tek münevveri. Kutuplaşmanın dışında kalmak ona hiç bir zaman fayda vermiyor. O dönem itibar, bir kutuba sığınmak demek...

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

O her ideolojiye aynı mesafede. Tam bir mütefekkir. Bir fikir işçisi. Bu yüzden saygıyla yâd edilmeyi hak ediyor.

Dipnotlar

1.
 1. Bulutları Delen Kartal, Mustafa Armağan, Ufuk Kitap
 2. Age.
 3. Babam Cemil Meriç, Ümit Meriç, İletişim Yayınları
 4. Mütecessis ve muzdarip, Rıdvan Temizer, Sus Dergi sayı 2
 5. Bulutları Delen Kartal, Mustafa Armağan, Ufuk Kitap
 6. Cemil Meriç'le Nur Sohbetleri, Necmeddin Şahiner, Işık Yayınları

Sivil Toplum (Alperen Gürbüz)

Sivil toplum, örgütlü toplum demektir. Daha açık ifadeyle; toplumun bütün kesimlerinin, çeşitli branşlarda bir araya gelerek, organize bir şekilde teşkilatlanması demektir. Bir toplumun bütün unsurlarını tanımak için sivil toplulukları incelemek yeterlidir. Farklı kültür ve etnik unsurlar, dernekler, vakıflar, meslek kuruluşları, cemaatler, partiler toplum yapısının gerçeğini gösteren unsurlardır.

Hitler, Mussolini, Lenin, Stalin gibi totaliter şefler, sivil toplum düşmanı olmuşlardır. Bunun yanında sivil inisiyatif öncüsü olmuş Nelson Mandela, Mahatma Ghandi ve Malcolm X gibi örnekler de bulunmaktadır. Din liderleri ve büyükleri de sivil inisiyatifin temsilcisi olmuşlardır. Resulullah (S.A.V.) sadece ilahi vahyi tebliğ etmekle kalmamış aynı zamanda kitlelerle beraber hareket etmiş, Ashâbı ile doğrudan doğruya ünsiyet kurarak istişareye önem vermiş olan en büyük toplum rehberidir. Bireyciliğin ve demokrasinin çok geliştiği 21. yüzyılda, en büyük güç sivil topluluklardır. Bunun yanında halen dünyanın totaliter şefleri ve dayatmanın doruğuna ulaşan zihniyetler başka ad ve şekiller altında kolları sıvamış halde beklemektedir. Bunu rağmen artık tepeden yönlendirmeler eskisi kadar etkili olamıyor, hızını kaybetmiş görünüyor, üniversitelerde, toplumun tüm katmanlarında, aydınlar arasında, ve siyasi partilerin bir bölümünde “sivil toplum”, “sivil katılım”, “sivil inisiyatif” gibi kavramların tartışılır olması bu hareketin giderek daha da güçlendiğini gösteriyor.

Eski kuşak, tek partili “milli şef” döneminin zihniyetini sürdürmek konusunda dünyaya rağmen hevesini yitirmemiş olsa da, yeni kuşakta çoğulculuğu simgeleyen sivil toplum modelleri çerçevesinde hareketme konusunda ilgiyi ve heyecanı görmemek mümkün değil. Dünyayı ekonomik bunalımın eşliğine getiren, 40 milyon insanın işsiz kalmasına sebep olan 1929 bunalımı adıyla anılan ekonomik

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

kasırga, Amerika'da farklı bir tip "toplumculuğun" gelişmesi, İngiltere'de işçi hareketinin örgütlenmesi, Fransa'da Leon Blum'un sol cephe (Halk cephesi)'ni oluşturması, Almanya'da ise en şiddetli ve en radikal olan Nazi hareketinin meydana gelmesiyle sonuçlanmıştır.

Gerçekten de 1929 yılı dünyada ciddi manada ekonomik çalkantıların yaşandığı önemli bir tarihtir. Keynes modeli ise bu bunalımı ve ekonomik dalgalanmaların meydana getirdiği ekonomik krizi bir nebze olsun dindirmeyi başarabilmiştir. Fakat Keynes modeli, işlerliğini yitirmeye başlayınca ve miadını doldurunca, farklı bunalımlar ortaya çıkmaya başladı.

Çarlığın yanlış uygulamaları ve kitleleri canından bezdirmesi Lenin için bir fırsattı. Toplumun nabzını büyük bir maharetle istismar etmesini becerebilecek zeka kıvraklığına sahip olan Lenin, böylece Bolşevizmi gerçekleştirebilmiştir. Nitekim Versay zincirinin gurur kırıcı şartları da Adolf Hitlerin önünü açmış ve Almanya'da Nazizm'i zafere taşımıştır. Bu gerçeklerden hareketle şu teşhise varabiliriz: Dünün yetkilerini elinde tutan otoriterler, ortamı istismar eden güçlerin hakim olmasına yardımcı olarak "yeni otoriterler" türemesine zemin hazırlayabilmektedir. Zamanın otoriteleri, bunalımları çözmede en etkili yöntemin, toplumun istek ve taleplerine olumlu cevap vermek olduğunu görememişlerdir. Toplumla diyaloga girmeyi, kitleleri yönlendirmeyi başaramamışlardır ve bedelini ağır bir şekilde ödemek durumunda kalmışlardır. İlelebet kalacaklarını düşündükleri makamlarından olmuşlar, veya perişan bir vaziyette tahtlarını başkalarına bırakmak zorunda bırakılmışlardır. Saltanatlarını terkederken de, geriye bir sürü göz yaşı, kan, kin ve nefret tohumları ekmeyi de ihmal etmemişlerdir..

İşte Bolşevizmin de, Nazizmin de kitleleri kandırarak taraftar toplaması bu noktalarda düğümlüdür. Aristo'nun "Tabiat boşluğu sevmez" sözü ne kadar da doğru. Topluma, koyun muamelesi yapanların, eninde sonunda koltuklarını terketmesi tabiidir. Sivil toplum gerçeği gözardı edilince ister istemez çok daha ağır baskıcı rejimlerin işbaşına gelmesi kaçınılmazdır. Nitekim de hep öyle olmuştur. Lenin iyi bir teorisyen değildi, ama iyi bir stratejiciydi. Mevcut şartları, lehine çevirecek kadar usta bir deha idi. Akıl dolusu, sinsi ve kıvrak manevralarla kitleleri ayağa kaldırmış, nihayetinde bolşevik ihtilalini yapabilmiştir. İhtilal öncesi kitlelere verilen vaatler, iş başına gelince unutulmuş, yerine komünist partinin programları uygulamaya konmuştur. Lenin'den sonra Stalin gelmiş, o da Çar'lara rahmet okutacak şekilde kan dökmüş, topluma adeta koyun muamelesi yapmıştır. Totaliter uygulamaların koyu olduğu ortamların, bireysel girişimin önünde en büyük engel olması dolayısıyla sivil toplum olgusunun çok kere nüksetmesine imkan verilmez. Sivil toplum şuurunun yerleştiği toplumlarda ise fertler çok daha girişimci olabilmekte, şahsiyetler daha hızlı gelişebilmektedir.

Sivil toplum şuurundan yoksun fertler totaliter ortamlarda, tek tek beyin yıkamaya müsait halde olurlar, idarecilerin "okul yapacağız", "il yapacağız", "şunu yapacağız, bunu edeceğiz" gibi vaatlerine kolayca kanabilirler de. Çünkü bireysellikten çok toplumcudur ve sürü psikolojisiyle hareket etmektedir. Ülkemizde, henüz sivil toplum örgütlerinin kolayca örgütlenmesini sağlayacak kanuni düzenlemeler tam manasıyla uygulamaya geçemediği için, sivil inisiyatifini ortaya koyacak fertler de bir türlü ortaya çıkamıyor. Mevcut durum "bireysiz toplum" doğurmaktadır. Beyin yıkama makinası, işlerliğini hala devam ettiriyor. Gurup şuru, katılımcılık şuru yönünden gelişmelere şahit olsak da, henüz istenilen seviyeye gelinemediği açıktır. Fertler, grup olarak tavırlarını ortaya koyarak, netice aldıklarını gördükçe, sivil toplum anlayışı daha da büyüme eğilimi gösterecektir elbette. Zamanla kitleler, içinde bulunduğu olumsuz şartları örgütlü bir şekilde lehine çevirecek "sivil inisiyatif"i ortaya koyma cesaretini kazanacağına olan inancımız tamdır. Çünkü Türkiye eski Türkiye olmadığı gibi, tek partili dönemin Milli şef uygulamalarının baskıcı ve dayatmacı şartlarından bugüne gelene dek toplumumuz sivil tavır almak yolunda bir hayli mesafe kat ettiği bir gerçektir.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Malum olduğu üzere Türk halkı ilk tepkisini 1950 seçimlerinde DP'yi işbaşına getirmekle ortaya koymuştur. 1950 öncesi, tek parti uygulamaları, toplumu canından bezdirmiş olacak ki, çok partili hayata geçer geçmez, büyük bir oy potansiyeli ile Milli şef uygulamalarına son verilmiştir. Çok partili hayata geçiş "sivil toplum" olma yolunda ilk kıvılcımdır aynı zamanda. O yıllarda kitleler, içinde buldukları şartlardan hızla kaçış eğilimi göstererek, teşkilatlanmaya doğru gidecek ilk adımı 1950 yılında atmıştır. Demek ki; ne kadar baskıcı ve dayatmacı bir yol izlenirse izlensin, sonunda kazanan "sivil toplum" olmaktadır, olacaktır. "Sivil toplum" olgusu tarihi geleneğimizle de örtüşen bir değerdir. Tarihimiz kendi haşmetini "reaya"nın (halkın) saadetinde arayan bir Osmanlı örneğine sahiptir çünkü. Osmanlı, kendi çağında sivil toplum şuurunun öncüsü olmuştur. Daha ilk kuruluşunda Osman Gazi'nin etrafında ahiler, gaziler, alperenlerin oluşturduğu bir dizi toplum örgütleri vardı. Söğüt'te atılan ilk hamur ve maya bu duygu seli etrafında gelişti. Osmanlı bu oluşumlarla beraber hareket ederek, üç kıtada hükmeden cihanşümul bir devlet haline gelebilmiştir. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman; "Reaya (halk), gerçek efendidir" diyerek sivil toplum gerçeğini ortaya koymuştur. Osmanlı'da bir diğer örgütlenme örneği de devlet loncalarıdır, ki bu loncalar sayesinde tüccarların tekelci davranışlarına karşı önlem alınabilmiştir.

Loncalarda ayrıca toplumun bütün kesimlerini kapsayacak iş bölümü de bulunmaktaydı. Genelde halk üretim ve vergi faaliyeti ile ağırlığını ortaya koyuyordu. Ulema ise, din, yargı ve eğitim ile ilgili alanda yer alıyordu. Naima'nın teşhislerinden de anlaşılacağı üzere Devlet-i Âliyye'de örgüt ağında yer alan unsurlar şunlardı: 1. Ulema. 2. Asker. 3. Tüccar. 4. Reaya (Halk). Bu dört unsurun uyumlu olması demek devletin güçlü olması demektir. Bu uyum yükseliş dönemi sonuna kadar sürmüştür.

Tarihi gerçeklerden hareketle sivil toplum yapısının, birey-toplum-devlet dengesini yansıttığını ifade edebiliriz. Organizasyon, örgütlenme ve halk-devlet uyumluluğu, sivil toplum için vazgeçilmez olgulardır. Sivil toplum birimleri, milletin tam kendisi olmasa da, onu yansıtan bir parçasıdır. Tarım sürecinden sanayi sürecine, oradan da bilgi toplumuna yol almakta olan Türkiye, gerek ekonomik yapıda gerekse sosyal alanda müthiş bir değişim sürecine girmiştir. Çünkü sanayileşme ve bilgi çağı hem ekonomik, hem de sosyal vetireyi değiştirmektedir. Dünyadaki bu gelişmelerin ışığında Türkiye, ister istemez kendi toprağında ilk defa derinden sivil toplumun güçlü sesine ve kuvvetine şahit olmaktadır. Sendikal haklar, asgari ücret, sosyal güvenlik, kâra ve yönetime katılma gibi konular, tarım toplumunun meselesi değildir, artık bilgi çağı yolunda olan "sivil toplum"un konusudur. Bu durum politik ve ideolojik hayata da yansıyor, siyasi değer olarak geçmektedir. Böylece sivil toplumla birlikte ücretliler meselesi siyasi partilerin gündeminde yer alabiliyor. Sosyal adalet uygulamalarının bir an evvel pratiğe geçirilmesi, sivil toplum örgütlerinin bir numaralı talebidir. Eğitim-Sen, Kamu-Sen, Sağlık-Sen, Hak-iş, Türk-iş gibi sivil toplum kuruluşları bu maksatla kurulmuş örgütlerdir. Sendikal örgütler ve daha başka sivil toplum örgütleri her geçen gün gündemde yerlerini almaktadırlar. Sivil toplum için Sosyal adalet, önemli bir realitedir. Çünkü, kentleşme, sanayileşme ve bilgi çağının gerçekleri kendiliğinden bu meseleyi doğurmaktadır.

Bu demektir ki sivil toplumcu bir şuur ile ancak sosyal adaletsizlikler önlenebilir. Yapılacak en mühim faaliyetlerden biri de, kitlelerin ekonomik katılımının yanısıra, girişimciliğin önündeki bütün barikatların kaldırılarak toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilmektir. Toplumun iç dinamiklerindeki gerginlikler bu tür uygulamalarla giderilebilir, başka yolu da yok zaten. İnsanlar tavandan yönlendirmelerden ziyade tabandan gelecek değişikliklere itibar etmektedirler. Senelerdir demoklesin kılıcı üzerlerinde sallandırılarak bezgin hale gelen kitleler, yeni yollar arayışında ümit tazelemekteler, kendilerine ışık aramaktalar adeta. Hedef belli, o halde İstikamet "sivil toplum" demeli, kurtuluşumuz sivilleşmekte gözükmüyor diyebiliriz. Üstten dayatmalar, yönlendirmeler artık çok gerilerde kaldı. Her geçen gün gözü açılan insanımız, milli gelirin paylaşılması, sosyal adalet gibi konuları tartışabiliyor ve gerektiğinde idare edenlere, karşı demokratik tepkilerini ortaya koyabiliyorlar. Bütün bu olumlu

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

gelişmeler üstelik “tabandan” geliyor, tavandan değil.. Türk insanı aslında en güzel günlere layık, üzerindeki kabuğu yırttığında daha da parlak çağların kapısını açacak duruma gelecektir elbet.

Aydınlık Türkiyenin doğmasına ümitvarız vesselam..

Batılılaşma Sınavı (M. İkbâl TUNA)

19 yy. boyunca Avrupa'da yükselmekte olan değerlerin başında demokrasi, katılım, birey endeksli yönetim ve liberal devlet modeli gelmekteydi. Kilisenin baskısı ve derebeylerin zorbalıklarından bunalan Avrupalı, yapılacak olan reformlarla siyasal, ekonomik ve dinsel yönden birçok özgürlüğe de sahip oluyordu. Bu dönemde Avrupa'da yaşanan değişiklikler, Osmanlı'yı da etkilemişti. Nitekim padişahın keyfi uygulamaları ve otoritesini sınırlandırmak için yapılan ıslahatlar ve merkezîyetçiliği yıkmak için Prens Sabahattin gibi aydınların öne sürdüğü görüşler bu meyanda yeni alternatif arayışlarının belirtisiydi. 19 yy.ın bu tozpembe havasından, 20yy. geçtiğimizde ise Avrupa'daki özgürlük ve demokrasi mücadelesinin yerini, cebri uygulamalar yapan ve vatandaşın sırtında bir kambur gibi yükselen despot yöneticiler ve tiran devletler almıştır. 1917 ve 1946 yılları arasındaki dönemde Nazi Almanya'sı, Sosyalist Rusya, Faşist İtalya ve hatta Militarist Japonya bile dünyanın üzerine bir karabasan gibi çökmüşlerdi. 1917-53 yılları arasındaki komünizm furyası yüzünden 42 milyon kişinin katledildiği belirtilmiştir. Aynı dönemde 1922-43 arası İtalya'da iktidar olan Mussolini ve Versay zincirinden kurtulan Almanya'nın da yaptığı zulüm ve katliamlar da Sovyet Rusya'yı aratmayacak niteliktedir.

19 yy. demokrat Avrupa'sından etkilenip, modernleşme hareketlerine giren Osmanlı teoride aldığı kararları uygulamaya geçiremediği için modernleşme hareketleri Fransız etkisinde ve jakobenizm tesirinde gelişmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşuna geldiğimizde ise Türkiye'de günümüze kadar yansiyacak olan otoriter ve elitist devlet modelinin temelleri atılmıştır. 1923 yılında kurulan

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Cumhuriyet'in günümüzdeki etkisinin otoriter, dayatmacı, statükocu ve elitist olmasının sebebi ise batılılaşma sevdamızda gizlidir. Avrupa'nın demokrasi bayramını kutladığı yıllarda bu sistemi **özümseyemeyen** Türk Devleti(Osmanlı), Avrupalılaşma sevdasından vazgeçemediği için 1923 Cumhuriyet'inin temelleri de 1917-47 yılları Avrupa'sına göre atılmıştır. Günümüzde mevcut olan tepeden inme, merkeziyetçi ve seküler devlet modeli 20 yy. Avrupa'sının karakterini oluşturmaktadır. Fakat Avrupa'dan alınan vurdumduymaz, tekeli ve toplumu kamplara bölen anlayışla birleşen bizdeki laik devlet modeli, günümüz dünyasında Türkiye dışında üçüncü dünya devletleri tarafından bile itibarını yitirmeye başlamıştır.

Bugün Avrupa'nın bazı ülkelerinde(Hollanda, İspanya vb.) eşcinsellerin evlenme konusundaki hakları bile aranmakta iken ki - kendi inanç ve kültürlerine ters olmasına rağmen- ülkemizde çoğunluğu inancı ve kültürü gereği örtünen başörtülü vatandaşlarımıza, diğer ülkelerdeki eşcinsellere verilen değer kadar itibar gösterilmemesi bir utanç vesilesidir.

Zamanında Avrupa'dan etkilenip, bugün topluma tepeden bakan ve halka yük olan %20'lik reformcu elitist kesim acaba şu anda Avrupa'daki vatandaşlara karşı verilen hak ve özgürlüklere neden sırtını dönmüş durumda? Toplumdan inisiyatif almadan, toplumu kamplara bölen seçkinlerimiz, başını örttüğü için hiç iş bulamayan, istediği işte çalışamayan veya çalıştığı iş yerinde kötü muamele gören ve medyada yer alan yıkıcı haberlerden dolayı psikolojisi bozulup, ilaç tedavisi gören, devlete karşı güveni sarsılan ve ikinci sınıf muamele gören vatandaşlarımıza ne zaman kulak verecekler? Önceleri köylerinde ve taşrada bulunan örtülü vatandaşlarımız, bürokratlar ve seçkinlerimiz için bir tehlike oluşturmuyordu. Zaten merkezde bile Nilüfer Göle'nin tabiriyle "tatlı aneanne" imajları başörtüsü ile bütünleşiyordu. Fakat bu örtülü zümre zamanla merkeze taşınmaya başlayınca, halkla eğitim ve siyasi planda entegre olmaya başlayınca, koltuklarının sallandığını hisseden bir takım kişiler Türkiye'nin **örtülü** gerçeğini görmezlikten geldiler ve başörtüsü veya onların diliyle türbanı siyasi arena içine hapsetmeye başladılar. Hâlbuki başörtüsü siyasi gerçekten çok, sosyal bir gerçektir. Toplumun inancının ve kültürünün bir gereğidir.

Yıllardır pergelini Avrupa'ya koyup dünyayı çizmeye çalışan elit mühendislerimiz acaba şimdi neden Türkiye'yi kendi içine hapsedip, dünyadaki temel hak ve özgürlüklere gözlerini kapatıyorlar? Eğer bir ülkede temel hak ve özgürlükler konusunda belirli zümrelere kısıtlamalar getirilirse bu bütün vatandaşların haklarının kısıtlanması demektir. Bugün sadece başörtülüler hesabına yapılan uygulamalar gün gelecek sahiplerini de etkileyecektir. Çünkü kapalı bir ortamda sadece belirli kişilere için sıkılan zehir bile oradaki herkesi etkilemektedir.

Cağdaşlık ve T.C (Faruk Saim Akhan)

En başından beridir birincil amacını muassır medeniyet seviyesine ulaşmak olarak belirleyen Türkiye Cumhuriyeti Devleti (TC) halkı da halka rağmen tahayyülündeki muassır vatandaş tipine uydurmaya çalışmıştır.

Olayın neresinden bakılırsa bakılsın **bireyi iradesi dışında medenileştirmek zorlama bir girişimdir.** Üstelik kalıcı bir sonuç vermesinden de bahsedilemez. Ancak baskıyla bireye öyleymiş gibi davranmak yükümlülüğü verilebilir, bu devleti **zulüm üreten bir aygıt** yapar; ve baskı azaldığında birey yükümlülüğü derhal reddeder.

TC kurulduğu günden itibaren zamanın cumhuriyetlerinden kendine örnekler edinmiş, projelendirmiş, her haliyle topluma dayatmıştır. Hem örnek alınan devlet modellerine bakıldığında Ortaya çıkarılmaya çalışılan evletin nasıl bir faşizan düzen olduğu görülebilecektir. Sürece nesnel bakıldığında aslında niyetlerin gayet açık bir dille ifade edildiği görülmektedir. Hedef muassır medeniyetlere benzemek, batılılaşmaktır. Yani batılı muassır medeniyetler ailesine dahil olmaktır.

Peki bahsettiğimiz dönemde batılı devletlerin demokratik açıdan durumu neydi? Yani TC yönetimi nasıl bir medeniyete dahil olmak istiyordu?

Öncelikle bu noktada “Cumhuriyet” kelimesinin önemine değinmek gerekir. Dönem itibariyle Cumhuriyet, demokratik olmayan seçim sistemleriyle halka tasdik ettirilen, görünürde cumhuriyet aslında ise monarşik ya da yarı faşist diktaların siyaset dilindeki karşılığıdır. Mussolini'nin İtalya'sı, Hitler'in Almanya'sı, Franco'nun İspanya'sı Cumhuriyettir. Oysa bu devletlerin demokratik(!) yapıları

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

hakkında az çok fikir sahibiyiz. Ve ilk TC yönetiminin muassır medeniyet hedefi olarak benimsedikleri devletleri bunlardır. Bu hale bakıldığında TC'nin geldiği yer aslında gayet hedefe uygun...*

Bu noktada ayrıca sorgulanması gereken toplumun konulan hedefi ne kadar benimsediği; benimsedikleri ve bunu ifade ettikleri halde başlarına ne geldiğidir. Dönemim ultra batıcılarının kendileri gibi düşünmeyen herkese mürteci (gerici) yaftasını yapıştırmaları ve TC yönetiminin muassırlaşma gayretleri içinde yaptığı inkılapları benimsemeyenlere reva gördüğü muameleler ayrıca adalet terazisinde tartılmalıdır. Malum dönemde yapılan zulmün hesabı giyaben dahi olsa sorulmalı, en azından İspanya gibi o dönemin mirası reddedilmeli, en baştan bir anayasa ile demokrasinin inşasına çalışılmalıdır.

TC kurucu kadrosunun ulşamaya çalıştığı muassır medeniyetler demokrasi değil cumhuriyetle yönetiliyor, cumhuriyetler de dönemin cumhuriyet kavramına verdiği özellikler dolayısıyla diktatörlerle yönetiliyordu. Yani en baştan beri TC kurucu kadrosunun hedefi demokrasi değil, bugün durumunu tartıştığımız yarı dikta- despot devlet yönetimini tesisti. Malesef başarılı olmadıklarını söyleyemeyiz.

Günümüze geldiğimizde ise I. Cumhuriyetçilerin ya da Ulusalçı-Kemalist (solcu kemalist, Che resimli siyah tişört ve Deniz Gezmiş montu giyen solcu takım ve hem kemalist hem demokrat, hem dindar hem Atatürkçü vb... Hepsi farkında olmasalar bile bu kesime dahildir) güruhun çağdaş yaşam fantazisi TC kurucu kadrosunun hayallerine dayanmaktadır. Aslına bakılırsa bu bir çağdaşlaşma değil apaçık irtica (geriye dönüş) talebidir. Çünkü 21. yüzyılda artık diktalar değil demokrasi revaçtadır.

Bir kaç istisna dışında cumhuriyetler tasfiye edilmiş ya da yerini demokratik krallıklara bırakmıştır. Medeniyet tercihini demokrasiden yana kullanmıştır. Bu noktada cumhuriyete dönüş irticanın en büyük bir numunesini teşkil edecektir. Üstelik çağdaşlaşma ve toplumu çağdaştırma çabasındakilerin metodları incelendiğinde anti-demokratik ve faşist noktalar dikkat çekmektedir.,

Bir kere halka rağmen halk için miras olarak alınmış, "sivil" olmayan sivil toplum örgütleri ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca darbe şakşakçılığıyla ** yine miras edindikleri darbeci geleneği sürdürmektedirler.

Buraya kadar mantıksal açıdan bir sorun yok. Asıl sorun tüm bu yapılanların ilerlilik adına yapılması, tüm bunlara karşı çıkanların da mürteci diye damgalanmasıdır. Oysa kimin mürteci olduğu gayet aşikardır.

Yukarıda ifade ettiğimiz devletin çağdaşlaşmasının ne anlama geldiği, kavram karışıklığından pek de anlaşılabilir, bağnazca bir itaatkârlıkla desteklenmektedir. Bunu yapanların tümü de irticaya karşı olduğunu gururla ifade etmekte.

Daha önce dediğimiz gib kavram karışıklığı TC'nin en büyük projelerindedir. Bir nevi çift düşün de denilebilir. 1984'de değil belki ama ütopyayı yaşamadığımızı söyleyemeyiz.

Devletin çağdaşlaşması fantazisi Köy Enstitüleri ve Halkevlerinin açılmasının ardından halkın çağdaşlaşması ve "vatandaş" seviyesine yükseltilmesi projesinden her zaman kuvvet almıştır.

Gerek TC'nin kuruluşu, ilk yılları ve 1950'ye kadar olan dönemde halk yatıştırılması gereken, cahil, gayri medeni bir insan yığını olarak görülmekteydi. Bu faşist önyargının sahipleri, yine darbeci İT

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

kadrolarının Osmanlı'ya karşı batıcılık adına bayrak açmalarından ve Osmanlı'yı batı karşısında mutlak mağlup olarak kabul etmelerinden ilham almıştır.

"Halk paljlara akın etti, vatandaş denize giremiyor" hezeyanı bu zihniyetin tezahürüdür. Yakın dönemdeki manken oyu-çoban oyu denklemi ise yine aynı kaynaktan beslenmektedir.

Bu zihniyetin terki ise ancak demokrasi dışı her yolun kapanması ve Kemalistlerin elitizmi terk etmek zorunda bırakılmaları ve Kemalizmin demokrasi içinde diğer görüşlerle fırsat eşitliği çerçevesinde tartışılabilmesiyle mümkün olabilecektir. Yoksa her fırsatta eski günlere dönme isteğiyle darbe girişimleri olacak demokrasi serüvenimiz daha da lekenecektir.

- **Özellikle Hitler Almanya'sı ile sıkı ilişkilerimiz benzeme çabamız konusunda hangi kesime yakın olduğumuzu göstermektedir. Ki yine TC kurucu kadrosunun Osmanlı yönetimini Almancı olduğu için suçlamasına, hem I. Dünya Savaşı'nı Almanya'yla birlikte kaybetmemize, Hitler ise ikinci kez bir dünya savaşına meydan verecek uygulamalar yapmasına rağmen bu tip bir ilişki ancak ciddi bir özenmenin tezahürü olabilir.*
- ***Ki TC kurucu kadrosu İttihat ve Terakki'nin (İT) darbeci kadrosudur ve Meşhur Babıali baskını (darbesi) ile iktidara gelmişlerdir.*

Statükonun sadık bekçileri (Faruk Saim Akhan)

Değişime karşı çıkan statükonun yandaşıdır. Şayet statükonun varlığından kaynaklanan bir zulüm varsa yandaş da zulme ortaktır, zalimdir. Adını değiştirip, muhafaza-kâr da desek, değişime kapalılık statükonun varlığına bel bağlamaktır. Mevcut sistemin tuzağına düşmek, değişime kapalı olmak ve belki mevcut durumu koruma içgüdüsüne teslim olmak, yine mevcut sistemin zulmüne ortak olmaktır.

Statüko daima mevcudun en ideali olduğu kanısını dayatır. Yeni kazanımların karşısına muhtemel kayıpları çıkararak değişim taleplerini zarar verici iş olarak tanımlar ve gerekli gördüğünde cezalandırır. Muhtemel kayıpların geri kazanılamaz olduğu yanlışlığını manipüle gücünü kullanarak yaydığında, değişim taleplerinin üzerini mevcut durum memnuniyeti ile örtmüş olacaktır.

Bu noktada itiraz hakkını kullanmak, daha iyisi adına değişim çabasında olanların ilk başvuracakları yoldur. Tabii ki burada söz konusu daha iyisini isteme bir tatminsizlik sonucu ortaya çıkmamalıdır. Sadece mümkün ve münasip iyiye ulaşma isteğinden kaynaklandığında makul olacaktır.

Statükonun tatminsizlik argümanını kullanacağı varsayarsak, bu saldırının püskürtülmesi ancak rant kapılarını kapatacak ve müesses nizamdan statükocuların sağladığı ayrıcalıkların gün yüzüne çıkaracak çalışmalarla mümkün olacaktır. Bu hususta liberal medyaya bu yasa-dışlıkları yansıtmak; demokratlara ise liberal medyaya destek olmak düşmektedir.

İslami hassasiyetleri yüzünden muhafazakârlar içinde tasnif edilen “*değişimci Müslüman demokratlar*” için ilk aşamada kimliklerini korumanın yolu yine liberal medyaya destek olarak demokratik nizamın oluşturulmasına ön ayak olmak ve demokrasi mücadelesinin verileceği zemini hazırlamaktır.

-Burada liberal medya diye ifade edilen şey, demokrasi adına riski üzerine alan ve her türlü hukuksuzluğa tarafının sınırlarını çiğneme kaygısı duymadan karşı çıkan medyadır. Yanlış bir uygulama

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

gördüğünde kimin yaptığı ya da kime yapıldığını umursamadan hukuksuzluğa karşı çıkan fikir kaleleridir.-

Ayrıca kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kişi neyi ve neden muhafaza ettiğini çok iyi bilmelidir. Dini değerleri hıfz etmek adına müesses nizamın öğrettiği devletçi tandansla muhafaza çabasına giren muhafazakârlar, genelde aleyhlerine çalışan nizamın koruyucusu olmak durumunda kalmaktadırlar. 'Zulme taraf olana ateş dokunur'* sözünden yola çıkarak şunu söyleyebilirim ki zulüm karşısında devletçi öğretiye teslim olan bir muhafazakâr, zalim olmak durumundadır.

"Yakın tarihimizde muhafazakâr tabandan kuvvet alan bir cemaatin devletçi tandansa teslim olup "hem milliyetçiyim hem dindarım", "hem Atatürkçüyüm hem dindarım" nevinden tuhaf söylemlerle gençleri muhafaza-kâr olarak yetiştirmesi müesses nizamın alt kademelerinde kafa karışıklığına neden olmuştur. Ayrıca Bediüzzaman'ın menfi fikri milliyet diye kesin olarak olumsuzladığı Turancılık, İrkçılık gibi gayri insani düşünceleri farklı isim ve şekillerde genç dimağlara muhafazakârlığın bir gereği gibi nakşetmek zulme ortaklık değil ancak zulmün kendisidir."**

Söylemeye çalıştığım şu, muhafazakârlar, muhafaza ve kâr noktasında devletçi zihniyetle ortak paydada yer aldıkları sürece maalesef statükonun devamına çalışacaklardır. Peygamberimizin "*Bir günü diğer gününe eşit olan zarardadır*" hadisi şerifinde belirttiği üzere daha iyisine ulaşmak adına çaba gösterilmelidir. Diğer türlü mevcut durumun muhafazasına girişmek, hele bir de statükonun palazlanmasına seyirci kalmak ayn-ı zulmdür.

Özellikle Türkiye'de 1908'den bu yana büyüyüp gelişen İttihadçı kadronun İslam dinine karşı yaptığı tahribat ve dindarlara karşı yürüttüğü baskı politikasını sürdüren statükonun varlığına hizmet etmek, muhafazakârların üzerine vebali kaldırılamayacak yükler yükleyecektir. Demokrasi talebinde bulunması gereken Müslüman demokratların kendilerini 'muhafazakâr' yaftasından kurtarmaları gerekmektedir. Zira demokrasi mücadelesinde, anti demokratik bir nizamın içinde palazlanan statükoyu savunmak, muhafaza etmek olamaz. Olursa seksen yılda elde edeceğimiz ancak resmi ideolojiye teslim olmuş, nisbî temsilden azıcık nasiplenmiş, çarpık, yarı dikta, az teokratik ve bürokratik oligarşik bir rejim olacaktır. Bu çarpık yapılanmayı devletçi öğreti yüzünden savunmak, dediğimiz gibi müesses sistemin zulmüne ortak olmaktır.

Yakın zamanda oluşan liberaller arasındaki devletin kanun dışı girişimlerine karşı çıkma ve sesini yükseltme eğilimi dindarlar tarafından dikkatlice takip edilmeli hatta destek verilmelidir. Unutulmamalıdır ki şikâyetçi olduğumuz durumdan bizi kurtaracak olan devleti kutsal sayan zihniyet değil belki devletin her icrasını hak hukuk ölçüsüne göre sorgulayan bilinç olacaktır. Günümüzde bu bilinç liberaller eliyle seslendiriliyor diye bu çabaya şüpheli yaklaşmak, dahası liberallerin geçmişini gündeme getirerek mevcut çabayı baltalamak zulmün önünü kesmeye çalışanları engelleme ihtimali olduğundan zulme hizmet olabilir. Hassas bir süreçte Kemalizm'i tartışmaya başlamışken, sırf bu tartışmayı liberaller açtı diye geri durmak pek mantıklı değil. Hazır Kemalizm tartışılıyorken eteğimizdekileri boşaltma zamanı gelmiştir. Zira biz yıllardır Kemalizm'im zulüm ürettiğini söylerken tartışmamaktan yakınıyorduk. Bu yol açıldı, şimdi demokratik hassasiyette birleşerek demokrasiyi inşa etme zamanıdır.

Dindar demokratların 'muhafazakâr' yaftasından kurtulmalarının tek yolu da demokrasi için mücadele etmeleridir. Aksi halde muhafaza tarzları ve muhafaza ettikleri yüzünden statükonun sadık bekçileri olarak anılacaklardır.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

* “Zulmedenlere en küçük bir meyil dahi göstermeyin; yoksa Cehennem ateşi size de dokunur” (Hûd Sûresi, 11:113.)

**Yazıya bu paragrafı zulme taraf olana ateş dokunur kaidesince bu zulme karşı çıkmamaktan gelecek vicdan azabından kurtulmak için ekledim.

[Bir kurtuluş reçetesi: MODERNLEŞME \(M. İkbal TUNA\)](#)

Türk(Osmanlı) modernleşmesi kendine özgü, elan devam etmekte olan uzun bir maceradır. Kendine özgüdür; zira, modernleşen diğer toplumlarla birçok ortak paydayı taşımakla beraber; farklılıklar ve özgün yönler, izlediği rotayı belirlemiştir. Bazen bir dağın çevresinden dolanıp aynı yere gelmek gibi, yol aldığı zannıyla, uzun mesafeler katetmiş ama bir arpa boyu yol gidememiştir. Modernlik, Batı'nın inşa ettiği, farklı mecralarda akan birçok ırmağın birleştiği noktada şekillenen ve dünyayı bir kaldıraç gibi değiştiren bir tarih dönemini ifade etmektedir.¹

Osmanlı'da modernleşme hareketlerinin sadece son dönemlerde başladığını belirtmek doğru değildir. Mümtaz Turhan bu gelişmeleri Lale Devri'ne kadar götürmektedir. Fakat konu itibarıyla Batılılaşma ve kurtuluş reçetesi olarak sunulan modernleşme Osmanlı'nın son dönemlerine rastlamaktadır.

Günümüzde, siyasal alanda demokrasiyi, kültürel alanda insan merkezli bir dünya tasavvurunu, bilimsel alanda sınırsız bir akıl egemenliğini ve ekonomik alanda serbest rekabet ve piyasa ekonomisini ifade eden modernleşme kavramı birçok ülkenin peşinden koştuğu bir hedef haline gelmiştir. Türk(Osmanlı) modernleşmesi ise öncelikle, devletli bir toplumun modernleşme çabasıdır. Bizdeki modernleşme hareketleri, muasır medeniyetler seviyesine yükselmekten çok, zayıflayan devleti ve su almaya başlayan imparatorluk gemisini kurtarma doğrultusunda cereyan etmiştir. Modernleşme hareketleri, bir yönüyle, hasta durumda bulunan devlete çare olması için sunulmuş bir kurtuluş reçetesidir. Bu yazıda Türk modernleşmesi, sosyolojik ve siyasal olmak üzere iki temel nokta üzerinde incelenmektedir.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Sosyolojinin Türkiye'ye girişi ve etkilerinin görülmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde Osmanlı, gerileme dönemindedir ve imparatorluk çöküş süreci yaşamaktadır. Devletin ileri gelenlerinin, aydınların ve padişahın ortak amaçları kötü gidişatı durdurmaktır. Bu amaçla 18. yüzyıldan itibaren hızlı bir modernleşme süreci başlamıştır. Modernleşmede Osmanlı'nın etkilendiği yer Avrupa, özellikle Fransa olmuştur. Türkiye'de modernleşmenin temel özelliklerine bakıldığında, bu sürecin Batılılaşma olarak algılandığı görülmektedir.² Bu dönem de tüm aydınların kafasında ülkenin içinde bulunduğu bunalımdan, sosyo-ekonomik krizden nasıl kurtulacağı sorusu yatmaktadır. Bu aydınlardan birisi de Prens Sabahaddin'dir.

Prens Sabahaddin "Türkiye Nasıl Kurtarılabilir" adlı eserinde Osmanlı imparatorluğu ile ilgili hem sosyolojik hem de politik olmak üzere birçok saptamada bulunmuştur. Prens'e göre Türkiye'nin ilerlemesindeki engel Batıcıların iddia ettiği gibi din değil, sosyal yapımızdır. Bireyci sosyal yapı ve toplumcu(cemaatçi) sosyal yapı olmak üzere iki ayrıma giden Prens Sabahaddin'e göre gelişmiş batı toplumları bireyci yapıda iken, doğu toplumları cemaatçi yapıdadır. Prens, devletin yönelmesi gereken ana doğrultuyu şöyle göstermektedir: "Bütün sosyal sorunların, ana sorun olan yapı sorunu çevresinde toplandığına, onun etkisi altında toplumlar için uygun ya da uygun olmayan şekiller aldığına bakılırsa, ıslahat adımlarımızın bütününe damgasını vuran bir ana doğrultu beliriyor: Bütüncü yapıdan bireyci yapıya geçmek Bireyci yapıya geçmek ilkece bir eğitim sorunudur."³

Prens Sabahaddin devletin ana sorunu olarak gördüğü toplumcu yapıdan bireyci yapıya geçişin önemine vurgu yaparak âdem-i merkeziyetçi bir yönetim anlayışını, kendine yeten bireyci gençlerin yetiştirilmesini ön görmüştür. Osmanlı'da, Tanzimat ve Islahatla birlikte merkeziyetçi sistemin terk edilmesi konusunda ciddi adımlar atılmıştır. Fakat Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devletini parçalamak ve yıkmak emeline dayanan, gayrimüslim unsurları tahrik ve teşvik ederek ve Osmanlı hükümetine baskı yaparak kurdukları âdem-i merkeziyetçi idareler, kısa zamanda merkezi devlet otoritesini zayıflattı. Bu gelişmeler önlem almak içinde devlet otoritesinin ve merkeziyetçiliğin sağlanması konusunda tekrar belirli çalışmalara gidilmiştir. Bu gelişmelere rağmen ısrarla âdem-i merkeziyetçilik fikrini savunan Prens Sabahaddin, "Her şeyi devletten bekleyen Osmanlı toplumunun gelişebilmesi için, ferdiyetçi bir yapıya geçmesi gereklidir. Âdem-i merkeziyetçilik, ferdiyetçi yapıya geçilirken, devlet düzeninin yenilenmesinde temel ilke olacaktır. Yeni yetişecek burjuva sınıfının teşebbüsçülüğünü engellemeyecek bir idare biçimi, ancak İngiliz ve Amerikan örneğine uygun bir âdem-i merkeziyet modeli olabilir.

Buna göre yapılacak ıslahatla, bütün tebaayı içine alan bir âdem-i merkeziyet uygulanmalıdır. Seçimle gelecek belediye meclisi üyeleri, mahalli idarede söz sahibi olmalıdır. Vilayet meclislerinde, azınlıklar, nüfusları oranında temsil edilmeli, Osmanlı tebaası arasında imtiyazlı hiçbir grup bulunmamalıdır. Jandarma teşkilatında her azınlık, nüfusu oranında yer almalıdır. Yalnız vali, mutasarrıf, defterdar ve mahkeme reisleri, merkezi idare tarafından tayin edilmelidir." görüşleriyle bir yandan devlet otoritesinin yıpranmasını önlemeye, bir yandan da birey merkezli bir sistem kurmaya çalışmıştır. Prens'in merkeziyetçiliğe karşı olmasının bir sebebi de merkeziyetçi toplumlarda bürokrasinin hâkim olması ve bürokrasinin gelişmeyi engelleyici bir rol oynamasıdır. 'Merkeziyet usulüne tabi ülkelerde mesela bir sancakta köprü, yol, hastane, okul gibi doğrudan doğruya yerel ihtiyaçları ilgilendiren bir imar yapmak gerekse sancak vilayet merkezine, merkez içişlerine, içişleri imar ve iskân bakanlığına, imar ve iskân bakanlığı başbakanlığa, başbakanlık saraya zincirleme olarak başvurmak zorundadır. Bitip tükenmek bilmeyen ağır resmi işlemlerle memleketin ekonomik hayatı heder olup gidiyor.'⁴

Yerinden yönetimin gerekliliğine ilişkin olarak ileri sürdüğü bir başka gerekçe bölgelerin ihtiyaçlarının birbirinden farklılığıdır:

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

“Yerinden yönetim olmaksızın memleketimizi imar mümkün olmadığı gibi bir ildeki yönetim şeklinin diğerinde aynen uygulanması imkânsızdır. Mesela Yemen vilayeti ile Selanik vilayeti halkının geçim tarzları arasında ciddi farklar vardır. Bunları yakından görecek, her iki vilayetin hakiki ihtiyaçlarını en iyi algılayacak elbette İstanbul’daki memurlar değil fakat Yemen ile Selanik’te bulunanlardır.”

Yerinden yönetim, toplumsal yapı öğelerini göz önünde bulunduran ve sorunlara merkezden çare aramak yerine yerinden çözüm aramayı gerekli kılan bir yönetim biçimidir.

Fakat sosyolojik alandaki tüm bu görüşlere rağmen ülkemizde sosyoloji, Fransızların gölgesinde, A. Comte’un pozitivist anlayışında şekillenmiştir. A. Comte’un pozitif felsefesinin ve siyasetinin Türkiye’deki savunucusu ise Ahmet Rıza’dır. Ahmet Rıza, A. Comte’un politik sistemini “güç ve iktidar” kavramlarına dayandırmakta idi. Bu yüzden A. Comte’un düşünceleri etrafında ülkemizde otoriter bir devlet anlayışı gelişmiştir. Bu düşünceye paralel olarak, sosyolojiye yüklenen misyon da devleti kurtarma misyonu olmuştur. Devlet çöküş sürecinde olduğundan ve siyasi kaygılar nedeniyle de sosyoloji politikaya alet olmuş ve adeta devleti, meşrulaştırma aracı olarak sayılmıştır. Türkiye’de sosyoloji çalışmalarında amaç, iktidara yakın olmak ve iktidardan pay almak etrafında sistematize edilmiştir.

Avrupa’da sosyoloji, toplumun isteklerine bir cevap olarak ve tarihsel bir olgu içinde doğmuş iken, biz de toplum için değil, devlet için, devleti kurtarmak ve devlet merkezli kabulü sağlamak için doğmuştur. Sosyolojide önemli olan halktır. Fakat bizde kabul edilen sosyolojiye göre, halk, ikinci plana itilmiş, edilgen bir konuma getirilmiş ve kul olmaktan öteye geçememiştir. Aydınlar göre devletin devamı bireyin devamı demektir ve birey için daha büyük bir iyilik yapılamazdı. Bizde ulusal, çağdaş ve birey merkezli bir toplum yaratma düşüncesi Kemalizm çerçevesinde şekillendiği için devlet merkezli toplum ve insan tasarımı her zaman baskın olmuştur. Devlete bir toplum yaratma misyonu yüklenmiştir. Kemalist düşüncenin merkezî yapısı ve birey yerine toplumu temel alması, bireyci anlayışı arka plana itmiş ve “fert yoktur cemiyet vardır” anlayışını ortaya çıkarmıştır. Prens Sabahattin’in görüşleri ise Kemalizm’le zıt yöndedir: “Bir toplumun, bir devletin temelini fertler teşkil eder. Toplumu kuran, ona varlık bütünlüğü ve yaşama gücü kazandıran fert olduğu için, sosyolojinin, işe, fertleri ele alarak başlaması gerekir. Fert, toplum için değil; toplum, fert içindir.”

Fransız usulü sosyolojinin bizde başarısız olmasının sebebi ise Fransız aydınların(A. Comte) devleti kurtarma gibi bir amacının olmamasıydı. Osmanlı’da, Fransa gibi bir devrim gerçekleşmemiştir, toplumsal sınıflar yoktu ve imparatorluk yaşam mücadelesi vermekteydi.

Türk modernleşmesinin diğer bir ayağı da siyasi alanda olmuştur. Modernleşme süreci ile Osmanlı’da anayasacılık faaliyetleri başlamıştır. Fakat hemen belirtmek gerekir ki, anayasacılık hareketleri modernleşmeden çok, çöküş sürecinde devleti kurtarma misyonuyla yapılmıştır.

Anayasacılık, devlet iktidarını hukukla ve yazılı anayasayla sınırlama amacı güden modern bir düşüncedir. Bu düşüncenin nihaî amacı ise, devlet iktidarını sınırlamak yoluyla birey özgürlüklerini güvence altına almaktır. Anayasacılık düşüncesinin asıl özelliği keyfi yönetim yerine, hukukî ve kurumsal mekanizmalar yoluyla sınırlanmış, kurallara bağlı bir yönetimi geçirmektir. Modern anayasacılık hareketi yeniçağın başlarında monarşik mutlakîyetçiliğe karşı, siyasi özgürlüğü gerçekleştirme amacıyla ortaya çıkmıştır.⁵ Bu bağlamda anayasacılık genel olarak, hak ve özgürlükleri korumak amacıyla siyasi iktidarı sınırlandırmaya yönelik her temel ilkelerdir. Bu ilkelerin en önemlileri ise hukuk devleti, güçler ayrılığı, insan hakları, siyasal tarafsızlık ve yargısal denetimdir.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Osmanlı Devleti'nde anayasacılık hareketleri modernleşme çabasıyla paralel gitmiştir. Başta da ifade ettiğimiz gibi anayasacılık hareketleri Osmanlı modernleşmesinin siyasi kanadını oluşturmaktadır. Osmanlı'da anayasacılık faaliyetlerinin kronolojik sırası yapılırsa, ilk olarak Sened-i İttifak daha sonra, sırası ile İslahat Fermanı, Tanzimat Fermanı ve ilk anayasamız olan 1876 Kanun-i Esasi'dir.

Yukarıda saydığımız anayasacılık faaliyetlerine baktığımızda, genelde ülkemizde anayasacılık hareketlerinin geç başladığı, demokrasi deneyimimizin az olduğu, Batıda demokrasi uğrunda yüzyıllarca savaş verildiği gibi fikirler hâkimdir. Hemen belirtmek gerekir ki, bu yöndeki genel kanılar yanlıştır ve bu yanlışlığı görmemiz için bir Alman hukukçudan, Cristian Rumpf'tan şu satırları okumak yeterlidir:

“Anayasa tarihinin ayrıntılı olarak incelenmesi, Osmanlı İmparatorluğundaki makropolitik demokrasi kurumlarının, Avrupa'da ortaya çıkan benzerlerini sadece birkaç yıl gecikmeyle izlediğini gösterir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin Almanya'dan daha fazla demokrasi deneyimi vardır.” 6

Dünya'da ilk anayasa 1787 tarihli Amerikan Anayasasıdır. İkinci ise 1791 tarihli Fransız Anayasasıdır. Diğer bazı anayasalar tarih olarak şöyle sıralanabilir: 1812 İspanyol, 1814 Norveç, 1831 Belçika, 1848 İtalya, 1887 Hollanda, 1889 Japonya'dır.7 Bu anayasalara bakılarak bizim 1876 Kanun-i Esasi'nin çok geç bir anayasa olmadığı gözükecektir. Bu kadar erken anayasacılık faaliyetlerine başlamamıza rağmen, Osmanlı anayasacılığı siyasi iktidarın sınırlandırılması, yani bir bakıma, devletin sınırlandırılması yönünde ciddi bir başarı gösterememiştir. Osmanlı'da anayasacılık faaliyetlerinin başarısız olmasında 3 ana sebep göze çarpmaktadır:

1-Osmanlı'nın geleneksel sosyal ve siyasi yapısını yıkılmasıdır. Kendi içinde “kontrol ve denge” mekanizmaları içeren, otoritenin dağılık vaziyette olduğu geleneksel siyasi yapının yıkılması ve yerine merkezîyetçi bir yapının kurulması,

2-Reformcuların elitist tutumları ve Osmanlı'da yöneten ile yönetilen arasındaki iletişimi sağlayacak sivil örgütlerinin cılızlığı,

3-Osmanlı reformcularının hem mesleki hem de zihniyet açısından militarist ve devletçi olmasından8dolayı anayasacılık faaliyetleri başarısız olmuştur.

Merkezîyet, seçkincilik, sivil toplum eksikliği ve militarist zihniyet olarak gösterilen bu etkenler devlet-toplum ilişkisinde devlete öncelik veren bir anlayışı öne çıkartmaktadır. Bu etkenler Cumhuriyet Dönemi'nde ve hatta şu anda da meydana gelen “bürokratik otoriteriyenizm”inde temellerini atmıştır. Osmanlı'da halk hiçbir zaman kendi ayakları üzerinde duramamıştır çünkü bu anlayış ne elitist zihniyete uygundu ne de halk bu anlayışı kendi kafasında benimser duruma gelmişti.

Türk modernleşmesinin siyasi ayağına daha ziyade Rousseau'cu birey-toplum-devlet anlayışı hâkimdir. Bireyi toplum ve devlet içinde eriterek onu nesneleştiren, devleti de kutsallaştırıp bireyler üzerinde mutlak tasarrufa sahip bir güç olarak gören bu anlayış, özü itibarıyla otoriter ve anti-libereldir.9 Bu anlayışlara rağmen âdem-i merkezîyetçi anlayışı benimseyen Prens Sabahaddin gibi liberaller de vardı. Prens Sabahaddin, diğer Jöntürklerin aksine, Kanun-i Esasi ve meşrutiyetin kabul edilmesiyle ülkenin kurtulacağına inanmıyordu. Ona göre birey eksensiz radikal bir toplumsal değişime ihtiyaç vardı. “Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?” adlı eserinde dikkate değer tespitlerde bulunmuştur:

“Kamusal hayatı özel hayat üzerinde hâkim kılan cemaatçi yapıda yönetim şekli; mutlakîyet, meşrutiyet veya cumhuriyet şekillerinden hangisi olursa olsun sonuç daima aynı: siyasi zorbalık ve

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

sosyal bayağılaşma! Bundan dolayıdır ki yalnız yönetim şeklimizi ve kanunları değiştirmekle gerçek özgürlüğe sahip olamayacağımızı Meşrutiyetten senelerce önce açıklamaya başlamıştık. Yaşananlar çalışmamızın doğruluğunu baştanbaşa tasdik etti ve mutlakiyetle olduğu gibi meşrutiyetle de zulüm baskı ve anarşiden bir türlü kurtulamadık.”¹⁰

Yukarıda bahsettiğimiz anayasacılık faaliyetlerinin başarısız olmasının sebeplerinden birisi de mevcut olan zihniyetin militarist ve devletçi olmasıydı. Prens Sabahaddin'in askeri vesayet konusunda da önemli tespitleri bulunmaktadır. Prens Sabahaddin'e göre “Ordunun ülke içindeki siyaseti düzenleyecek statü işgal etmesi, mesela bir zamanlar denildiği gibi meşrutiyetin gözcüsü olması, yani yönetimin orduya dayanması toplumumuzun zayıf bir sosyal örneğe bağlı olduğunu ispatlar.”¹¹

Başta da ifade ettiğimiz gibi modernleşme süreci ile çıktığımız bu yolda halen bir yanda Prens Sabahaddin'in düşünceleri diğer yanda ise otoriter devlet ve merkezîyetçi sistem etrafında dönüp durmaktayız. Hala gündemimizde sivil toplum, piyasa ekonomisi, askeri vesayetçilik, birey merkezli anlayış yer almaktadır. Sürekli dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz. Eliot'ın da dediği gibi:

Arayıştan vazgeçmeyeceğiz

Ve bütün arayışlarımız sonucunda

Başladığımız yere varacağız

Ve ilk kez tanıyormuşçasına

Kaynakça:

1. M. Türköne, Türk Modernleşmesi, Lotus yay, s.10
2. Sosyoloji Dergisi, sayı 12, 2004
3. Prens Sabahattin, Türkiye Nasıl Kurtarılabılır, Elif yay, s.63
4. <http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=661>
- 5- M. Erdoğan, Anayasa Hukuku, Orion yay, s.3
- 6- Rumpf, Türk Anayasa Hukukuna Giriş, s.5
- 7- K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin yay, s.172
- 8- Z. Arslan, Anayasa Teorisi, Seçkin yay, s.129
- 9- Z. Arslan, Liberalizm, s.273
- 10- A.g.e., s.39
- 11- A.g.e., s.41

Bilim ve Teknoloji Neden Avrupa'da Gelişti? (Mehmet Bahadır)

İnsanoğlunun başına gelen hadiseler, insani irade (cüz'i irade) ve ilahi irade olarak iki faktör altında zuhur bulur. Bir başka deyişle kaderin ortak payı altında gerçekleşir bütün olaylar. Bu, milletler ve devletler tarihi için de böyledir. Olayların akışı içinde, bu iki faktör birbirinden ayrılmaz bir bütündür. İlk faktör (cüz'i irade) insanoğlunun elindedir ve özgürce seçme hakkına sahip olduğu için de sorumludur. Bu sebeple hadiseleri önce "Sebepler", sonra "Kader" zaviyesinden bakmak durumundayız.

Zira; bizler çalışmakla mükellefiz ve neticeyi Allah yaratır diye düşünüyorum....

Bu yazı dizisinde Bilim ve teknolojinin batıda ileri gitmesini önce beşeri sebepler altında sonrada "Kader Fetvası" altında ele almayı düşünüyorum....

Bilim ve Tekniğin Batıda Gelişmesinin Beşeri Sebepleri :

İtikadi ve Zihni Değişim:

Tarihte irfan ve mana menşe'li hareketler, fıskırdıkları ortama zıt tutumlar şeklinde ortaya çıkmışlardır. Örneğin Çin'de lüksün eğlencenin ve doymazlığın hüküm sürdüğü yerde Taoizm, insanları dünyadan ve siyasetten yüz çevirmeye çağırmıştır. Bir başka örnek; Firavun'un zulmü altında inleyen ve iliklerine kadar köleleştirilen İsrail halkı, Musa aleyhisselamın getirdiği ilahi hakikatlerle daha çok dünyaya, yasalara ve içtimaya yönelik vaziyet almışlardır. Ancak bu vaziyet, dini kaideleri unutturucu ve dini dünyaya alet etme noktasına vardırılnca, Hz İsa Aleyhisselam dinin manevi ve ruhi yönü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bundan dolayı ilk hiristiyanlar Romanın zulmü altında korkusuzca savaşıyor

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

ve şehit olma arzusuyla direniyorlardı. Kendilerini Roma vatandaşı olarak değil, İlahi Sultanlığın vatandaşı olarak görüyorlardı...

Zamanla Romanın maddeci yaklaşımıyla aşırı maneviyatçı bir hüviyete bürünen hristiyanlık tabiat ve insanı Allah'tan alıkoyan perde gibi gördüğünden, insanı ve bilgiyi küçümser pozisyon almıştır. Bu sefer kendisi, insanlığa ve bilime set vuran bir tutum içine girmiştir. Öte yandan hristiyanlık, İnan ve Asya'yı etkisi altına alan Mitraizm ve Maniheizm dinlerinden de etkilenmiş ve bütünüyle "gnostik ve teosofik" bir yapı kazanmıştır. Roma hukukuyla da izdivaç eden hristiyanlık zamanla, bilgiyi insanı ve zihni faaliyetleri ve düşünceyi yasaklayan hüviyete büründü.

Dünyanın bir yanında bunlar olurken, diğer yanda hızla yayılan İslam dini vardı. Yayılırken bir taraftan İnan, Hind ve Ön Asya dinleriyle diğer yandan tercüme neticesinde eski Yunan düşüncesiyle tanışan İslam'ın bünyesinde Aristo menşeli "Meşşai Felsefe Akımı" ortaya çıkıyordu. İbn-i Bacce, Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd gibi filozoflarca temsil edilen mantığa meyilli düşünce hareketine karşı bilhassa Gazali Hazretlerinin verdiği mücadele hedefine ulaşır. İslam dünyasında Gazzali'den aldığı güçle Tasavvufi hareketler ivme kazanırken, bunun karşısında Aristoculuk, Yunan epikürizmi, hedonizmi, Roma naturalizmi hem Arapçadan tercüme neticesinde hem de Endülüs yoluyla ve Haçlı seferleri vasıtasıyla Avrupa'ya geçiyordu...Ve batı yeni bir uyanışın eşiğindedi. Bu uyanış İslamla geçilen temaslar neticesinde değişik boyutlar kazanıyor ve Saint Marti'nin ifadesiyle: **"Doğu'dan fıskıran kaynak, bütün varlık susuzluklarını gidersin diye ırmak ırmak Batıya akıyor, ve kökü Asya'da olan ağacın meyveleri olgunlaştıkça Batıya dökülüyordu."** Batılı bu meyvelerden, bir yandan bilimi geliştirmek suretiyle müspet manada faydalanırken, diğer yandan Yunan'ın metaryalist, natüralist ve hedonist yanlarını da alarak tam bir dünya insanı olmak suretiyle suistimal yoluna girmekten kendini alamamıştır.

Bu uyanış kendini önce dilde ve edebiyatta gösterir. Daha sonra fizik bilimlerine doğru yöneliş başlar. Francis Bacon'un tabiriyle **"İnsana tabiat üstünde bir güç ve görüş veren "** bu yeni bilim anlayışı tabiatı incelemede duyuları ve deneyleri ön plana çıkarır. **Ancak ilmi devrimler, manevi tahribatları da beraberinde getirir.**

Bu manevi zihni dönüşüm kendini en belirgin resim ve heykel sanatında gösterir olur. Tam da heykel sanatının bu dönemde ortaya çıkması basit bir vakıa değildir. Bu dönem aslında insanın ruhi çöküntüsünü, ferdiyetçilik kokan anarşi, erotizm ve zevk düşkünlüğünü de resmediyor olması oldukça düşündürücü...

Bu yeni zihin yapısı, haklı ve doğal olarak elbette elinde bulunan (tahrip edilmiş) kutsal metinlere de inanmayı güç hale getiriyordu. Bir misalle :

Ve Rab Allah adamı aldı, baksın ve onu korusun diye Aden bahçesine koydu. Ve Rab Allah emredip dedi: "Bahçenin her ağacından istediğin gibi ye; fakat iyiliği ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin..."

Ve Rab Allah dedi; "İşte adam iyiyi ve kötülüğü bilmekle bizden biri gibi oldu; ve şimdi elini uzatmasın ve hayat ağacından almasın, yemesin ve ebediyen yaşamasın" diye böylece Rab Allah onu Aden bahçesinden, kendisinin içinden alındığı toprağı işlemek için çıkardı..."

Şüphesiz Kitabı Mukaddeste yer alan ve ilk değerlendirmede Allah'ın insanı bilmekten men ettiği ve adeta onu kiskandırdığı imajı uyandırıyor bu ifadeler. Rönesans insanına elbette ters gelecekti bu öğretisi.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

İyiliği ve kötülüğü bilmek suretiyle kendisi gibi olacak ve ebedi hayatı kazanacak diye insanı cenneten kovan bu tanrı, Rönesans insanının kafasında hemen Yunan tanrılarıyla aynileşiveriyordu. Dolayısıyla Rönesans insanı, insanlık adına ve hayrına kutsal ateşi tanrılardan çalantanrı soylu Promete olmak arzusundaydı. Onlar için, bu öğretinin de vermiş olduğu haklı isyanla, insan olmak tanrıya karşı gelmek demektir. Sonra bu Tanrının gönderdiği (sanılan) kitapların yazdıkları (bunlar şüphesiz tahrif edilmişlerdir) insan aklının buluşlarıyla bir bir yalanlanmıyor muydu?

O halde, bütün bu safsatalara inanmanın (Hristiyanlıktan başka din bilmedikleri ve İslam'a da bir yandan içten içe hayranlık ve kıskançlık duygularıyla birlikte, karşısında yüzyıllarca yenik ve ezik olmanın getirdiği kompleksle baktıkları için) herhangi bir dine inanıp bağlanmanın gereği yoktu. İnsana ve tabiata yönelmek dine karşı çıkmayı gerektiriyordu. Dinden özgürleşme mantalitesinin tohumu burada atılmış ve arena Din-Bilim kavgasına bırakılmıştır.

Bu etki günümüze kadar gelmiş, ülkemizi de sarmış ve kendi içimizden de, bu zihniyetle beslenen garip bir entelektüel aydınlanmacılarımızı ortaya çıkarmıştır.

Ancak; bu zihniyet temsilcilerinin başka bir tabirle kendi içimizdeki (sözde) aydınlarımızın, kendilerini cumhuriyetçi olarak da tarif eden bu zavallı ansiklopedist ve bilimperestlerin anlayamadıkları bir nokta vardı;

“Bu kavga bizim kavgamız değildi...”

Hakimiyet Kavgası ve Hakikat Arayışı

Rönesans dönemi aydınlarının çoğunluğu dinsiz değillerdi. Onların kavgaları Katolik kilisesinin temsil ettiği din anlayışına ve kiliseye karşı idi. Çünkü kilise neredeyse bütün Avrupa'da teokratik bir hakimiyet kurmuştu. Hz. İsa'nın bedenini temsil ettiği ve Ruhul Kudüs'le desteklediği iddia edilen kilise yönetimi ve onun başındaki papa yanılmazlığa sahipti ve her bir papanın görüşleri birbirine zıt dahi olsa mutlak doğruları temsil ediyordu. (Bakınız. [Din ve Vicdan Özgürlüğü II](#))

Bir yandan kilisenin bu tavrı, diğer yandan İslam dünyasındaki ilmi hareketler, batıdaki aydınları uyanışa sevk ediyor, aynı zamanda kilise hakimiyetine karşı çatışmalar doğuruyordu. Birkaç asır sürecek bu çatışmalar hem bilimin gelişmesinde hem de zamanla dine karşı bir tavır alınmasında önemli bir faktör olacaktı.

İhtiyaç, Coğrafi Keşifler ve Sömürgecilik

O dönem Avrupa sosyal yapısına baktığımızda, bir yandan Engizisyon mahkemeleriyle Kilise baskısı ve suistimalleri öte yandan acımasız derebeylerin ve kralların zalim idaresi altında Avrupa insanının bunaldığını görüyoruz. Üç yanı denizlerle çevrili Avrupa toprağı, üzerindeki nüfusa dar geliyordu adeta ve toplum huzura ve refaha açtı denilebilir. Avrupa'nın bu yapısı ihtiyaçları da beraberinde getirdi. **Zira ihtiyaç, sanatın ve ilmin hocasıdır aynı zamanda dua hükmündedir.**

İşte Avrupa'nın toprak darlığı, bunun yanında deniz ve nehirlerin yani tabii ulaşım yollarının bolluğu sebebiyle içeride ve dışarıda fazla temas imkanına sahip olan Avrupalı; temaslar neticesinde de edindiği çeşitli fikirler ve sahip olduğu rekabet hissi ve yine içerideki baskı ve zulümlerin tazyikiyle bir

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

yandan kabiliyetlerini inkişaf ettirirken, diğer yandan değişik sebepler altında denizaşırı yolculuklara çıkıyordu. (Bakınız: [Coğrafi Keşifler ve Uyuyan Osmanlı](#)) Şartlar ve ihtiyaçlar Avrupalıyı adeta bu yolculuğa mecbur ediyordu denilebilir.

Tesadüfen buluna Amerika kıtasından gelen altın gümüşler; bir yandan kıtaya göçlerin artışını bir yandan da maddecilik ruhunu körüklüyordu.

Kendi ülkesinin zulümleri ve baskısından kaçan Avrupalının, gittiği yerlerde adaletli davranması beklenirdi ancak koca bir hayal kırıklığı yanı sıra soykırım, katliam, sömürü ve vahşet düzenidir geriye kalan...(Bakınız: [Sanayisiz Osmanlı](#))

Evet Sanayisiz Osmanlı yazısında şöyle demiştik;

*Bir kere sanayileşebilmek, büyük sermayeler gerektiren bir süreç. Bu sermaye doğal yollarla elde edilemez. Özellikle, dönemin Avrupa devletlerine bakarsanız, normal şartlarda iki yüz yılda elde edilebilecek ekonomik gelişimi ve sermayeyi, kurdukları sömürü düzenleriyle yirmi yıl gibi kısa bir sürede tamamladıklarını göreceksiniz. Bu hıza ayak uydurmak gerekirse, (içerde ve/veya dışarda) bir **haydutluk düzeni** ve bir **vahşet düzeni** kurmanız kaçınılmazdır. Sömürü ve yeniden sömürüyü gerektiren, yeniden kendini var eden zulüm döngüsü kurmanız gerekir ki bu, ne Osmanlı'nın kurucu kodlarıyla ne de insanlık değerleriyle bağdaşan bir durumdu.*

Meselenin bir başka boyutu şudur ki; aslında "Sanayi Devrimi" bütün Avrupa'da aynı anda olmuş bitmiş bir olgu değildi. Plassey savaşından sonra koca Hind alt kıtasını işgal eden İngilizler, Bengal hazinelerini Londra'ya taşırlar. Çoğu yazarlar, Sanayi İnkılabının; Plassey savaşında sonra Bengal kömürlerinin Londra'ya taşınıp buharlı geminin bulunuşuyla başladığını kabul ederler. Oysa Fransa'da sanayileşme hamlesi ağır aksak ilerlemiştir. Dahası Fransa'nın hamlesi daha çok İngilizleri taklit üzere şekillenmiştir. Daha çok İngiltere'den makine alımı şeklinde gerçekleşmiştir. (Fransızlar, bizim yerimizde olsa sanırım bu sürece batılılaşma süreci derlerdi)

Öte yandan sanayileşme sadece üretim artışıyla değerlendirilemez ya da daha doğrusu değerlendirilmemeli diye düşünüyorum. **Biraz da önemli olan, üretim artışının hangi bedeller karşılığında başarılı olduğu değil midir? Yani neler götürmüştür o toplumdun ? Neye mal olmuştur ? Bunların da değerlendirmeye alınması gerekmez mi?**

Basit bir örnekle duruma açıklık getirmeye çalışalım:

Sanayi Devrimi yıllarında İngiltere'de uyuşturucu kullanımı neden yaygındır hiç düşündünüz mü? Fabrikalarda geçen uzun gecelerde çalışan anneler, sevgili bebeklerini uyutmak için afyon bitkisi kullanıyorlardı da ondan. Evet yanlış duymadınız, çocuklar daha kundaktayken uyuşturucuya alışıyorlardı.

Peki bu çocukların, ilerleyen yaşlarında kanlarına karışan bu zehirden kurtulmaları sizce mümkün olabilmiş midir?

Weber Tezi olarak Protestanlık

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Alman düşünür Weber, batıdaki teknolojik gelişimleri, Calvinizm temelli Protestanlık anlayışı ve ahlakıyla da izah eder. Weber'e göre Protestanlık inancında tam bir kadercilik anlayışı hakimdir. Seçilmişler önceden bellidir ve kul ne yaparsa yapsın kaderini değiştiremez ve hatta cennetlik ya da cehennemlik olma vasfını dahi değiştiremez.

Peki böyle bir anlayış, insanları ve toplumları nasıl olur da çalışmaya itebilirdi? Madem her şey baştan bellidir ve kulun elinden bir şey gelmezdi, o halde İnsanları top yekun çalışmaya ve üretmeye iten güç ne olacaktır?

Evet Protestanlıkta insanın Tanrı karşısında hür iradesi yoktur ve seçilmişler baştan bellidir ancak **"seçilmişliğin göstergesi; durup dinlenmeden çalışmak, şüphe ve güçsüzlük duygusunu yenmek için sürekli faal olmak, ayrıca birlikte hareket etmektir. Kazanmak, çalışmak, başarmak ve birlikte hareket etmek Tanrını sevgili kulu olmak demektir."**

Zenginlere karşı orta sınıfın kini Protestanlığa geçişi hızlandırıyor ve bu insanların da sürekli çalışmaya ve biriktirmeye azmediyor olmaları, zincirleme olarak da çalışmak kazanmayı, kazanmak tüketimi, tüketim ihtiyaçları, ihtiyaçlar da tekrar çalışmayı kamçulamıştır denilebilir. Bu daire içinde bilim ve teknoloji de kendine bir gelişim yolu bulacak ve yatağını kuracaktır.

Weber'in tezi buraya kadar makul olsa da (burası dahi eleştiriye açık ve oldukça malul bir tez), daha sonra ortaya öyle bir tez atacaktır ki; doğuda ve batıda çok tartışmalara sebep olacak ve kendi aydınlarımızı da menfi etkileyecektir.

Protestanlığı, bilime ve gelişmeye motor gibi takdim eden Weber, İslamı da gelişmeye ve bilime engel ilan etmiş ve hararetli bir tartışmanın fitilini yakmıştır.

Bu tez ülkemizi de sarıp sarmalamış olacak ki, modernliği tek çare görüp, İslam temelli bir geleneği terk etme ve bir halkın kültür ve medeniyetinin değiştirilmesi esası üzerine bir dizi önlemler almaya kadar varmıştır. Ancak insanların dış görünüşlerine yönelik takıntılarla yaşayan köhne bir kültür devrimciliğidir aslında bütün yapılanlar... Aslında bizlere okul sıralarında "Asr-ı Saadet Dönemi" gibi lanse edilen, Cumhuriyetin Sözde Altın Çağı'nda gösterebildiğimiz bütün tepki **Batı'nın hakimiyetine karşı, şeklen ve görüntü itibarıyla batıya benzeme refleksi** olabilmıştır. Kimileri bu dönemi daha da cilalayıp, Aydınlanma Çağı olarak da lanse ederler...

İslâm'ın temel prensiplerinden, bilimden, kul hakkından uzaklaşmanın getirdiği belaların ilacını "düşmana benzemek" yolunda aramışız ne yazık ki!

Yanlış teşhis, yanlış tedavi...Sonuç: **Virüse bulaşmış, virüsten korunamayan, hasta ancak yaşamaya devam eden, kararsız bir ülke...Kalıcı olan ve tabiat haline gelen kültürel bir şizofreni ile ülkesini ve halkını malul eden bir oligarşik ve vesayetçi bir zihniyet...**

Tarihçi Mustafa Armağan ise; "Bilim de geri mi kaldık ?" sorusunu yönelterek konuyla ilgili ilginç açıklamalar yapıyor ve şöyle diyor:

"Bir kere 17.yüzyıl ve sonrasında Avrupa'da vuku bulan bilimsel ve teknolojik devrimi normal bir bilimsel etkinlik çerçevesinde değerlendiremeyiz. (Burada 'normal bilim' derken Thomas Kuhn'un kastettiği anlamda bir paradigmanın, yani bilimsel çerçevenin içinde yapılan bilimi kastediyorum.) Bu 'olağanüstü' bir bilimdir ve normal bilimdeki faaliyetler olağanüstü

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

dönemle ölçülemez. Ya neyle kıyaslamak lazım onu? İnsanlık tarihindeki büyük bilimsel patlamaların yaşandığı diğer çağlarla elbette. Olsa olsa MÖ 5. yüzyılın Atina'sıyla, MS 10. yüzyılın Bağdat'ıyla kıyaslanabilir. Dikkat ederseniz Yunan ve İslam mucizeleri deniliyor bunlara, yani olağanüstü dönemler...

*Böylesi dönemlerin sayısı insanlık tarihinde çok fazla değil. Yani Yunanistan'da gerçekleşen çiçeklenme, yüzyıllar süren Afrika-Asya kültürel trafiğinin, her şeyden önce de Fenike medeniyetinin eseri idi. Çünkü insanlığın yüzlerce yıllık birikimi, mağma gibi kendisine patlayacağı bir delik arar ve sonunda uygun bir yer bulunca yeryüzüne çıkar. Bu 'mucize'lerin Atina veya Bağdat'ta ortaya çıkmaları, tarihin akışını kendi yönlerine çevirmesini bilen yöneticilerin eseri idi. Hodgson gibi tarihçilerin uzun vadeli dünya tarihi perspektifinden bakıldığında 'Batı uygarlığı'nın Avrupa'da ortaya çıkması da aslı değil, arızî bir durumdu. Yani bu enerji, bir şekilde kendisine uygun bir yol bulacaktı. En uygun çıkış yolu ise Avrupa'da hazırlanmıştı. Orada çıktı. Başka bir yerde de ortaya çıkabilirdi ama şartlar elvermedi. Dolayısıyla modern bilimlerdeki patlamayı, Osmanlı veya herhangi bir 'normal' faaliyetini sürdüren paradigmayla değil, süper lig ile 2. lig arasındaki fark gibi, Yunan veya İslam bilimleriyle kıyaslamamız gerekir. **Çünkü bunlar, birçok medeniyetin ortak olarak katkıda bulunduğu ama bir yerde ortaya çıkan bilimsel lavlardır. Malum, lav dağını seçemez. Dağdır lavı seçen. Ne zaman dağ olursak lavımızı içimizde buluruz.**"*

İslam Medeniyetinin Tesiri

Hemen şunu belirtmeliyim ki Rönesans aydınları, bildiğimizin aksine ilerici değil, "gericidirler" ve hatta "irticacıdırılar". (80-90 yıldır topluma irtica korkuları empoze eden zihniyete küpe olsun)

Rönesans uzmanlarından Peter Burke, dikkatimizi Rönesans'ın Latin ve Yunan kaynaklarına yani binlerce yıl öncesine bir "geri dönüş", hatta antik kültürün taklit edilmesi hareketi olduğu noktasına çeker. Dahası Rönesans aynı zamanda İslam Medeniyeti ile temasa geçişin adıdır. Bir başka deyişle, Avrupa'nın bitkisel hayattan uyanışa geçişi Arap-İslam kültürü ve dinamizmi sayesinde gerçekleşecekti.

Avrupa'da "Bilimsel Devrim" yalanı da zihinlerimize kazınmıştır kazınmasına da, nedense söz konusu Bilimsel devrim Müslüman alimlerden çalınan bilgilerle yapıldığı meselesi ise örtbas edilir.

[Osmanlının Yıkılışında Tekke ve Zaviyelerin Rolü Var mıydı?](#) adlı makalemizde aynen şunları söylemiştik:

İslam büyükleri öyle kitaplar yazmışlar, öyle eserler ortaya koymuşlardır ki, kendilerinden sonra Avrupa'nın üniversitelerinde asırlarca okutulmuştur. Avrupalı büyük ölçüde rönesans ve sanayi devrimini bu eserlere borçludur. Dünyaya hakimiyetini, bu eserlerden istifade de bulmuştur. Özellikle tıp alanında İbni Sina, Razi ve Zehravi gibi bilginlerin eserleri, Batının ilmi yapılanmasının oluşmasında büyük etkenleri olmuştur.

İbni Sina, tam sekiz asır, Zehravi tam bin sene Batıda otorite kabul edildi.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

*Bunlardan her biri kendi sahasında ilmi araştırmaları ve buluşlarıyla başı çekiordu. Kimisi astronomiyi geliştiriyor, kimisi fizik kuralları koyuyor, kimisi de matematikte yedi kat integral problemleri çözüyordu. **Kimisi de dünyanın çevresini ölçmeye çalışıyor ve dünyanın güneş etrafında döndüğünü tespit ediyordu ki Galileo ve Copernik'in yedi göbek dedesi henüz mevcut değildi. Batı ve dünya vahşetler içinde yüzerken, bizim aydınlık dünyamızda hidrolik sistemlerle çalışan araçlardan, saatlere, oradan da ilkel robotlara kadar, son asırlarda tanıyabildiğimiz teknolojik eserler, o dönem adi eserler olarak teşhir ediliyordu.***

*Diyarbakırlı Ebul-İz El Cezeri, 800 sene önce hidrolik sistemle çalışan pek çok otomatik eser ortaya koymuştu. **Ta o zamanlar biz yaptığımız robot atlara hareket verirken, Batı dünyası saatin işleme keyfiyetinden uzak "Acaba içinde cin mi var ?" diyordu.***

Evet Avrupa İslam Medeniyetine çok şey borçludur...

Yukarıdaki örnekleri az ve yetersiz bulanlar için örneklerimi çoğaltmak isterim...

Mesela modern kimyanın kurucusu Cabir İbn Hayyan'dır. Buharlaştırma, süzme, tasfiye etme, damıtma billurlaştırma Cabir'in geliştirdiği metotlardır. Mesela Alembik'i icat eden Müslümanlardır. Optik, büyütücü mercekler, pek çok cismin özgül ağırlığının tespiti, denge ve ağırlık hep Müslümanların eserleridir. "Sıfır" ve "Pi" sayılarını bulan, dört işlemi tam olarak ortaya koyan Müslümanlardır. (Romen rakamında sıfır olmadığını hatırlatırım). Cebir tamamen Müslümanların icadıdır. Logaritma, trigonometri yine Müslümanların icadıdır. Sekanti, Tanjanti, kotenjanti sinüs ve kosinüsü bulanlar da Müslümanlardır...

Örnekleri daha da çoğaltmak mümkün.

Evet gerici olmak bence güzeldir...

Not: Derin Düşünce Grubu üyeleri ve yorumcuları ile yaptığımız tartışmalar bu yazı için bilgi ve ilham kaynağı olmuştur.

KAYNAK:

1. İslam Bilim İnsan Ve Tarih (Ali Ünal)
2. Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı (Mustafa Armağan)
3. İnsanlığın Son Adası (Mustafa Armağan)

Keşifler Çağı ve Uyuyan Osmanlı? (Mehmet Bahadır)

“Neden Amerika'nın keşifleri İspanya'dan yelken açtı da, Müslümanların Atlantik limanından açmadı? Halbuki bu tip yolculuklar daha önceki zamanlarda yapılıyordu...” (Bernard Lewis)

Böyle diyordu Bernard Lewis. Ancak bu tespite birkaç noktadan itirazlarım olacak . Bazı noktaları yeniden düşünme ve sorgulama ihtiyacı hissediyorum.

Öncelikle bizlere okul sıralarında öğretilen daha doğrusu beyinlerimize kaydedilen bilgilerin sorgulanması gerektiğine inananlardanım. Resmi kurumlar eliyle, adeta çamaşır makinasına attığımız beyinlerimizin haleti durumunu gösteren fotoğraflar ya da röntgenler çekilebilseydi keşke. Mesela, neden okul kitaplarımızda Kristof Kolomb, Macellan ve Vasko da Gama maceralarını kendimizden geçercesine okuruz da, dünyanın en uzun mesafe kat etmiş gezgini unvanına sahip **İbni Batuta**'yı okumayız. İbn Batuta ismini duymuş muyuzdur acaba? Dahası Hindistan'da akıl almaz maceralara katılan **Seydi Ali Reis**'i, haritalarını uzaydan bakıyormuşçasına nasıl çizdiği hala anlaşılamayan **Piri Reis**'i neden okul kitaplarımızda hakkıyla okumayız?

Sorgulamaya devam ediyorum. Portekizli keşif Vasko da Gama'nın maceralarını okuduğumuzda 1498 yılında Hindistan'ın Kalküta limanına yanaşmayı başardığını ve kârlı bir ticaret yaptığını biliyoruz. Bu doğru. Ancak bu bilgilerden bize ne? Unutturulan bilgi, Hint ekonomisinin ve bölgenin ticari insiyatifinin, önemli ölçüde müslümanların elinde olduğu bilgisi değil midir? Öyle ki Müslüman deryasında, yabancı görünmemek ve belalardan uzak kalmak için Portekizli keşifimizin Müslüman kıyafetlere büründüğü sır değil⁽¹⁾. Dahası kendisini Türk zannedip, bu yüzden kendisine, bir sultan tarafından hürmet gösterildiğini dahi biliyoruz⁽²⁾.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Şimdi Bernard Lewis'e, esas soruya geçmeden önce, yavaş yavaş hazırlık aşamasında, alıştırmalık sorularımı sorabilirim.

Acaba 15.yüzyıl sonlarında Hindistan'ı bilmeyen ve ona ulaşamayanlar bir tek Avrupa sakinleri olmasın sakın?

Soruları çoğaltalım,

Keşiler Çağı kimin keşifleridir ? Bir Hint'li, bir Madagaskarlı ve Kuzey Amerika'da yaşayan bir Kızılderili için keşfedilmek, çevresinde başka barbar insanlar görmekten başka hangi komik anlamı taşımaktadır? Ve Avrupalılar 15.yüzyılda neden can havliyle deniz aşırı diyarlara keşif yolculuklarına çıkmışlardı?

Coğrafi Keşiflerin altında yatan temel sebepleri inceleyerek devam edelim...

Temel Sebepler :

- Avrupa'nın telaşı, geç ve geri kalmışlığını telafi çabasından kaynaklanıyordu. Nitekim Avrupa aleyhine devam eden bu fark 18.yüzyılda ancak kapanacaktı. Zira, dünyayı keşfe muhtaç ve koca bir kıtayı demir perde haline getirip, kendi kıtasının karanlıklarında ve zulümlerinde sıkışıp kalan halk Avrupa sakinleriydi. Avrupa için, doğudan mahrum kalmak ikinci bir ölüm manasına geliyordu
- Amaç servet, kudret, ihtişam ve dini meşruiyet arayışı idi. Yani keşif amacıyla yola çıkılmamıştı. Gizli emeller içerisinde Kudüs'ün haçlılar tarafından tekrar fethi dahi vardı.
- Hint ticaretinde tekel kuran Venedikli ve Osmanlı tüccarlar karşısında, bu haksız rekabetten kurtulabilmek adına Avrupalı tüccarlar, Avrupa piyasasına birinci elden mal götürüp satmak istiyordu.
- Avrupalıların dillerinden düşürmedikleri ve doğuda yaşadığına inanılan **"Prester John"** adlı bir efsanevi hristiyan kralına ulaşmak ve ondan yardım almak peşindeydiler. Kristof Kolomb'un ve Vasko da Gama'nın, Efsanevi krala ulaşmak için yollarında çeşitli hediyeler götürdüklerini de biliyoruz.

Evet coğrafi keşiflerin arkasında yatan temel güdülerden birisi de, (lütfen alıcılarınızın ayarıyla oynamayınız. Evet yanlış duymadınız) doğuda yaşadığı bilinen ama cismi bir türlü bulunamayan güçlü efsanevi kralı bulmak, onunla temasa geçip, ondan gücünü Batıdaki hristiyanlarla birleştirmesini sağlamak ve bu sayede müslümanlara ağzının payını vermektir.

Böyle bir hurafe bizim tarihimizde olsa, memleketimizin akli evvelleri hemen üstümüze çullandır , "Zaten bu kafayla geri kalmadık mı ?" teranesine yeni bir beste eklemenin zaferiyle kendilerinden geçip sarhoş olmazlar mıydı?

Burada şu soru sorulabilir. **Osmanlı keşifler çağında ne yapıyordu? Nal mı topluyordu ya da keman mı çalıyordu? Keman çalmıyordu elbette, zira keman henüz icat edilmemişti. Ya da ünlü şairimiz Nedim'in deyimiyle, "Gülelim oynayalım kam alalım dünyadan"** moduna mı girilmişti? Yoksa salt bir kara gücü kurmuş dev bir fil miydi Osmanlı?

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Evet öyledir diyorsanız, öncelikle koskoca Akdeniz sahil şeridinin dörtte üçünün hem de uzun yıllar nasıl hakimiyet ve kontrol altında tutulduğunun makul bir cevabı verilmelidir. **Evet Osmanlı, daha çok kara gücüne dayalı dev bir fildi belki de ancak yüzmeyi bilen dev bir fil olduğunu eklemem gerek.**

Osmanlının o dönemler ne yaptığına gelince, Amerikalı araştırmacı Palmira Brummett'in tespitleri yardımımıza koşuyor adeta. Çünkü çöküş saplantısı ve oryantalizm öyle körleştirmiştir ki bizleri, adeta beyinlerimizi bir fanus içinde esir almıştır. Doğal olarak bizim göremediklerimizi Amerikalı araştırmacıların görmesine şaşırılmamak gerekiyor.

İlginç bir tespitle, Yavuz'un İran, Suriye ve Mısır seferlerini 1505'den itibaren Kızıldeniz ve Hint okyanusuna yelken açan Portekiz kuvvetlerine karşı girişilmiş bir karşı hareket olarak yorumluyor Brummett. Bu fetihlerle Hint ticaret yolunu güvence altına alan Yavuz, hem Akdeniz'in canlılığını sürdürmesini temin ediyor hem de Hint Okyanusuna bu defa kara yoluyla açılıyordu. Aynı zamanda bu sefer, İslam alemini koruması altına almak anlamına da geliyordu. ⁽³⁾

Ayrıca Kanuni'nin Fransızlara vermiş olduğu kapitülasyonlar, Akdeniz'i canlı tutmanın ve ticaret yollarının dışında kalmama çabasının bir parçasıydı.

Yavuz'un seferleri, keşif amaçlı ya da efsanevi Kral Prester John'u bulmak amaçlı değildi elbette. Yapılan seferler siyasi, ideolojik ve ekonomik amaçlıdır.

Efsanevi kral "Prester John" komikliğini bir kenara bırakırsak, **genel manada keşifler çağında Avrupa'yla yaşanan tek ikilem birinin batıya diğerinin de doğuya sefere çıkmasıydı. Ve doğuya sefere çıkan Osmanlının önündeki engel Avrupa değil, Safevi Devleti olacaktı.** ⁽⁴⁾

Durmak yok, sorgulamaya devam!

Kristof Kolomb Amerika'yı Keşif mi etti, yoksa icat mı etti?

Ya da soruyu şöyle soralım 1492, keşif tarihi mi ya da işgal ve sömürgeleştirme tarihi midir?

1492. Bu tarihte iki bıçak birden sokulur insanlığın gövdesine. Birinci bıçak, İspanyada çekilir ve Amerika kıtasına düşer. Amerika yerlileri olan Kızılderililerin nüfusu, soykırımın kanlı sürecinde otuz da bire düşer⁽⁵⁾. İkinci bıçak ise, yine İspanya'da çekilir ve Endülüs'e düşer. Muhteşem Endülüs'ün son kalesi Gırnata (Granada) düşmüştür ve yüz binlerce Müslüman ve Yahudi'ye yol görünmüştür artık. Ya dinlerini değiştireceklerdir ya da ülkelerini terk edeceklerdir. Üçüncü yol ise, Yerli Amerikan halkı ile aynı kaderi paylaşmaktır.

Evet, 1492 'nin iki bıçağı, bir ucu Amerika'da bir ucu İspanya'da kanyor. Batının yükselişi üzerine dizilen destanlar, beyinlerimizi öylesine esir almış ki, batı merkezli bakış açılarında mahkum edilmişiz ve onsuz ne nefes alabiliyoruz ne de nefes verebiliyoruz.

Oysa Avrupa'nın gerek Çin gerekse de İslam medeniyeti üzerinde yükseldiğini, mesela tüfek, kağıt, pusula ve matbaanın Çin'den geldiğini Kopernik'in dünya dönüyor derken arkasında Nasirüddin Tusî'nin olduğunu, Galile'nin hareket kanunlarının arkasında da İbn Bacce'nin olduğunu söylesek ve

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

bunu ispat dahi etsek kolay kolay kabul görmeyecektir. Zira bir buluşun gerçek bir buluş olması için, ancak ve ancak Avrupa tarafından tescillenmesi gerektiğine inandırılmışızdır maalesef.

Mesela Kristof Kolomb'un Amerika'yı ilk keşfeden değil de son keşfeden olduğunu ve batının bu nedenle ne kadar geri kaldığını söyleyen birisi, üniversite koridorlarında sizce kaç adım yürüyebilir?

Dahası Kolomb'dan 71 yıl önce Amerika'nın, Çinliler tarafından nihai olarak keşfedildiğini⁽⁶⁾, hatta yerleşim yerleri kurulduğunu, haritaların çıkarıldığını ve Asya ile Amerika arasında anlaşmalar yapıldığını söyleyen birisine, sanırım çok da iyi gözlerle bakılmaz.

Biraz daha ileri gidiyor ve Amerika'nın, ilk olarak Kolomb'dan yüzyıllar önce Kızıl Eirik'in başında bulunduğu Vikingler tarafından keşfedildiğini, sonrasında Ortaçağda bazı müslüman denizciler tarafından Güney Amerika'ya gidildiğini ve nihayet yakın tarihte Moğol asıllı Çinli bir Müslüman donanma komutanı **Zeng Ho**⁽⁷⁾ devasa gemileriyle⁽⁸⁾ Çin'den hareketle Amerika'yı nihai olarak keşfettiğini, Avrupalılar bunu tescil etmese de söylemeliyim. Ama nedense, ne Müslüman denizcilerin ne de Çinli müslüman komutan Zeng Ho'nun aklına Amerika'yı sömürgeleştirmek ve bu uğurda yerli halkı katletmek akıllarına gelmemiş, aksine dostane ilişkiler kurulmuştu.

Bu bağlamda 1492 tarihi Amerika'nın keşif tarihi değil, işgal ve sömürgeleştirme tarihi olarak adlandırılmalıdır. Bununla birlikte Amerika boş değildi ki keşfedilmiş olsun. Amerika'yı Yeni Dünya olarak adlandırmak da yanlış bir yaklaşım. Bu durumda Amerika yerlilerinin bakış açısını hiçe saymış olursunuz ve bir Kızılderili için Avrupa neden Yeni Dünya olmasındı?

Kolomb'un Amerika macerasının perde arkasını biraz daha aralarsak, Kolomb'un Amerika'ya ayak basışı (keşfi değil) tamamen "**tesadüf**"ten ibarettir. Öyle ki kendisi dahi ölüm döşeginde bile Amerika'ya ulaştığına ikna olmamıştı. Sürekli batıya giderek Hindistan'a ulaştığını zannediyordu. Yazdığı notlarda sürekli Hintlilerden bahsetmesi bu yüzdendi. İngilizce'de Hintli (Indian) teriminin Kızılderililer için kullanılmasının sebebi de budur.

Kolomb'un seyir defterine bakılırsa, bu seferin masum bir sefer olmadığı ve meselenin sadece ekonomik sebepler olmadığı da ortaya çıkıyor. Efsanevi kral Prester John'u bulmak komikliği ve fıçı dolu altınlara ulaşmak gibi fantastik ve duygusal istekler bir yana esas amaç; **kutsal topraklar yani Kudüs'ün Hristiyanlarca yeniden fethini finanse etmek amacını güdüyordu**. Merak edenler Kolomb'un seyir defterlerine bakabilirler⁽⁹⁾.

Bu masum kaşifimizin; ilk haçlı seferlerinin düzenlendiği İtalya'nın Cenova limanında doğduğunu ve yüzyıllar öncesindeki haçlı seferlerinin efsane ve hatıralarıyla doğup büyüdüğünü söylersem sanırım aradaki bağlantı daha rahat kurulabilir.

Oryantalizmin virüsü, beyinlerimizi nasıl kemirmiş, nasıl oyuklar bırakmış görebiliyor muyuz? Ve bütün hikayeyi Avrupa cephesinden bakan bir tarihçilikle, nereye kadar gidebileceğimizi (gidemeyeceğimizi) artık görmemiz gerekmiyor mu?

Bu kadar analizden sonra, Bernard Lewis'e, esas sorulması gereken doğru soruyu sorabilirim artık;

“Avrupa, Prester John efsanesine inanacak ve Hindistan'dan bihaber yaşayacak ya da ulaşamayacak kadar neden bu kadar geriydi? Yanlış giden neydi? “

Takviye Okumalar

1. [Sanayisiz Osmanlı](#)
2. [Osmanlının Yıkılışında Tekke ve Zaviyelerin Rolü Var mıydı?](#)
3. [Yanlış Giden Neydi?](#)
4. [Bernard Lewis Nerede Yanlış Yaptı?](#)

Dipnotlar :

- (1) John T. Faris, Real Stories of the Geography Makers, Ginn and Company 1925, s.84
 - (2) Cemalettin Taşkıran ” The Ottoman-Portuguese relationship in the 16th Century 1998, s.109
 - (3) Palmira Brummett, Otoman Seapower and Levantine Diplomacy in the Age of Discovery 1994
 - (4) Palmira Brummett, Otoman Seapower and Levantine Diplomacy in the Age of Discovery 1994 , s.2
 - (5) Bartolome de Las Casas, “Kızılderililer Nasıl Yokedildi ?”, Çeviren Meryem Ural s.18
- Amerikanın Soykırım Tarihi Çeviren Şaban Bıyıklı 2004
- (6) Gavin Menzies, 1421: The Year China Discovered the World, 2003
 - (7) **Zeng Ho** arap fetihleri neticesinde Çine yerleşmiş Müslüman bir Deniz Kuvvetleri Komutanı idi. Hacca gittiği, görevden alındıktan sonra Çin'de cami yaptırdığı ve müslümanlara yardım ettiği biliniyor. Asıl ismi **Ma Ho** idi. Çin sarayında isim değiştirmiştir.
- Çince'de Ma ismi, Muhammed, Mustafa isimleri yerine, Ho ismi ise Hüseyin yerine kullanılır. Dolayısıyla Amerikayı yakın tarihte ilk keşfeden Kristof Kolomb değil, bundan 70 yıl önce, sadece Amerikayı değil, tüm dünyayı keşfe çıkan asıl ismin **Muhammed Hüseyin namı diğer Zeng Ho** olduğunu söyleyebiliriz.
- Dawood C.M. Ting, “Islamic Culture in China”, Editör : Kenneth W. Morgan İslam-The Straigh Path 1958 s.349-351
- (8) Söz konusu gemiler, Kolomb'un gemilerinden 5 katı büyüklüğünde ve 3000 ton yük alma kapasitesine sahiptir. Kolomb gemilerinin yük alma kapasitesi ise 100 ton civarındadır.

Gavin Menzies, 1421: The Year China Discovered the World, 2003

(9) Kristof Kolomb Seyir Defterleri: Keşif Yolculukları Günlüğü, Çeviren: Sait Maden 1999, s.122

Kaynak

Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı (Mustafa Armağan)

Toplum, Bir Kurtarıcılar Cehennemidir (Sever Işık)

Topraklarımız kahraman yetiştirme konusunda hiçbir ülkeye nasip olmayacak kadar münbittir. Bizimkiler, bilmem hangi nasipsizlerin kahramanlarını kim bilir kaç katlar. Onun için saymaya kalkışmayın altından kalkamaz, nafiye nefes tüketir, yorulursunuz.

Tüm kahramanlarımızı varlık sebebi ise, içlerinden coşku halinde dışarıya taşan, insanlarımızı ve vatanımızı daim içinde buldukları cehennemden/karanlıktan kurtarma güdüsüdür! O kadar çok kurtarıcımız var ki... ellini sallasan ellisi. Ergenekoncusundan siyasetçisine, uyuşturucu kaçakçısından silah tüccarına, mafyasından dolandırıcısına, katilinden soyguncusuna, ihale takipçisinden çetecisine herkesin ağzında aynı nakarat; **“ne yaptıysam vatan için yaptım!”**

...

“Mesih bekleme olgusu” ve kaygısı insanoğlunun tarihi kadar eskidir. İçinde yaşanan kötü ahvale çare ve çözüm bulamayan ya da çözüm ve çarelerini yaşama aktarma irade ve kudretine sahip olamayan kitleler, geleceği muhakkak olan kurtarıcılarını beklerler. Beklenen şafak doğmasa da önemli değil, toplumlar kendi kurtarıcılarını ve kahramanlarını çoğu kez kendini imha etme pahasına kendileri yaratırlar.

Tüm karizmatik liderler, kahramanlar ve kurtarıcılar bir **“umut sosyolojisi”**nin uzantılarıdır. Herkese umut vaat ettiği sürece, varlıklarını öyle veya böyle devam ettirirler. İnsanlık tarihine bir kuşbakışı gezinti bile toplumların en çok kendi yarattıkları sahte kahramanlardan ve kurtarıcılardan çektiğini

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

gösterir. Toplumlar, su başlarını tutanlar değiştikten sonra, kurtarıcıları var etmek için gösterdikleri gayretten daha fazlasını onlardan kurtulmak için gösterirler. Çünkü tüm kurtarıcılar, azad etiklerinin başlarına basarak yükselirler.

Neyzen Tevfik, hayatında ilk defa sinemaya gider, izlediği filmde ormanlar kralı Tarzan'ın vahşilerin elinden kurtardığı kıza yaptıklarını gördükten sonra, "böyledir" demiş, "bu kurtarıcılar böyledir."

Bu kurtarıcılar(!) böyle olmasına böyledir de, yine de toplumlar kurtarıcı bekleme özleminden vazgeçmezler. Özgür ve bir başına yaşamaya cesaret edemediğimiz için bu yaşam ve yaşamı tanzim etme işini tapındığımız kahramanlara havale ediyoruz. Kahramanlar, içimizdeki "**özgürlükten kaçış**"ın ve "**totalitarizmin arzusu**"nun göstergeleridir. Bir toplumun ne kadar az kahramanı ve kurtarıcısı varsa, o toplum o kadar çok olgun ve özgürdür.

Bireyler "**kendi akıllarını kullanma cesareti gösterip**", kendi bilinçleri ile kendi zindanlarını aşıp, kendilerini hakiki bir "**özne**" olarak inşa ettikleri sürece kahramanlara ihtiyaç duymazlar.

...

"Toplum, bir kurtarıcılar cehennemidir" diyor **Cioran**, evet bir kurtarıcılar cehennemi...

Seçim vesilesi ile hangi yöne yüz çevirsek bir kurtarıcı ve bu sahtekar kurtarıcıyı omuzlayan bir güruh ile karşılaşırız.

Bir farkla ki, ak ile kara, at ile it izinin birbirine karıştığı şu hengamede kurtarıcılar daha çok kurumsal kimliklerle karşımıza çıkıyorlar.

O kadar yüksek perdeden atıyorlar ki... Bilmediğimiz ne kadar çok esaretin altındaymışız!

Kimi bizi geçmişin karanlığından, kimi bir türlü olgunlaşamayan toplumdan, kimi dinsizlikten ve imansızlıktan, kimi derin devletten, kimi Kürtlerden, kimi Türklerden, kimi askerden, kimi dincilerden, kimi Avrupa'nın gizli emellerinden, kimi Amerika'nın sinsî bölme planlarından, kimi her taşın altından çıkan siyonizmden, kimi içerdeki gizli düşmanlardan ve işbirlikçilerden, kimi enflasyon canavarından, kimi trafik canavarından, kimi köhneleşmiş bir şahsiyetten, kimi gerici bir zihniyetten, kimi fukaralıktan, kimi burjuvalardan....dan...dan...

Ve doğal olarak her kurtarıcının bizi götürmek istediği bir cennet var ki, işte orası bir diğer kurtarıcının cehennem olarak bellediği ve bellettiği kabus..

Toplumlar, daima bir bireylerden farklı tahayyül eder ve ona göre davranırlar.

Binlerce insan daima **Godot**'yu bekler durur. Çünkü insanlarda muazzam bir "**adlatılma arzusu**" da vardır. Onlar gerçeği ve olanı değil, olmasını istedikleri şeyleri duymak isterler, ve ekmek arası döner arkası konserlere yüzde yedi oy verirler.

İnsanlar, bilinçlerini ve umutlarını iğfal eden kurtarıcıları alkışlamaktan vazgeçip, onlardan paçayı sıyırdıkları gün, aradıkları şeyin kapılarının hemen eşiğinde olduğunu göreceklerdir.

Aydınlanmanın Santajı ve Foucault (Sever Işık)

Foucault'nun düşüncesi değişik eksenlerde çözümlenmiştir. Onu modern perspektiften okuyanlar olduğu gibi postmodern perspektiften okuyanlar da vardır. Foucault'nun düşüncesinin ve Batı felsefesindeki konumunun sağlıklı değerlendirilebilmesi için aydınlanmaya ilişkin kavrayışının bilinmesi gerekir. O bu konudaki görüşlerini çoğunlukla İmmanuel Kant'ın "Aydınlanma nedir?" (Kant,1984) metni bağlamında dile getirmiştir. Aydınlanmanın ne olduğunu sormak geçmişi değil, bugünümüzü anlamaya ve anlamlandırmaya ilişkin çabanın başlangıcıdır ve aynı zamanda sonucudur.

Foucault, Kant'ın cevaplamaya çalıştığı "Aydınlanma nedir?" sorusunun modern felsefenin cevabını arayıp bulamadığı ve kendisinden kurtulamadığı bir soru olduğunu ayrıca Hegel, Marks, Nietzsche, Max Weber, Frankfurt Okulu ve Habermas'ın aynı soruyla dolaylı olarak da olsa hesaplaşmaya çalıştığını belirtir. Foucault'ya göre *aydınlanma bugün ne olduğumuzu, ne düşündüğümüzü, ne yaptığımızı belirleyen sorunun cevabıdır*. Ve bu soru şimdi, "modern felsefe nedir?" biçimine dönüşmüştür. Kendisi bu soruya şöyle cevap verir: Modern felsefe iki yüzyıl önce sorulan aydınlanma nedir? sorusuna cevap arayan felsefedir (Foucault, 2000a: 174). Kant'ın "Aydınlanma nedir?" başlıklı metinde cevabını aradığı soru tarihsel sürecin içsel erekselliği değil, bir farklılıktır; bugün düne kıyasla ne tür bir farklılık getirmektedir? Sonuç olarak Kant aydınlanmayı; 'irade, otorite ve aklın kullanımı arasında önceden varolan ilişkinin değişikliğe uğratılmış bir hali' diye tanımlamaktadır. Aydınlanma'yı karakterize eden şey "olgunlaşmamışlık" statüsünden kurtaran bir süreç olmasıdır (Foucault, 2000a: 176). Foucault'ya göre Kant'ın bu metnin önemi zamanın içsel erekselliğini, insanın gitmekte olduğu noktayı tespitte çalışması değil de, eleştirel düşünce ile tarih üzerine düşünmenin kavşağında yer almasıdır. Metin, Kant'ın kendi yaptığı işin *güncelliği* üzerine olan düşüncelerini yansıtmaktadır. Kısaca bu metnin özelliği tarihte farklılık olarak bugün üzerine olan düşünmesinde yatmaktadır (Foucault, 2000a: 180). Foucault bu metinden modernliğin bir dönem olarak değil de bir tutum olarak anlaşılacağı

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

sonucunu çıkarmaya çalışır. Tutum ile kastedilen ise güncellikle kurulan ilişki, gönüllü tercih, düşünme ve hissetme tarzı, eylem ve davranma biçimidir

Foucault, Kant'ın metninin *bugün kendisine bağlı olarak yapmakta olduğumuz belirli bir felsefe tarzını* tanımladığını düşünmektedir. Ve aydınlanmanın hala büyük ölçüde bağlı olduğumuz toplumsal kurumsal ve kültürel olaylar bütünü olarak ayrıcalıklı bir analiz alanını oluşturduğunu söyler. Ayrıca *hakikatin gelişmesi ile özgürlük tarihinin birbirine bağlanması* hala üzerinde durulması gereken felsefi bir problemdir. “Kendimizi tarihsel olarak belli bir ölçüde aydınlanma tarafından belirlenmiş varlıklar olarak analiz etmeye çalışmamız gerekir”. Bu analizin temelinde bir dizi tarihsel araştırma yer alacaktır (Foucault, 2000a: 185).

Foucault, aydınlanmanın temelinde yatan ilkenin, *eleştiri ve kendimizi kendi özerkliğimiz içinde kesintisiz olarak yaratma ilkesi* olarak anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Söylediğimiz, düşündüğümüz ve yaptığımız şeylerin kendimize ilişkin bir tarihsel ontoloji süzgecinden geçirilerek eleştirilmesinden oluşan felsefi bir *ethosa* olumlu bir içerik kazandırması gerektiği açıkça ortadadır. Bu eleştiri, bizi kendimizi oluşturmaya yaptığımız, düşündüğümüz ve söylediğimiz şeylerin öznelere olarak tanımlamaya yönelten olayların tarihsel temeldeki sorgulaması olarak ilerleyecektir. Bu eleştiri aşkın olmayıp, hedefi de bir metafiziği mümkün kılmak değildir. *Bu eleştiri amacıyla soykütüksel, yöntemiyile arkeolojik niteliklidir.* Tüm bilgi ya da ahlaki eylem biçimlerinin evrensel yapılarını belirlemeye değil, düşündüğümüz, söylediğimiz ve yapmaya çalıştığımız şeyleri eklemleyen söylemleri tarihsel olaylar olarak ele almak anlamında arkeolojiktir. Transandantal değildir (Foucault, 2000b: 187-188). Yani, *kendimize ilişkin tarihsel ontoloji*, global ya da radikal olma iddiasındaki bütün projelerden uzaklaşmak durumundadır. “Deneyimlerimize dayanarak biliyoruz ki başka bir toplum, başka bir düşünce tarzı, başka bir kültür, başka bir dünya görüşü için bütünsel programlar ortaya koymak amacıyla güncel sistemden kurtulma iddiası, bizi en tehlikeli geleneklere geri götürmekten başka sonuç vermemiştir” (Foucault, 2000a: 189).

Aydınlanmanın eleştirel kavrayışını benimseyen Foucault, aynı zamanda aydınlanmanın bir çok temel parametresini topa tutar; Aşkın özne, evrensel sistemler, sürekli olumsal ilerleme vb.

Kendimizi, kendisini entelektüel ve siyasi bir ikilem şeklinde dayatan “Aydınlanma’dan yana ya da Aydınlanma’ya karşı olma” şantajından kurtarmamız gerekmektedir (Foucault, 2000a: 187). Buradan anlaşılabilirliği gibi Foucault, kelimenin tüm şümulüyle aydınlanma karşıtı olmadığı gibi, taraftarı da değildir. Hatta onun arkeolojileri ve soy kütükleri, önemli ölçüde aydınlanmanın yaslandığı temelleri sarsmaya ve yıkmaya yönelik tarihi/felsefi incelemelerdir. Onun çalışmaları aydınlanma düşüncesinin yaslandığı öznenin/insanın ölümünün analiz ve ilanidir.

Modernlik sorununun soykütüğünü yapmaktan bahseden Foucault için aydınlanma, *kendini isimlendiren, geçmiş ve gelecek karşısında konumlandırın ve şimdiki zamanda yapması gereken şeyleri belirleyerek kendi bilincine varmış çok özel kültürel bir süreçtir* (Foucault, 2000a: 165). 18. yüzyıldan beri düşüncemize nüfuz etmiş bir felsefi sorun olan *Aydınlanma, modernliği başlatan olay* olarak, *akıl tarihinde, rasyonalitenin, teknoloji biçimlerinin, bilginin özerkliğinin gelişmesi ve yerleşmesinde kendini göstermiş kalıcı bir süreç* olarak, bizim için sadece düşünce tarihinin bir *episodundan ibaret değildir* (Foucault, 2000a: 171). *Evrensel hakkında düşünmenin tarihselliği sorunu* olarak aydınlanmanın anlamı üzerine düşünülmesi gerekir.

Çağımız aydınlanmanın bilimsel ve siyasal kehanetini yalanlamış, geneli itibarıyla iyimser olan aydınlanma düşüncesi ve “iyimser tutum” özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'nın siyasal pratiği

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

tarafından geçersiz kılınmış ve başta bilim,akıl,ilerleme ve hatta özgürlük olmak üzere aydınlanmanın değerlerine karşı bir hayal kırıklığı oluşmuştur.Bu nedenle aydınlanma yeniden gözden geçirilmelidir.

Foucault'ya göre eleştirel felsefe geleneğinin iki kolu olup, ikisinin kaynağında da Kant vardır. O, modern felsefeye hakim olan geleneği; "*hakikat analitiği*" olarak adlandırır. Diğer geleneğin kaynağında da Kant'ın "Aydınlanma nedir?" de ortaya attığı "*Güncelliğimiz nedir?*" Şimdiki zamanda yaşanabilecek mümkün deneyimler alanı nedir? soruları vardır. Burada söz konusu olan bir "hakikat analitiği" değil; "şimdi"nin ve kendimizin tarihsel bir ontolojisidir. Foucault kendisini bu soruyu cevaplamaya çalışan ve Hegel'den gelip Nietzsche ve Max Weber üzerinden Frankfurt Okulu'na uzanan eleştirel düşünce geleneği içinde konumlandır (Foucault, 2000a: 172). Onun tüm çabası da Batı tarihinin, eleştiri geleneği içinde, tarihsel bir perspektiften okunmasıdır..

Foucault'ya göre yaşadığımız zaman, tarihte eşsiz ya da temel bir nokta değildir. Bunun bilincinde olarak şimdinin doğasını çözümlenmeye çalışmak gerekir. Zaten Kant'tın "Aydınlanma nedir?" sorusundan beri modern felsefenin ana uğraşlarından biri "*şimdimizin doğası nedir?*" sorusuna cevap aramak olmuştur (Foucault, 2001: 41). Onun anlatmak istediği şey şudur: Yitirmiş olduğumuz dünyaların garipliğini ortaya koymak, biz modern insanlara, eski yaşam ve düşünce biçimlerinden uzaklığımızı kavrayarak kendi kültürel kimliğimizi sınamaya zorlar (Merquior, 1986: 94). Zira kültürel kimliğimizi sınamamız, yaşadığımız zamanı, "şimdi"yi/günümüzü kavramamızı sağlar.

Kaynakça

FOUCAULT, Michel (2000a). "Aydınlanma nedir". **Özne ve İktidar**. Der. Işık Ergüden & Tuncay Birkan. (çev. Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 162-192

FOUCAULT, Michel (2000b). "İki Ders". **Entellektüelin Siyasi İşlevi**. Der. Işık Ergüden & Tuncay Birkan. (çev. Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 86-117

FOUCAULT, Michel (2001). **Yapısalcılık ve Postyapısalcılık**. (çev. Ali Utku & Ümit Umaç). İstanbul: Birey Yayınları.

MERQUIOR, J. G. (1986). **Foucault**. (çev. Nurettin Elhüseyni). İstanbul: Afa Yayınları

KANT, İmmanuel (1984). **Seçilmiş yazılar**. (çev. Nejat Bozkurt). İstanbul: Remzi Yayınevi.

Kendine Oryantalist Bakmak (Suzan Başarslan)

Kendine oryantalist bakmak ve bunun farkında olmamak sosyal hastalığının yaşandığı bir dönemdeyiz. Beğenilerimiz, okuduğumuz kitaplar, izlediğimiz filmler, dinlediğimiz müzikler, seçimlerimiz ve tercihlerimiz... ile. Artık yabancılaşma, kendine yönelik, yaşadığın topluma değil, buna eklenen yalnızlaşma ise farkındalığımızın ortadan kalkmasının en önemli nedeni. Yalnızlaşma derken yalnızlıktan bahsettiğim zannedilmesin. Arada büyük bir fark var ki bu konuya girmeyeceğim burada.

Yalnızlaşma, kendini yaşadığın ortamdan/her değerden soyutlamanın diğer adı. Yabancılaşma ise içinde yer aldığın zaman ve mekânın değerinin anlamını kaybetmesi, ona farklı bir gözle bakmak, yeni anlam yüklemek demek. Bunun kendine oryantalist bakmakla ilgisi ise, soyutlandığın/uzaklaştığın değerleri ve yeni anlam/lar yüklediğin kavramları kendi değil, Batı'nın değerleriyle anlamlandırmadan ileri geliyor olması. İyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış, sevgiyi/aşkı ve nefreti, beğeniyi ve tersini... artık kendi nazarımızla değerlendiremiyoruz. Batılı bir felsefeci/fikir adamı/yazar/sanatçı/yönetmen... dediyse/kabul ettiyse/gösterdiyse doğrudur deyip, sorgulamıyoruz ve yeni ilahlar yaratıyoruz. Sonra bu ilahların ardına düşüp, onlar adına kavgalar ediyoruz. Kelimelere, cümlelere, ifade edilene, onun yaslandığı dünyaya, o dünyadaki kabulüne dair bir şey bilmeden onu kendimize adapte ediyoruz. Oysa formu değiştirerek bile kendimize uyarladığımızda, onun gözüyle hayata baktığımızda, farkında olmayarak kendimize de aynı gözle bakmaya başlıyoruz. Yaklaşık 19.yy.dan beri bilmediğimiz bir dünyanın kavramları ve yaşamıyla uyarlamalar yapıyoruz. Kavramın hangi dünyanın göstergesi olduğunu, neyi kabul ettiğini ya da neyi reddettiğini bilmeden/önemsemeyen, aynı kavramla dünyalar kuruyor ve dünyalar yıkıyoruz. Oysa ne dünyalar aynı ne de o dünyaya yüklenen anlamlar. Hatta çoğu kavramda fikir birliğine varamadığımız için, aynı kavram üzerinden bambaşka şeyler söylüyor, ifade ediyor, tartışıyor, kızıyor ve diğerini ötekileştiriyoruz. Kendin üretmediğin ve kendi

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

kelimelerini konuşmadığın için başkalarının sözünü söylemeye devam ediyoruz, içinde sana ait tek bir kelime, fikir olmadan. Alıntılar yapıp, ne dediğine, hangi dünyanın içinden çıktığına bakmadan doğru kabul ettiğimiz üzerinden kendi hayatımızı inşa ediyoruz. Al sana yabancılaşmış kendin.

Bunun bir üst basamağı ise -edebiyattan psikolojiye geçmiş ve bir hastalığa isim olmuş- bir sendromun mağduru olmak anlamına geliyor. Bovarizm sendromu. “Jules de Gautier 1892’de Madame Bovary’den hareketle yazdığı denemelerinde Bovarizmi bir içsel telkin eksikliği, kişinin ‘dış çevrenin telkinine boyun eğmesi’ olarak tanımlar. Zamanla bir edebiyat terimine dönüşen Bovarizm, kişinin (yazarın ya da kahramanın) kendini başkasının yerine koymasını, bir başka deyişle gerçek dışı, sahte bir kendiliğe sığınma eğilimini belirt”^[1]mektedir. Bunun gerçek hayattaki karşılığı ise kısaca, inşa edilen yeni gerçeklikle, kendi dışında bir kendi inşasıdır. Ancak unutulmamalı ki, kurgu/fiction/hayali olan her yapı, gerçekliğin içinde -ya da hakikat diyeyim-, örtüşmeyecek ve bundan kaynaklanan ikilik yaşamak zorunda bırakacaktır insanı. Bir yerde yaşanan kırılma sizi tamamen altüst edecektir, çünkü yıkılan ve onun yerine inşa edilen yeni ‘kendî’, sizi iki kere uzaklaştırmıştır hayatınızdan/kendinizden. Birincisi yıkılan kendi, diğeri de yıkılanın üzerine inşa edilen yeni/yabancı/kurgu kendi. Geri dönülebilecek bir kendi olmadığında-yalnızlaşma ve yabancılaşma ile-, bir kez daha yeni bir kendi inşa etme zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Oryantalist bakmaya devam edildikçe de her kavram, hayata dair algı, seçim... asla istenilen/gerçek size ulaşma şansı vermeyecek, hatta sizi kendinizin çok uzağına itecektir. Büyük bir yıkım yaşanmak zorunda kalacaktır insan. Tıpkı yeniden inşa edebilmek için, Batı’yı, onun değerlerini, dogmalarını önce yıkmak ve yerine yenisini koymak zorunda kalan Batılı düşünürler gibi. Burada örnek olarak Aydınlanma, Rönesans, modernizm, postmodernizm sırayla verilebilir, ki Batı’da yaşanan bu süreç, aslında ‘babadan nefret’ diye kısaca belirtebileceğimiz, Harold Bloom’um ortaya koyduğu Anxiety of Influence(Etkilenme Endişesi)’in yansıması olarak normal karşılanabileceken, aynı kavram bizde eğreti durmaktadır. Bu kavramın bize uyarlanabilmesi için, baba figürü’nün yerine Batı’yı koymamız gerektiği sonucu çıkar çünkü. Oysa medeniyet inşasını yaşamış bir kültür olarak, baba figürünün yerine Batı’yı koymak, 19.yy. öncesi kendimizi inkâr etmek anlamı taşıyacaktır, yani babasız olmak. Köksüzlük ve sonradan eklemlenmeyi içselleştirmemiz demektir bu. Kısaca, oryantalist bakışın, kendi bakışımız haline dönmesi, kendini ötekine göre konumlama, değerlendirme, küçümseyerek bakma... anlamına.

Konuya dönersek, insan bu yeni kurgusal yapıyı yıkmak zorunda kalır bir yerde/ bir anda. Yabancılaşmayı, yalnızlaşmayı ve diğerinin gözüyle kendine baktığını yakalamadıkça da yıkım ve yapım, asla yapılabilecek/başarılabilecek bir edim değildir. Kendini tanımak için, önce hangi kavramlarla düşündüğümüzü, seçimleri neye dayanarak yaptığımızı... tahlil etmek zorundayız. Burada sakın tek kitaplı olmaktan bahsettiğimi düşünmeyin. Tek kitabın adamı olmamalı insan; ama okumak, okunanı kopyalamak, sorgulamadan uyarlamak da olmamalı. Okumak; sorgulamak, eleştirel bakabilmek, içine girdiğin dünyanın öncülünü ve ardılını bilmek, onun anlam dünyasını ve bu dünyanın kendi dünyana uyumlu olup olmadığını görerek onunla kendi kalenin surlarını sağlamlaştırmak ve yanlış olanı daha iyi görebilmek olmalı ya da doğru olanı.

Tüm bu süreçte, asıl önemli olansa, kendine oryantalist baktığını yakalayabilmektir. Sakın, ben öyle bakmıyorum, demeyin; içinize iyice bakın, kendinize oryantalist baktığınızı mutlaka yakalarsınız. Nasıl mı? İyi bakın, kimin değerleriyle düşünüyor, seçimler yapıyor, değerlendirmelerde bulunuyorsunuz, kime göre müzik dinliyor, film izliyorsunuz, kimin kitabını okumak size daha çok puan kazandırıyor, kimden bahsedince insanlar size bilgili diye bakıyor, hangi kavramları sarf edince özgür kabul

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

ediliyorsunuz, kimden alıntılar yapınca bilimsel tespit yapmış oluyorsunuz, hangi kelimeleri söyleyince modern kabul ediliyorsunuz?

Bu kadar örnek yeterli mi? Kendine oryantalist bakmayan var mı?

Burada aklıma Şems'in âlimlere, şu şunu dedi, bu bunu dedi diye yaptıkları bir sohbette, kızarak, sen ne diyorsun onu söylesene, demesi geldi.

Artık, kendi fikirlerini söylemenin zamanı gelmedi mi?

[1] Gürbilek Nurdan, Kör Ayna, Kayıp Şark, Metis yayınları, İstanbul, 2004,s.21.

Sanatçı Tercih Etmek Zorunda...(Suzan Başarslan)

“Sanat... bir grup elitistin, başkaldırısını inkar ederek onu içine hapsettiği aydınlık renkli bohem duvarlara hapsedilemez. Sanat sokağıdır...Ve evet uygarlık sokaktan korkar. Sanat yaramaz bir sokak çocuğudur...” diyor [Adab-ı Haşerat blogunun](#) yazarı. Nedense sanat hep elit kesimin elinde olmuş, özellikle bu çevrelerde -iktidar-güç-para ilişkisi- tam da uzak durulması gereken bu üçgene hapsolmuştur, şimdi ona iletişim çağının ve hızlı tüketimin doneleri de eklendi. Evet, uygarlık sokaktan korkar ve o sokaktan çıkan sanatı, çok etkili ise, kendileştirir, sisteme dahil eder... bunun dışındaki örnekler çok azdır malesef...

Divan edebiyatı geleneğinde de bu böyledir, Cumhuriyet döneminde de, Avrupa edebiyatında da... Merkeze yakın olmak sanat ve sanatçının kaçamadığı çoğunlukla da kaçmak istemediği tam tersine merkeze eklemeli olduğu bir sonuç olmuştur. Fuzuli 16.yy.da ünlü Şikayetnamesi'nde uzağında kaldığı merkeze şikayetini bildirir; yahut Şeyhi 15.yy.da yazdığı Harname'sinde başka bir bakışla umduğuna kavuşamamanın ironisini söyler. Hele Cumhuriyet devri... Merkeze bağlananların taçlandırıldığı dönemdir, merkezden uzak kalanın isminin listelere girdiği(!) ve yıllar sonra ancak sanatsever tarafından takip edilme şansına ulaşıldığı yazar, şair, ressam... ve eserlerle doludur. Merkez kaçınılmazdır ki Ali Bulaç da sanat için burjuvazinin varlığının önemine atıf yapar. Aynı atıfı, Hermann Hesse'in ünlü romanı Bozkırkurdu'nda da görürüz. İstenmese de varlığı yadsınamayan realite...

Sanat ve sosyolojinin bize gösterdiği tespitler bunlar ama bir de sanatın kendisi var, nerden doğduğu önemli olmayan ve varlığı eserin yaratıcısından önemli olan... sorgulatan, hayata bakışı değiştiren, kişiyi incelten, imbikten geçirten... ve böylesi bir sanat sokakta da bulunsa, elitist camiada da... asla nereden geldiği önemszenmeden hayatımıza dahil edilmeli.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Çünkü farklılığı, onu diğerlerinden ve ortamından daima ayırır. Merkezüstüne çıkar, merkezi ve çevresini etkiler, kuşaklar sonrasına yansır ve onlara dahi söyleyecek çok sözü vardır, hatta bazı eserlerin kaderi kendi döneminden sonraya kalmaktır. Ona sırtınızı dönemezsiniz kendi döneminde dönülse de... Anlattığını duymamazlıktan gelemezsiniz, başkaları ona kulak tıkadıysa bile...

O zaman asıl soru şu olmalı sanatın çıktığı ya da eklemlendiği yerden daha fazla:

Sanatçı sadece gününe mi seslenmek istiyor, o zamandan nemalanmak, bir döneme ait olmak; yoksa devrinde ve devrinin sonrasında da hayatta mı kalmak istiyor?

Sanatçı önce buna cevap vermek zorunda. İsteddiği anlık/döneminde bilinmekse, bu ,birkaç reklam işiyle ellerine verilebilir, bunun için dönemine yönelik sansasyonel açıklamalar yapabilir ya da sahte övgülerle reyting üzerine reyting alabilir... ve yaşadığı dönemde renkli neonlar altında parıldayabilir ama sonrasında sönük, atıl ve işlevsiz bir aksesuar olmaktan ileriye gidemez.

Sanatçı tercih etmek zorunda, 'ne istediğini' ya da en az bunun kadar önemli olanı, 'ne istemediğini'.

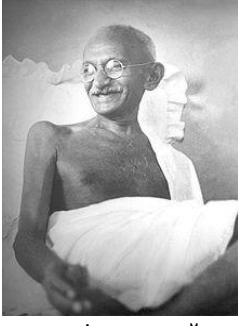
BDP... Sivil itaatsizlikten sivil serseriliğe doğru (Mehmet Yılmaz)

Yönetmenliğini Sinan Çetin'in yaptığı, Metin Akpınar ve Kemal Sunal'ın başrollerini paylaştığı harika bir filmdir [Propaganda](#). 1948'de ulusal sınırların dikenli telle kapatılması sonucu ortadan ikiye bölünen Hisli Hisar kasabasını anlatır. Kasabayla birlikte hayatlar ve insanlar da parçalanır... Komik ve acıklı bir [ulus-devlet](#) eleştirisidir aslında bu film. Aklımdan hiç çıkmayan (bence) en güzel sahnesi ise köyün delisinin sınıra kadar gelip poposunu öbür tarafa geçirmesi ve **“haydi, tutuklayın onu!”** diye haykırmasıdır.

Ulus-Devlet öyle saçma bir şeydir ki bir delinin sorgulamasına bile dayanamaz. Zira koyunu çobandan, çobanı kasaptan, öğretmeni öğrencilerinden ayıran bu sınır, bu **SINIRI DAYATAN KANUN** saçmadır. Bu kanunu azıcık, ucundan ihlâl ederek ne kadar saçma olduğu gözler önüne serebilirsiniz, kırıp dökmeye gerek yoktur. Delinin bu hareketi güzel bir sivil itaatsizlik dersidir aslında.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Sivil itaatsizlik Gandhi'yi ve Martin Luther King'i çağrıştırdığı için saygı uyandıran bir kavram ama tam olarak ne olduğunu tarif etmek zor. Bir kere işin içinde bir **itaatsizlik** var. Yani kanunlara aykırı bir şeyler yaparak halkın dikkatini üzerine çekmek, mümkünse desteğini kazanmak söz konusu. Diğer yandan "**sivil**" yani **medenî** bir boyutu var. İster Latince isterse Arapçasına bakın, uygarlığa, **sivilizasyona**, medeniyete bir vurgu var. Sivil itaatsizliğin GÜCÜ VE ZEKÂSI tam da burada yatıyor: **Aptal ve/veya ırkçı bir kanunun saçmalığını ispat etmek için o kanunu herkesin gözü önünde çiğneyeceksiniz.** Ama kimsenin burnu bile kanamayacak. Tam da bu sebeple yani kimseye zarar vermeden yaptığınız bir şey "yasak" olduğu için **Sivil itaatsizlik** söz konusu. Halk kanıksanmış olan bir zulmü siz dediğiniz için değil bizzat şahit olarak, kendi aklıyla fark edecek. Yasakların gereksizliğini, saçmalığını o kadar çok insan o kadar NET bir biçimde görecektir ki devlet, polis, hükümet yalnız kalacak. Çünkü siz **yazılı kanunların üzerindeki bir kanuna, vicdana ve akıla hitab edeceksiniz.**

Her itaatsizlik "sivil" değildir

1950'li yıllarda Kıbrıs'taki sorunlar yüzünden kamuoyu gerilmişti. İstanbul Expres gazetesi "Atamızın evi bombalandı" manşeti bardağı taşıran son damla oldu:

"... İlk saldırı saat 19.00 sıralarında Şişli'deki Haylayf Pastanesi'ne yapıldı. Ardından büyüyen kalabalık Kumkapı, Samatya, Yedikule, Beyoğlu'na geçerek gayrimüslimlerin toplu olarak yaşadığı birçok semtte önce Rumların, ardından da Ermeni, Yahudi ve hatta yanlışlıkla bazı Türklerin dükkânlarına saldırarak yağmaya başladı. İstanbul'daki Rum azınlığın ev, işyeri ve ibadet yerlerine yönelik bu saldırılarda emniyet pasif bir tutum sergiledi. Rum vatandaşların adresleri hakkında önceden bilgi sahibi olan, 20-30 kişilik organize birliklerin kent içindeki ulaşımı özel arabalar, taksi ve kamyonların yanı sıra otobüs, vapur gibi araçlar yardımıyla sağlandı. 7 Eylül sabahına kadar süren saldırılarda aralarında kilise ve havraların da bulunduğu 5.000'den fazla taşınmaz tahrip edildi ve milyonlarca dolarlık mal sokaklara saçılıp, yağmalandı. İstanbul'un her yerinde yağmalar aynı yöntemle yapıldı. Dükkânlara saldıranlar önce vitrinleri taşıyarak kırdılar ya da demir parmaklıkları kaynak makineleri ve tel makasları yardımıyla açtılar, ardından içerideki alet ve makineleri dışarı çıkararak paramparça ettiler. Kiliseler ve mezarlıklar da payını aldı: Kiliselerin içindeki kutsal resimler, haçlar, ikonalar ve diğer kutsal eşyalar tahrip edildiği gibi, İstanbul'da bulunan 73 Rum Ortadoks kilisesinin tamamı ateşe verildi." (Kaynaklar)

Kıbrıs'taki soydaşları için barış isteklerini, meşru siyasî taleplerini kilise yakarak, yüzlerce Hıristiyan kadına tecavüz ederek ifade eden bu insanların **sivil itaatsizlik** yaptıkları söylenebilir mi?

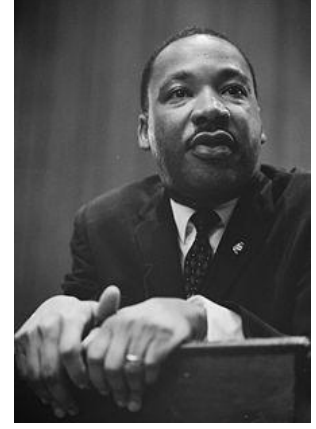
İnsanlığı bilerek ve isteyerek terk eden, haklı(?) öfkesini tepkiye çeviren, hayvan gibi davranan bu insanlar Kur'an'a göre "hayvandan da aşağı" bir derekeye düştüler. Önce Rum kanı/geni taşıdığı bahanesiyle Rumlara, sonra Hıristiyan olduğu için Ermenilere, sonra canları kime isterse ona saldıran bu sürü Türkiye'nin tarihine silinmeyecek bir utanç

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

sayfası yazdı.

Martin Luther King'in liderliğindeki Zenci hareketi de 6-7 Eylül olayları gibi 1955'te gerçekleşti. Zenci Rosa Parks otobüste yerini bir beyaza vermeyi reddetti. Kanunları çiğnedi ama kimsenin burnunu kanatmadan. Alabama'da zenciler otobüsleri boykot ettiler. Otobüse binMEmek diye bir suç da yoktu zaten! Halkın dikkatini ırkçı uygulamalara çekmekti amaç. Martin Luther King tutuklandı ama sonunda kazandılar. Otobüslere molotof kokteyli atarak yolcuları ve sürücülerini yakabilirdi ama bunu yapmadılar. Çünkü bu polisin uygulamakta olduğu şiddeti meşru gösterirdi.

Bugün adına ister KCK diyelim ister BDP, [milliyetçi Kürtler](#) ne yazık ki bütün Kürtlerin siyasî geleceğini bir çıkmaza sokuyorlar. George W. Bush gibi "ya bizdensin ya da onlardan" diyerek Kürtleri BDP ile AKP arasında seçim yapmaya zorluyorlar. Oysa üçüncü, dördüncü,.. yüzüncü yollar olmalı Kürtler için. İstanbul'da otobüs yakarak, Diyarbakır'da dükkân taşlayarak "işte Kürtler ancak bu kadar" dedirten, Kürtlerin saygınlığını zedeleyen BDP ne yazık ki parti ismine aykırı davranıyor. Barış'ın Demokrasi'nin ve Kürtlerin ismini kirlettikten sonra sıra Sivil İtaatsizlik'e geldi. Böylesi güzel bir geleneğin Türkiye'deki temsilcisi olmak yerine şiddeti tercih eden bu parti Kürtlere ne getirebilir?

Son olaylarda bir genç vuruldu ve öldü. Bilmiyorum polis kurşunu muydu? Ama dikkat ettiniz mi kamuoyunda ne kadar az yankı buldu bu olay? Milliyetçi Kürtlerin molotof kokteylli, taşlı, sopalı eylemleri ne çabuk eritti Kürtlere karşı oluşan hassasiyeti?

Bundan sonra ne olur?

Kısa bir süre önce bir tartışmada aşağıdaki yorumu yazmıştım. AKP hükümeti, genel olarak devlet ve hatta 80 yıldır bu duruma göz yuman bizler elbette masum değiliz. Ancak son yıllarda bir çok fırsat doğdu, doğuyor. Bu sebeple **Sivil itaatsizlik** kavramını sömüren, siyasî taleplerini şiddet yoluyla ifade eden BDP'nin Kürtlere büyük kötülük ettiğini düşünüyorum:

Ne olacak? **Sürdürülebilir Haksizlik** ile bir tür **sivil serserilik** arasına sıkışıp kalacak Kürt siyaseti.

çünkü devlet VE Hükümet (bu ikisi çok sık karıştırılıyor) bildik ulus-devlet tasavvurunu terk etmiyor, edemiyor. YSK başkanının ya da görev süresi bitmekte olan anayasa mahkemesi başkanının fotoğraflarına bakın web üzerinde. Bürokrasinin vicdansızlaştırdığı bu tür insanlardan daha çok var devlet içinde. Bunlar emekli olacaklar azar. Bir kısmının yerine kendileri gibi tipler konacak.

(Bkz. [Hiç kimsenin Tiranlığı: Marx, Arendt ve Bürokrasi](#))

Kürt aydınlarının bir kısmında "**her halk hareketi zafere ulaşır**" gibi bir önyargı var. Genel olarak solcular da "**haklıyız kazanacağız**" gibi sloganları ata ata bir süre sonra inanmaya baslarlar. Bu doğru değil. Kuzey İrlanda, 1915 felaketi, Fransa'nın korsika bölgesi, İspanya'nın baskları, Doğu Türkistan Türkleri..

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

Her hakli kazansaydı mücadele olMAZdı, deterministik olurdu, adalet ve iyilik teklif edilmezdi, suyun 100°C'de kaynaması gibi bilimsel bir netice olurdu. Bilimsel/tarihsel determinizm marxistlerin sevdiği bir ilkedir ama YANLISTIR. (Bkz. [“Din Toplumun Afyonudur” \(Karl Marx\)](#))

Her hakli kazansaydı Madagaskar'dan, Cezayir'e, Vietnam'dan Fildisi sahillerine kadar bir coğrafyada eziyet eden Fransa hep kaybederdi. Böyle olmadı. Olmuyor.

Kürtler ne yapıyor? Ne yapacak? Kürtlerin siyasi çabaları ne yazık ki Kürtçülük ile AKP-cilik arasında. Bugün bunların dışında güçlü bir söylem yok.

Sivil itaatsizlik virajını alamadı Kürtler. Alamıyorlar ya da “birileri” aldirmiyor, mücadele etmiyor. Ankara? İmralı?

Kürtlere biçilmiş bir “yaramaz çocuk” rolü var. Hem Ankara'nın isine geliyor bu hem de İmralı'nın. Sıddete, ani tepkilere, saldırganlığa dönüşmeden, bireysel farklılıkları TEK BİR POTADA eritmeden, bir GÜRÜH haline gelmeden tepki verebilecek mi Kürtler? Diğer siyasi partilerde varlık gösterip diğer yandan “Kürt” partisi olsa bile Türkleri içlerine alabilecekler mi?

Bu iki soruya “evet” demeyi çok isterdim ama gelecek yıllarda mümkün gözüküyor. Eğitim görmüş, maddî anlamda kaybedecek şeyleri olan Kürtler GÖNÜLLÜ OLARAK asimile olmayı tercih edecekler gibi geliyor bana. Geriye kalanlar ise eğitimsiz ve kolay manipüle olan ıssız gençler olacak. Gidemeyenlerin partisi, gidemeyenlerin derneği, Kürt kimliğinden başka kaybedecek bir şeyi olMAyanların siyasi hareketi ise marjinalleşmeye mahkum.

Türkiye ekonomisi güçlü, diplomatik baskı vb de gelmez bu saatten sonra. Sürdürülebilir haksızlık ile sivil serserilik kışkırtıcılığı bir Kürt hareketi göreceğiz gibime geliyor artık. çünkü Kürt liderler soyut bir Kürtlük algısına çakılıp kaldılar, federasyon, ulusal simge vb onların gözünde ekmegin, can güvenliğinin, eğitim hakkının, geri dönüşün üzerinde bir değer taşıyor. Kürt liderlerin öncelikleri ile Kürtlerin öncelikleri arasındaki uçurum büyüyor. Tıpkı “Türkiye İran olmasın” diye kıyameti koparan laikçiler gibi Kürt elitleri “normal” Kürtlerden kopuk bir şekilde düşünüyor ve kopuk bir şekilde siyaset üretiyor.

Aydın kimdir? Muhafaza'nın ve Değişim'in kimyası

